

ÉRTÉKES FOLYÓIRAT

1965

MÁRCIUS

MŰVELŐDÉSI TÁJÉKOZTATÓ

BARANYA MEGYE TANÁCSA VB
MŰVELŐDESÜGYI OSZTÁLYA KIADVÁNYA

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

JÓZSA DÉNES PIROSKA, LIPPENSZKY ISTVÁN,
MÁNDOKI LÁSZLÓ, MÉSZÁROS BÁLINT, TIMÁR IRMA,
DR. VARGHA KÁROLY, VARGA TIBOR

SZERKESZTŐ:

LEMLE GÉZA

A CÍMLAPOT RAJZOLTA:

SOLTRA ELEMÉR

A KIADÁSÉRT FELELŐS:

A MŰVELŐDÉSÜGYI OSZTÁLY VEZETŐJE

SZERKESZTŐSÉG:

BARANYA MEGYE TANÁCSA VB
MŰVELŐDÉSÜGYI OSZTÁLYA
PÉCS, SZÉCHENYI TER 9. TELEFON: 22-10

MEGRENDELHETŐ A SZERKESZTŐSÉG CÍMÉN

20 év a felszabadult iskolákban

ÁLTALÁNOS ISKOLÁINKBAN

MAGYARMECSKE

Húsz évvel ezelőtt — 1944. december első napjaiban — elhallgattak községünkben és környékén a fegyverek. Az iskolákba beszállásolt katonák után ismét elfoglalhatták helyüket a gyerekek. *Magyarmecskén* és a jelenleg hozzátartozó községekben egy-egy összevont tanulócsoporthoz felekezeti iskola működött. *Magyarteleken* csak 1946. óta volt önálló iskola. Az ezt megelőző időben *Kisasszonyfára* jártak az általános iskolások az ottani rk. iskolába, mivel *Magyarmecskén* ref. iskola működött. Inkább vállalták a hosszabb gyaloglást a felekezeti nevelés érdekében. A kisasszonyfai nevelő egy-egy tanévben 70—80 gyerekkel is bajmóldott. Tökéletes eredményt elérni nem lehetett. Az általános iskolai oktatás bevezetése, a kötelező nyolc osztály elvégzése még fokozta ezeket a gondokat. A nyolc osztálynak egy-összevont csoportban, egy nevelő által történő oktatása emberfeletti követelményeket kívánt a nevelőtől és tanulótól egyaránt.

Az államosítás után egy kézbe kerültek az eddig különböző felekezetek irányítása alatt álló művelődésügyi intézmények. A kötelező közös tanterv a gyermekek érdeke, és a nevelők munkájának megosztása szinte magától kínálta az alkalmat *körzeti jellegű iskola* létrehozására.

Az 1949—50-es tanévben körzeti iskolává szerveződik *Magyarmecske* és *Gyöngyfa* volt református, *Kisasszonyfa* és *Gilvánfa* volt katolikus felekezeti iskolája, és az 1946-ban szervezett *magyarteleki* állami iskola. Minden községből kövesút vezet Magyarmecskére. Az alsó tagozat 1—4 osztálya helyben jár, összevontan iskolába. Ezzel egyidejűleg a gilvánfai egytanerős iskola is kéttanerős, két tanulócsoporthoz iskola lett, nagyobb lehetőséget nyújtva a falu mellett fekvő cigánytelep lakói művelődési igényeinek kielégítésére.

A körzet községeiből bejáró felsőtagozatos tanulókat két összevont tanulócsoporthoz 3 nevelő tanította. Oktatás céljára átalakították a község volt kultúrtervét, ahol két tantermet és szolgálati lakást biztosítottak. Egy szükség-tanterem volt magánháznál, és az eredeti iskola, ahol az alsótagozat tanítása folyt. Így a faluban szétszórva — három helyen — történt az iskolai oktatás. Ez sok nehézséggel járt.

Az 1952—53-as tanévtől kezdve a felső tagozat minden osztálya külön tanulócsoporthoz lett. A nevelők száma négyről hatra emelkedett. A szükséges újabb tanterem nem volt biztosítható, így váltakozva kellett tanítani, vagyis a helybeli alsótagozatos tanulók jó ideig állandóan délután járhattak csak isko-

lába. A szétszórtság okozta gondok, az élet követelményei változást kívántak. Az 1955—56-os években történt átszervezések alkalmával megürült terjedelmes épület adot otthont az általános iskolának. Megfelelő átalakítás után itt nyert elhelyezést mind az öt tanulócsoport, és még szolgálati lakás is helyet kapott az épületben. A volt tantermeket is lakásokká alakítottuk át, így pedagógus lakásaink száma egyről ötre emelkedett. Ez lehetővé tette, hogy családos pedagógusok telepedjenek le és a jelenlegi épület birtokbavétele óta hárman jelenleg is tagjai a tantestületnek.

Elsők között vezették be nálunk is a *gyakorlati foglalkozások* oktatását. Az államtól kapott felszereléshez jórészt társadalmi úton, a falu lakosságát mozgósítva, korszerű műhelytermet és raktárt építettünk. 1961-ben, mely küllemében is hozzájárul a falu szép arculatához.

A vidékről bejáró tanulók fáradtságos útját megkönnyíti a *buszjárat*. Kis-asszonyfáról — útbaejtve Magyarteleket is — valamint Gilvánfáról, melyek a legtávolabb esnek a körzet székhelyétől, ma már rendszeres autóbusz-járat hozza-viszi a tanulókat. A tanulók részére *napközi otthont* szerveztünk, ahol a bejáró és buszra váró tanulók naponta meleg ebédet, ezt megelőzően tízórait kapnak, és a délutáni órákban tanulószobán, nevelői felügyelet mellett töltik idejüket. Közben a *nevelők száma 8-ra — a körzetben 13-ra emelkedett*. A felső tagozaton szakos tanítást biztosíthatunk, valamennyi nevelő főiskolát végzett, vagy jelenleg szakosodó.

Ez húsz év története dióhéjban.

Húsz éve hallgattak el a fegyverek, és a háborús évek létbizonytalanságát új korszak váltotta fel. A békés építő és alkotó társadalom tagjai, időt és fáradságot nem kímélve, két kezük munkájával járultak hozzá a jelenlegi iskola megszervezéséhez. Most, magukénak érezve azt, együtt ülnek gyermekeikkel az iskolapadokban, hogy évtizedek mulasztásait pótolva, az ismeretek, a tudományok alapjait elsajátíthassák.

Így lett az összevont, egy tanulócsoportos iskolából a kor követelményeinek és a lakosság igényeinek megfelelő, széleskörű társadalmi összefogásra támaszkodó művelődési intézményünk: a körzeti iskola.

Teubel Mátyás

BEREMEND

Nemrégiben „Isten háta mögött” címmel írt iskolánkról az egyik napilap. Ha valaha helytálló volt is e cím, most semmiesetre sem az. Aki ismeri jelenlegi helyzetünket, ugyancsak csodálkozással vegyes furcsállással veszi tudomásul az időszerűtlen címet. S még inkább elgondolkodtató ez akkor, ha visszaforgatunk iskolánk életében 1—2 évtizedet.

Az akkori körülményekre tán elfogadható a fenti megállapítás. Azóta azonban két évtized telt el! S hogy honnan, meddig fejlődtünk, azt nézzük meg a konkrét számok és adatok tükrében!

Húsz évvel ezelőtt, 1945-ben *Beremenden* 5 tanerős iskola volt. Ma 24 nevelő oktatja tanulóinkat.

Beremenden jó ideig szerteszórva csak szükségmegoldással kaptak helyet az

Az új iskola

egy osztaályok. A mai élelmiszerbolt is szükségstanterem volt, szűk, a legszerényebb követelményeknek sem megfelelő. A mai presszó helyén is egy terem állt rendelkezésünkre, rozoga ajtó- és ablakokkal. Tanítottunk a rácsos, színében is börtönszerű katonai laktanyában, melyet nehezen sikerült virágosítással otthonosabbá alakítani gyermekeink számára. A tantermek egyikében másikában alig tudtak a padokban felállni a tanulók helyszűke miatt. Olyan tantermünk is volt, melyet istállóból alakítottak és mennyezete beszakadás veszélyével nyugtalanította lakóit. Igaz, még ma is tanítunk e megjavított teremben, noha *modern új iskolát kaptunk 1960-ban*. Nagy a tanulók létszáma: 20 év előtt 225, ma 520, külterület nélkül. Ez mindent megmagyaráz. Ma is több helyen tanítunk, éppen a magas létszám miatt, azonban e szép, városi színvonalú iskolához a 20 éves távlati tervben kapunk bővítésként még egyet. Nem vagyunk hát elégedetlenek. Értékelni tudjuk a meglévőt, ha létszámunkhoz kicsi is. Büszkén mutogattuk az érdeklődő idősebb falubelieknek, akik áhítattal mondogatták: ha mi ilyen iskolába járhattunk volna! A szülők is örülnek, mert gyermekeik parkettás, vízvezetékes, tágas, jól fűtött, minden igényt kielégítő tantermeiben tanulhatnak. Nem kevéssel segítették az iskolát önzetlen társadalmi munkájukkal. Megásták a vízlevezető árkokat, a cementgyári- és sportszervezettel karöltve résztvettek a parkosításban és a sportpálya építésében. Ma az iskola környéke az idegenek elismerését is kiváltja rendezettségével. Iskolánk nevelői és tanulói közös, nehéz munkával varázsolták parkká a hajdani sze-

méttároló, elhagyott területet. Ma szökőkúttal, fákkal, pázsittal szegélyezett kavicsos utak keretezik a padokkal ellátott játszóteret. Magunk készítette jó sportpályánk, szabadtéri színpadunk, vetítőtermünk, könyvtárunk és úttörő-szobánk is van, s külön politechnikai műhelyünk állandóan gyarapodó felszereléssel. Tornatermünk ugyan kicsi, de van, vízvezetékes zuhanyozóval ellátva.

Napköziotthonunk 1949-ben létesült, ma már 2 csoporttal működik.

Nemcsak iskolánk fejlődött ily méretekben. A húsz év előtti óvodások a templomkertben növekedtek. 1944-ben épült az *óvoda*, s egy nevelővel kezdte el munkáját. Ma 4 teremmel és 6 nevelővel működik jól felszerelten, valóban nevelve a kicsinyeket.

Mennyi harc, munka, gond, fáradozás hozta létre a mai korszerű neveléshez szükséges intézményeket! S mi ezekkel a lehetőségekkel, másrészt a magunk munkájával úgy dolgozunk napról-napra, hogy egy újabb visszapillantásban nevelő-oktató munkánk eredménye legyen elismerésünk.

Berger Józsefné

HIDAS

Aki, ma utazás közben a festői szépségű hegyek között felfedezi Hidas községet és annak 9 tantermes új iskoláját, akaratlanul is felszabadult életünk eredményeire gondol. Hogy honnan indult és hova ért Hidas 20 év alatt, azt az tudja legjobban értékelni, aki közvetlen részese volt a fejlődésnek a felszabadulástól napjainkig.

A változás első jeleit 1945. *április végén* a bukovinai székely és Csík megyei családok letelepedése jelentette. A felszabadulás előtti tanuló létszámhoz viszonyítva a betelepítés folytán ugrásszerű volt az emelkedés. A felszabadulás előtti átlagos 210-es létszámmal szemben az 1947—48-as tanévben 290 tanuló végzett. A tanulók létszáma jelenleg: 545.

A nevelők létszáma is emelkedik szinte évről évre. A felszabadulás előtti 4—5 *nevelővel* szemben 47-ben 7 *nevelő* tanított iskolánkban, jelenleg pedig már 25. A 20 év alatt 83 nevelő fordult meg Hidason. Viszonylag nagy volt az elvándorlás.

Az egyes tanévek igazgatói 1945—48. *Regős Ádám*, 1949—54. *Bognoczky József*, 1954—56. *Olaj József*, 1956—58. *Donovald József*, 1958—59. *dr. Berlák Józsefné*, 1959—61. *Borsos János*, 1961—64. *Vörös Dezső*, jelenleg *Radványi Henrik*. Az eredményes oktatás egyik feltétele az volt, hogy a magas létszámú osztályokat megszüntessük; központosítsák a szétszórt helyen levő tantermeket, ne legyen délutáni oktatás; a tanulóknak legyen idejük és helyük a szakkeri munkához is. Ezeknek a szempontoknak a megvalósításához *több tanteremre* volt szükségünk, ezért a felszabadulás utáni 5 tanterem mellé *még 8 épült*, és jelenleg már 2 *politechnikai műhelyben* is zavartalan munka folyik. Az anyag jobb elmélyítését célzó *szemléltető eszközöket* minden tantárgyból a követelményeknek megfelelően biztosítottuk. Az ezekhez szükséges anyagi támogatást részben a művelődésügyi osztálytól, részben a bányától és saját erőnkéből sikerült biztosítani. A már 8 *éve működő napközi* jelenleg különálló épület. A higiéniai és egyéb tárgyi feltételek biztosítottak. Első évben 20 *tanu-*

lója volt Kiss Irma nevelő vezetésével, jelenleg 80 tanuló részére biztosított az étkezés és tanulás Olaj József kartárs és Farkas Istvánné kartársnő irányítása mellett.

Oktató munka: A 46-os, 50-es, 58-as, 62-es és az idei *tantervek* fokozatosan támasztottak nagyobb követelményeket a nevelőkkel és tanulókkal szemben. Nehézség mutatkozott a betelepített családok gyermekeinél általánosan gyenge előképzettségük miatt, mivel a felszabadulás előtt nem volt számukra biztosított a rendszeres iskolába járás, tanulás. A tudásvágy azonban egy pár év alatt megszüntette a különbséget.

A felnőttek körében is előtérbe került az *általános műveltség* megszerzése, a 8 osztály elvégzése. így jelenleg *két nyolcadik osztályunk van a dolgozók iskolájában.*

A tanulók délutáni programját betölti az 5 működő szakkör, melyekből a számára legmegfelelőbbet választhatja a gyermek. A gyermekek eszmei, világnézetű nevelését főleg az *úttörő mozgalomban* az őrsi és a raj keretei nyújtják. Milyen eredménnyel? Azt talán egy példán mutatnám meg: az 545 tanulóól csak hét jár hitoktatásra.

A tantestület minden tagja azon fáradozik, hogy az elért eredményeket újabbak kövessék. Célunk a szocialista embereszmény alakítása.

Vigand Sebestyén

Tanulókísérlet

EGYHÁZASHARASZTI

A felszabaduláskor a község egyetlen református felekezeti iskolával rendelkezett, amely az egyház által 1823-ban vásárolt, eredetileg parasztház céljára épült épületben volt elhelyezve. Az épület jellegzetesen baranyai beosztású volt, középen a konyha, jobbra és balra nyíló két szobával. Az egyik szoba és a konyha volt a „mester” lakása, a másik, kb. 20 m² alapterületű szoba meg a tanterem. Az iskola bútortául a templomi kórusból kidobált ócska padok, egy asztal székekkel, egy darabokból összerakható régi öntöttvas kályha és egy 40×60 cm nagyságú faliszekrény szolgált. A tanterem 240 cm magas, gerendás mennyezetű, eredetileg alapozás nélkül vályogból épített nedves épület volt, s az egyhangúságba csak az hozott némi változást, hogy eső esetén a tanulókat úgy kellett elhelyezni, hogy ne kerüljenek a csöpögés alá. Ugyanis az épület

tetőzetét 1856-ban építették újjá, s azóta sem történt komolyabb felújítás rajta.

Míg az eredetileg 15—20 fős létszámhoz a terem meg is felelt (1800-as évek), addig a felszabadulás idején már 70-es létszámnak egyre inkább szűknek bizonyult. Emiatt kellett aztán egész nap tanítani.

Az igen rossz munkakörülmények miatt tartósan nem is maradt meg nevelő a községben. 1938—1946 között tíz nevelője volt a községnek. Ez indította az egyházközséget arra az elhatározásra, hogy 1946-ban némi felújítást végeztessen az iskola épületén és a berendezésén. A helyzet tarthatatlanságán azonban nem tudott lényegesen változtatni. Ez csak az államosítás után, a tanácsok megalakulásával történhetett meg.

A megalakult járási tanács első intézkedése az volt, hogy iskola céljára kiigényelte a hatalmas községi kocsmá épületét, melyben az akkor már két nevelővel, és két tagozattal rendelkező iskola két tanteremben nyert lényegesen jobb elhelyezést. (Ez az épület egyébként még ma is az iskola elhelyezését szolgálja.) Közben a község lakossága erőteljes támogatásával megindult a „hadjárat” új iskola építéséért. Ez tíz évbe került ugyan, de megvalósult. Közben egyre érkezett az új felszerelés, bútorzat, szemléltető eszközök sorozata, melyeknek most már az elhelyezése okozott egyre nagyobb gondot. A nevelői létszám közben tovább bővült, hiszen körzeti központ is lett a község.

1961-ben kora tavasszal kezdtek az új iskola építéséhez, melybe a tanítás megkezdése után egy hónappal már be is költözhattünk. Bár az új épületet társadalmi segítséssel korszerűvé is tettük, kezdettől fogva kifogásoltuk, hogy kicsiny, és nem fogja kielégíteni az igényeket. Szertár nem is készült, s a felszerelés raktározása továbbra is gond.

1962-ben a körzetesítés esztendeje volt. A körzetbe tartozó 4 község felső tagozatú tanulóit vontuk össze a nevelőkkel együtt, hogy szakosítva, eredményesebb munkát végezhessünk. Így iskolánk létszáma 160 körül mozog évente, a nevelők létszáma pedig 8 fő. Annak ellenére, hogy a négy tanterem kevés a tanulólétszámhoz viszonyítva, és igen sok gondot okoz a délutáni foglalkozá-

Az iskola

sok lebonyolítása is, a körzetesítéssel igen nagy lépést tettünk előre, mert lehetőségünk nyílt az alaposabb, elmélyültebb munkára, s tanítványaink is megszűntek rémei lenni a középiskoláknak. Az elmúlt 20 év fejlődésébe szorosan beletartozik az is, hogy a jelenlegi körzetünkben 20 évvel ezelőtt mindössze 7 nevelő dolgozott, ma pedig 19. Az alsószentmártoni cigány iskola mellé iskolai napköziotthon épült, 1965-ben nem lesz egyetlen iskolánk sem, mely ne lenne korszerű bútorzattal ellátva. Lassanként a felszerelésünk is eléri a szükséges mennyiséget.

Körzetünk tagiskoláit is sikerült már annyira rendbehozni, hogy egyik kartársunk, aki a körzet egyik iskolájában kezdte általános iskolás tanulmányait, a napokban meglátva régi iskoláját percekig állt mozdulatlanul, s csak annyit jegyzett meg: „Rá sem ismerek az épületre, pedig valamikor ide jártam iskolába”.

S egyre több azoknak a száma, akik iskolánkból kikerülve tovább tanulnak, akik hosszú évek múltán kerülnek vissza hozzánk, néha csak látogatóba. Ezek a volt tanítványok tudják igazán értékelni azt a változást, ami az elmúlt évek alatt itt végbement.

Karlaky Gyula

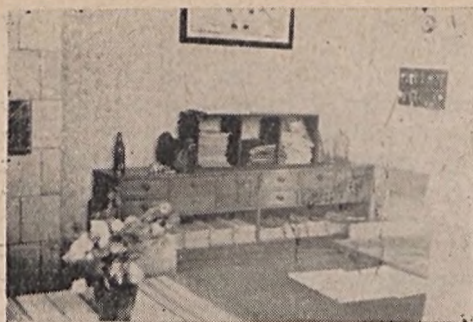
CSIKÓSTÖTTÖS

Községünkben a katolikus és az evangélikus felekezetnek külön-külön iskolája volt a felszabadulás előtt. Az előbbit magyar, az utóbbit német iskolának nevezték. Mindegyiknek 2 tanterme volt, 2—2 rendszeresített állással. A „magyar” iskolában azonban csak az egyik állás volt betöltve Kósa Sándor kántortanítóval, aki a kántori teendők mellett 60—65 tanulót oktatott. A két evangélikus tanító keze alá 85—90 gyermek járt. Mindkét nyolc osztályos népiskolában külön oktatták az alsó és külön a felső osztályokat.

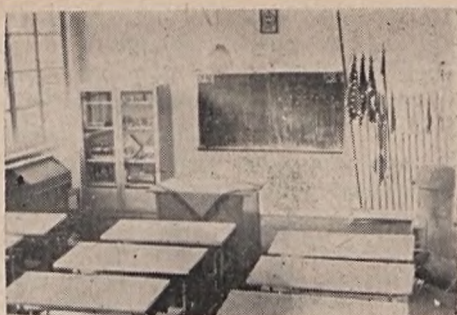
A felszabadulás után két hétig nem volt tanítás Csikóstöttösön. Ekkor adott utasítást a szovjet parancsnokság a tanítás megkezdésére. Szabaddá tették az egyik iskola épületet, s a helybeli származású Horváth Antalné tanítónőt felkérték, illetve megbízták a tanítás beindításával. A tanítónő egy épületbe gyűjtötte össze a kétféle felekezetet tanulóit, és délelőtt-délutáni „műszakkal” tanított, hiányos felszerelés, könyvínség és fűtőanyaghiány mellett a tél 3 hónapja alatt. Sok gyermek nyelvi nehézségekkel is küzdött.

1946-ban ismét külön vált a két felekezet. Az infláció nehéz helyzetbe hozta mindkét iskolát, anyagi ellátásról nem igen lehetett beszélni. A tanítók sokszor a maguk pénzén vették meg a gyerekek írószerszámaikat. Az az évben önállóvá vált plébánia vezetője az egyházközség költségvetéséből a plébániai lakást hozatta helyre. Az igazgatói lakásnál levő tanterem teljesen használhatatlan volt. Ezért megmozdult a falu fiatalsága, és társadalmi munka szervezésével, színdarabok játékszámaival szerzett pénzen 1947-ben helyrehozták a „közpon-ti iskolát”. Ekkor új kántortanítót választ a falu katolikus népe, s azóta már ketten tanítottak a „magyar” iskolában is.

Az államosítással ismét egyesült a két felekezet iskolája, ami a vallási el-lentétek miatt bizony sok zökkenővel járt. Magyar és katolikus, német és evan-

Nevelői szoba

Tanterem

gélikus egy fogalommá érlelődött ebben a faluban, s még az utcákat is így neveztek, sőt emlegetik ma is. A falu négy pedagógusának agitációs munkája azonban mégis meghozta a gyümölcsét. Az államosított egységes iskolának már 5 pedagógusa lett. A németek kitelepítése és az új — zömében felvidéki és jugoszláviai — telepesek ideköltözése a tanulók létszámában lényeges változást nem okozott. A tanulókat 2—2 osztályból álló négy tanulócsoporthoz osztotta az iskolavezetés, amihez 4 tanterem állott rendelkezésre. 1949-ben a tanteremek száma már 6 fő, ami azonban 1951-ben ismét 5-re csökken. Az *úttörőmozgalom* ez évben ver igazán gyökeret Kerényi János igazgató agilis munkája nyomán. Az iskolavezetés azonban gyakran cserél gazdát, cserélődnek a nevelők, ami hátráltatja az iskola komolyabb fejlődését.

A tanulócsoporthoz száma 6-ra emelkedik az ellenforradalom utáni évben. Az alsó tagozat teljesen osztottá válik, míg a felső tagozatos tanulók 5—6. és 7—8. osztályos csoportban nyernek oktatást. A négy tanterem között azonban kb. 600 m a távolság, nehéz az iskolát összefogni, a nevelők a 10 percek alatt egyik épületből sietnek a másikba, hogy órakezdesre odaérjenek. Reggeltől-

Az iskola külső képe

Folyosó

estig van a 4 tanterem elfoglalva. Rossz a járda, sáros az út. Igen éget egy központi iskolaépület létrehozása, hisz a felső tagozatnak *Kaposszekcsőre* járatása ellen a falu dolgozói erősen tiltakoznak. A tanulói létszámemelkedés miatt az iskola teljesen osztottá válik 1959-ben. Tíz tanteremmel dolgozunk már 3 szolgálati lakással. 1961-ben megszületik a társadalmi összefogás gyümölcse. 290 000 Ft-os állami támogatásból és 360 000 Ft értékű társadalmi munkából létrehoz-

zuk az új iskolánkat, amit ma már másfél millió forint értékűre becsülnék. 8 tanterem, 3 raktár, nevelői szoba, igazgatói iroda, gyakorló műhely, vízvezeték, tágas zsbongó, a leányoknak gyakorlati foglalkozáshoz konyha, új mellékhelyiségek egy helyen; esztétikus parkosított környezetben. Udvara, sportpályája tágas, szolgálja a tanulók egészséges mozgási lehetőségeit. De beszéljenek a mellékelt képek az iskola 20 év alatt elért fejlődéséről.

Földesi Ferenc

GÖRCSONY

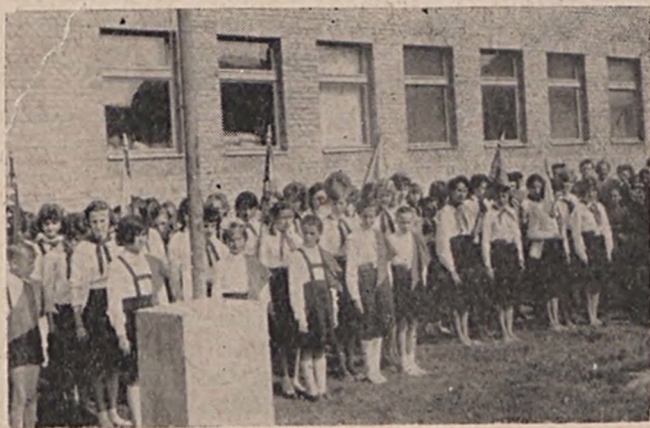
Ólmos, szünke felhők, ágyúdörgés, gépfegyverek ideges kattogása a félelembe dermedt falu felett. A nyugati faluvégen évszázados iskola áll. Földbe süppedt falai viselik az idők nyomát. Törött ablakai rémülten merednek az út felé. Néma tanúi a múltnak, s a jelennek... Látták *Ferenc Józsefet* a császárt, az osztrák elnyomókat, a gróf *Benyovszkyakat*, a kakastollas csendőröket. Együtt öregedett meg az iskola a görnyedt hátú jobbágyokkal, a bujdosókkal és a szegénylegényekkel. Falai közt tanultak írni, olvasni a nagyapák, itt nevelkednek a dédunokák is.

Most üresen áll. Nem nevel senkit, de látja a rettegést. Falai visszhangozzák a német csizmák kopogását... Vert had sáros roncsai vánszorognak nyugat felé.

Az úton jön, árad a győzelmes szovjet sereg.

Lassan nyúlnak a pislogó mécsék, előbújnak a földszagú emberek. Nyikorogva tárulnak ki az ajtók. Megindul az élet a romok felett. Az ódon falakat gyermekek zaja veri fel, s a „mester” ismét ott áll a padok előtt. Új élet, új vágyak szárnya bontakozna, de a korhadtt falak nem bírják már a terhet, gerendák támogatják...

1958. Új iskola áll a grófi telken, fenn a falu felett. A nép adta a nép gyermekeinek. Szimbólum. Változó életünk nagyerejű ígérete. Fényes ablakain ömlik a fény. Csillogó padjai közt szorgos munka indul. Új korszak, s új em-

berek nevelése kezdődött... A régi, két tantermes iskola már a múlté. Az új emeletes iskolában hét tanteremben folyik az oktatás. Szépen berendezett úttörőszobában zajlik az ifjúsági élet. Különálló épületben nyert elhelyezést a gyakorlati oktatás, a napközi otthon és az ebédlőterem. Körzeti iskolánkba járnak *Regenye, Szőke, Szilvás, Keresztespuszta* és *Ócsárd* felső tagozatos tanulói. A korszerű eredményes munkát szakos tanáraink és jól felszerelt szer-tárunk biztosítja. Napközi otthonunkban három tanulócsoport működik, melyek biztosítják a vidéki tanulók étkezését és elősegítik a jobb tanulmányi eredményeket.

Az iskolánkban folyó oktató-nevelő munka évről évre javul, melyet igen jól lemérhetünk a középiskolákba beiskolázott tanulóink eredményeiben is. Az élet más területein dolgozó, volt növendékeink becsülettel állnak helyt munkahelyeiken. Az ötéves találkozóik boldog ünnepeink, amikor ismét együtt látjuk őket. Örömmel hallgatjuk munkás, dolgos életük történeteit.

1964 decemberében, húsz év távlatából tekintünk vissza a megtett útra. Oktató-nevelő munkánkban elért eredményeinket nemcsak a magunkénak tekintjük. Új iskolánkat, fejlődésünk lehetőségeit köszönjük népünknek, szocialista államunknak.

Dolgozunk tovább, állhatatosan a kommunista embereszmény kineveléséért!

Mai életünk tanúja új iskolánk. Ablakait szélesre tárjuk. Áradjon be rajta az élet, a fény, a boldog jövő!

Tavi József

A VÁSZONTARISZNYÁTÓL AZ AKTATÁSKÁIG

Húsz esztendő a történelemben kis idő, de egy ember életében tekintélyes szakasz. Különösen hatalmas út egy olyan pedagógus számára, aki ezt az időt az iskola padjai közt töltötte, és saját tapasztalatai alapján mérheti fel a változást. Ha a húsz év alatt megtett utat fel akarom mérni, azt elsősorban nem a saját sorsomon, saját életem változásán végzem (bár ez is tanulságos lenne), hanem annak a sorsát kísérem figyelemmel, akiért mi vagyunk: *a gyermekért.*

Kis írásom címéül ezt választottam. A vászontarisznyától az aktatáskáig. Ezt a két jelentéktelennek látszó holmit jelképnek tartom, ha a gyermek sorsának húsz év alatti változását akarom figyelemmel kísérni.

Tanítottam a múlt rendszer „elemi” népiskolájában, megismerttem tanulóimat az ismereteknek akkor előírt valóban szerény „elemivel”, bifláztattam a bibliai történeteket s mindig magam előtt látom az akkori mezitlábás, kopott ruhás, vászontarisznyás kis nebulókat. Újra szemem előtt vannak azok az éles eszű, talpraesett, jobb sorsra érdemes gyermekek, akiket valóban nem lehetett többre megtanítani, mint a tudományok morzsáira, hiszen a hat elemi elvégezése után egyszer s mindenkorra bezárultak előttük a tudományok kapui. A vászontarisznya jelkép: jelképe a szegénységnek, reménytelenségnek, a tanulás céltalanságának. A céltalanságot mutatják azok a gyermekek, akiknek szülei nem tartották fontosnak még azt sem, hogy gyermekük legalább a hat osztályt elvégezze. A szegénység kényszer munkába állította már a 10—12 éves gyer-

meket. A betevő falat biztosítása fontosabb volt az „elemi” ismeretek megszerzésénél, melynek hasznát nem nagyon vette a gyermek az életben.

Majdnem egy *évtizedet* töltöttem a múlt iskolájában, Ez idő alatt legfeljebb polgári iskolába juthatott el néhány tanítványom, gimnáziumba mindössze egy. A vászontarisznás kis falusi nebuló bizony nem volt kívánatos a középiskolákban, nagy szenzáció volt, ha néha egy eljutott addig. Hogy a vászontarisznya valóban jelkép volt, az mutatja, hogy az embertelen rendszer bukásával megbukott annak jelképe is.

Korunk iskolájában, amikor az „elemek” helyett az egésztest, a korszerű ismeretek rendszerét nyújtjuk a korlátlan lehetőségek előtt álló gyermekeknek, új jelkép alakult ki: az aktatáska. Ma jól öltözött tanulóink kezében aktatáskát látunk, arcukon vidámságot, jövőbe vetett hitet. Amikor évenként a végzett tanulók indulnak, hogy a középiskolákban folytassák tanulmányaikat, mindig eszembe jutnak a régi Jancsik, Pisták, Ferkók, akik a hat elemi után reménytelenül indultak neki, hogy folytassák apjuk robotját. Eszükbe sem jutott, hogy ők is képesek lennének behatolni a tudományok nagyobb mélységeibe is.

Így vált lassan az én szememben két rendszer ellentétének jelképévé a vászontarisznya és az aktatáska.

Vászontarisznya: szegényes otthon, szegényes iskola, egyetlen agyonterhelt tanító vezetése mellett az ismeretek morzsáinak gyűjtögetése. Aktatáska: összehasonlíthatatlanul jobb életsors a családban, szép, modern iskolaépület, szakosított nevelők vezetése mellett korszerű ismeretek megszerzése, korszerű nevelési eljárások, korlátlan tanulási lehetőségek. Az elmúlt húsz év legnagyobb vívmányának én elsősorban nem azt tartom, hogy milyen utat tettek meg a pedagógusok a megbecsülés terén (ez sem elhanyagolható), hanem azt, hogy a gyermekek élete gyökeresen megváltozott. Véleményem szerint húsz év minden erőfeszítését, minden áldozatvállalását, néha túlhajtott munkáját *nem* hiába végeztük. Minden munkát megért a hallatlan nagy eredmény, hogy gyermekeinket sikerült eljuttatnunk ez idő alatt a vászontarisznyától az aktatáskáig.

Baranyai József

BALLÉR ENDRE:

KÖZÉPISKOLÁINK 20 ÉVE

Vannak esetek, amikor az adatok olyan világosan beszélnek, hogy mellettük minden magyarázó szó szinte felesleges. Ilyen „maguktól beszélő” adatokat kapunk, ha összehasonlítjuk a Baranya megyei középiskolák néhány mutatóját 1945-re és 1965-re. (Pécs mj. város számaait nem vesszük itt figyelembe) csak megjegyezzük, hogy 1954 végétől lett önálló)

Középiskolaiintézmények száma	— — — —	3	— —	9
Osztályok száma	— — — — — — — —	6	— —	88
Tanulók száma	— — — — — — — —	177	— —	3168
Diákotthonban (kollégiumban) lakók	— — —	28	— —	692

Az *esti és levelező tagozat* adatait össze sem lehet hasonlítani, mivel a középiskolai felnőttoktatás kibontakozása a fordulat éve utánra esik, de a fejlődést jól érzékelteti, hogy amíg 1951/52-ben a megye középfokú felnőttoktatását két osztály jelentette Komlón 52 fővel (Bányaipari és Magasépítőipari Technikumok), addig most 77 osztályban több, mint 2500 felnőtt tanul (felénél több a mezőgazdasági technikum kihelyezett osztályaiban).

Ezek a számok világosan mutatják azt a nagy fejlődést, amelyet iskolágyünk, és ezen belül középiskoláink a felszabadulás óta eltelt 20 év alatt megtettek.

A fejlődés főbb szakaszai

1. A felszabadulástól az iskolák államosításáig

A középiskolai oktatás legrégebbi fellegvéra megyénkben Mohács, gimnáziuma most lesz 30 éves. 1945-ben már a gimnázium mind a 8 osztálya működött, összesen 246 tanulóval, de a mostani középiskolás korosztálynak az akkori felsőtagozatosok felelnek meg, ezért célszerűbb csak az V—VIII. osztályt számításba venni, összesen 119 tanulót. Mellette még volt két mezőgazdasági középiskola megyénkben: Mohácson és Szentlőrincen, egy-egy osztállyal indultak 1945-ben, s fokozatosan fejlődtek fel. Ennek az időszaknak legérdekesebb

eseményei: 1946/47-ben megindul Mohácson a „dolgozók gimnáziuma” esti oktatás formájában, pár évig fejlődik, azután fokozatosan elhal. 1947-ben megindul Mohácson a Dózsa György Népi Kollégium, igen élénk politikai-világnézetű nevelőmunkával. Az 1947/48-as tanévben a mohácsi gimnáziumot Kisfaludy Károlyról nevezték el. Ugyanebben a tanévben Villányban megindult a Szőlészeti Technikum is egy osztállyal.

2. *Harc a szocialista iskola meggyökereztetéséért.* (Az államosítástól 1952-ig.)

Ebben a szakaszban a fejlődés elsősorban a tanulók számának növekedésében nyilvánult meg: az 1951/52-es tanévben például 662 fiatal iratkozott be a megyei középiskolákba: az időközben mezőgazdasági technikummá alakult szentlőrinci, mohácsi, villányi technikum valamint a mohácsi gimnázium jelentette még ekkor is a megyei középiskolákat. S 1945-höz képest tehát a tanulók száma csaknem megnégyszereződött. Még ennél is lényegesebb volt azonban a tartalmi munkában történt változás: megindult a harc a szocialista szemléű középiskoláért; azért, hogy a munkás- és parasztszülők gyermekei minél nagyobb számban végezzék el a középiskolát; azért, hogy a tananyag, az oktató- és nevelőmunka a szocialista nevelést szolgálja.

3. *A középiskolai hálózat szervezeti fejlesztésének, szélesítésének megindulása és kibontakozása (1952—1959-ig.)*

Az 1952/53-as tanévben a pécsbányatelepi Komját Aladár gimnázium jogutódjaként megalakult Szigetváron is a gimnázium, és ezzel megyénkben új szakasz veszi kezdetét: a fejlődés területileg is szélesedni kezd. A szigetvári gimnázium 110 tanulóval (3 osztállyal) kezd. A következő tanévben Komló lép be a megye középiskolával rendelkező helységei közé, 75 tanuló két osztályban kezdi itt meg gimnáziumi tanulmányait. Egy év múlva Siklóson is létesül gimnázium (1955) egyelőre 1 osztállyal. Közben kiszélesül a diákotthoni hálózat is: 1959-ben már 364 fiatal él az egyre tartalmasabb nevelőmunkát végző diákotthonokban.

A mezőgazdasági technikumokban ebben a szakaszban fokozatos visszafejlődés volt jellemző: a technikumi osztályok fokozatosan csökkennek, Villányban pedig meg is szűnnek, helyüket szakmunkásképző iskolák foglalják el. Azonban e szakasz vége felé ismét megindul a mezőgazdasági technikum fokozatos felfejlesztése Mohácson és Szentlőrincen.

Az ellenforradalom leverése nem jelentett gyökeres változást a középiskolai hálózat fejlesztésében. Meg kell azonban említeni, hogy középiskoláink oktató- és nevelőmunkáját 1956 után főleg két tényező segítette: a párt helyes politikai vonalvezetése, valamint a KISZ megalakulása. A KISZ-szervezetek elsőharcos magjai nagy érdemeket szereztek a szocialista nevelés ügyének előmozdításában középiskoláinkban.

4. Az iskolareform útján (1959—)

Az 1959/60-as tanév főleg azzal lehet szakaszhatár periodizációnkban, hogy először a megyében a mohácsi gimnáziumban bevezetésre került akkor még újdonságként az 5+1-es oktatás. A tanulók egy része a sokoldalú társadalmi összefogás eredményeképpen felépült tanműhelyben, másik része a városi üzemekben dolgozott. Ma már gimnáziumainkban teljes egészében uralkodóvá lett a munkára, az életre nevelésnek ez a formája.

Ugyancsak 1959-ben történt az első kollégiummá avatás a megyében, Mohácson: a fiúkollégium nyerte el a megtisztelő címet. A következő évek során megyei gimnáziumaink diákothonai egymás után válnak kollégiumokká az ott folyó eredményes, sokoldalú nevelőmunka elismeréseként; időrendi sorrendben haladva: Szigetvár, a mohácsi leánydiákothon, Komló, a szentlőrinci Mezőgazdasági Technikum, majd a mohácsi Mezőgazdasági Technikum diákothona. Közben iskoláink névadókat is választottak: Szigetvár Zrínyi Miklós, Komló Kun Béla, Siklós Tánicsics Mihály nevét vette fel, a két mezőgazdasági technikum pedig neves magyar mezőgazdasági tudósokat választott névadóul: Újhelyi Imrét (Szentlőrinc) és dr. Marek Józsefet (Mohács).

Az iskolareform céljait szolgálta a középfokú oktatás hálózatának szinte ugrásszerű kiszélesítése is. ~~Létrejönnek az általános iskolával közös igazgatás alatt álló gimnáziumok: 1961-ben Sellyén és 1962-ben Pécsváradon. Mindkét helyen új, korszerű iskolában kezdtek meg a tanítást 1964-ben.~~ De a meglévő gimnáziumok is szinte egyik tanévről a másikra válnak nagyiskolákká. Például Mohácson a Kisfaludy Károly gimnáziumban az osztályok száma 1962-ben 13; 1963-ban 17; 1964-ben 21. Komló ugyanezen idő alatt 13 osztályról 19 osztályos középiskolává fejlődött. Növekednek a megyei kollégiumok létszámai is, és új diákothon létesült Bólyban (1963) Pécsváradon és Sellyén (1964). Ez a hatalmas ütem természetesen problémákat, nehézségeket is rejtett magában, de mindezekkel együtt is lényeges lépés előre kultúrforradalmunkban. A középiskola általánossá válása belátható közelségbe került, s ma már a középiskoláinkban is tanulnak a tanköteles koron belül lévő tanulók.

Az 1963/64-es tanévtől új iskolatípus jelenik meg megyénkben is: a szakközépiskola. Ezzel kapcsolatban ismét növekedett eggyel a közös igazgatású iskolák száma: Bólyban két szakközépiskolai osztály nyílt: egy mezőgazdasági gépszerelő és egy tejgazdasági szakközépiskola. Ezekon kívül még két helyen alakult ebben a tanévben szakközépiskola, Mohácson öntözéses növénytermesztő gépész szakmára képeznek, Komlón pedig közgazdasági szakközépiskola létesült. Az 1964/65-ös tanévben tovább erősödött ez az új iskolatípus, számban is (jelenleg 9 osztályunk van) típusban is (Szigetváron kereskedelmi szakközépiskola nyílt), de a tartalmi munkában is jelentős előrelépés történt.

A megyei középiskolák oktató- nevelőmunkájának eredményei

Nevelőtestületeink, a KISZ erőfeszítéseinek eredményeképpen középiskolásaink zöme minden szempontból egészségesen fejlődik. A tanulmányi eredmények állandóan növekednek, a bukások száma csökken. Megyei középiskolásaink már kezdik észrevétni magukat az országos tanulmányi versenyeken is (Mohácson és Komlóon az orosz nyelvi versenyeken jutottak tanulóink az országos döntőbe, Szigetvárról földrajzból került be egy tanuló a tavalyi kö-

zépiskolai tanulmányi versenyen a legjobb 10 közé). Egyre több a jól sikerült, vagy kiemelkedő érettségi eredmény (1964-ben például a *mohácsi* és *komlói* orosz tagozatos osztályok érettségi eredménye 3,9 ill. 4,1). Érettségizett fiataljaink több mint 1/3-a tanul tovább felsőfokú oktatási intézményekben, és a közvetlenül termelőmunkába kerülők is jól megállják a helyüket. Fiataljaink *társadalmi-fizikai munkája* igen sokoldalú: a TSZ-ek mezőgazdasági munkájának segítségével a nyári építőtáborokban való eredményes részvételig mindenütt kiveszik részüket tanulóink. Az iskolai munkaoktatás eredményeképpen egyre több fiatal tanulja meg megbecsülni a fizikai munkát, a termelőmunkát végző dolgozók. Különösen eredményes a több *mohácsi* üzemben és a tanműhelyben folyó munka. Középiskolás tanulóink *kulturális és sporttevékenysége* eleven, színes, nem egy kulturális- és sportvetélkedőn szerepelnek fiataljaink a legjobbak között nemcsak járási, megyei, hanem ennél magasabb szinten is (pl. a keszthelyi Helikon ünnepségeken a *mohácsi gimnázium*, vagy a *szigetvári gimnázium* leány kosárlabda csapata). S mindezeket megalapozva fiataljaink *világnézete, erkölcsi arculata* jó úton fejlődik: a nagy többség materialista, politikai nézeteik helyesek, egyre inkább érzelemmel telítettek. E fejlődésben nagy szerepe van a KISZ-szervezetnek, amely mindegyik középiskolánkban egyre inkább irányítani tudja és tartalommal tölti meg a fiatalok mozgalmi életét.

Mindezek nem jelentik azt, hogy nincsenek problémáink, hogy az eredmények símán, egyszerűen jöttek létre, hogy nincsenek olyan fiataljaink, akikre bizony nem lehetünk büszkék, hogy az oktató-nevelőmunkát nem akadályozzák például olyan tényezők, mint a nevelők túlterheltsége, intézményeink túlszűfolttsága, a munkaoktatás tárgyi és személyi feltételeinek gyengesége néhány helyen. Azonban ezeket is figyelembe véve torzítás nélkül állíthatjuk, hogy középiskolánk munkája eredményes, s ezekre az eredményekre alapozva jövőjük is biztató.

A további fejlődés útja

Egyik legfontosabb feladat középiskolánk fejlődésében az, hogy tovább kell erősíteni a középiskolai oktatás általánossá válásának anyagi alapjait, szélesíteni kell — az ország teherbíró képességének figyelembevételével — a középiskolai intézmények hálózatát, növelni kell a tantermek számát, csökkenteni a jelenlegi túlszűfolttságot, fokozni kell a felszerelés korszerűségét. *Komlón 1965-re elkészül az új 10 tantermes iskola és 80 fős kollégium, de a következő 5 éves terv során még tovább fejlesztjük középiskolájukat.* Ezzel párhuzamosan növelni akarjuk a kollégiumi férőhelyek számát: a harmadik ötéves tervben 420 új férőhelyet tervezünk beruházásból.

Amíg azonban ezeket az alapokat megteremtjük, számolni kell azzal, hogy a következő években átmenetileg csökkenni fog az általános iskolát végzett tanulók középiskolai felvételének lehetősége és aránya, egyrészt azért, mert az utóbbi évek nagyütemű fejlesztésével jelenleg elértük azt a határt, amin túl az oktató-nevelőmunka veszélyeztetése nélkül nem léphetünk, másrészt azért, mert az általános iskolát végzettek száma is emelkedni fog.

További feladataink szorosan összefüggenek az 1961. III. törvény célkitűzéseinek, az *iskolareformnak* megvalósításával: szorosabbá kell tenni a középiskolák kapcsolatát is az étellel, a termeléssel; korszerű műveltség alapjainak

nyújtása, teljesítményképes tudás elérése tanulóinknál; s mindezekkel szoros egységben a világnézeti, erkölcsi-politikai nevelés hatékonyságának fokozása.

Az iskolák és az élet, a termelés kapcsolatának erősítése érdekében egyik legfontosabb feladat a szakközépiskolai osztályok fejlesztése, meglévők erősítése; ezt a munkát az elméletigényes szakmáknál kell elvégeznünk, gondosan megteremtve a tárgyi és személyi előfeltételeket. Az 5 + 1-es szakmai előképzetésnél elsősorban a mezőgazdasági jellegűeknél — főleg a tartalmi munkában kell előrelépni.

A korszerű műveltséget csak korszerű tananyaggal, tankönyvekkel és korszerű tanítási módszerekkel lehet biztosítani. Mindebben nagy segítséget nyújt majd az új tanterv, amely a középiskolákban 1965-től kerül fokozatosan bevezetésre. A korszerű oktató-nevelő munkának fontos alapja az iskolai szertárak, könyvtárak fejlesztése, ezen a területen is eddigieknél tervszerűbb, rendszerebb munkára van szükség. A tartalmi munka területén a legfontosabb a korszerűség kiterjesztése a tanítási óra minden mozzanatára, a nevelés hatékonyságának fokozásával, a problémamegoldó gondolkodásra nevelés erősítésével. Mindehhez nélkülözhetetlenül szükséges a szocialista tanár-diák viszony további kibontakoztatása mind a tanítási órán, mind azon kívül, a tanulói aktivitás középpontba állítása.

Mindezek már átvezetnek a világnézeti, erkölcsi-politikai nevelés hatékonyságának fokozásához. Középiskoláink ehhez jelentős segítséget kapnak a közeljövőben megjelenő nevelési programtervezettel. Ez megkönnyíti többek között a különböző nevelési tényezők munkájának összehangolását (KISZ, szülők, üzemek stb.), ami a további fejlődés fontos feladata.

Ünnepi, középiskoláink fejlődését összegező anyagot akartunk adni, s íme, a végére feladatok összegezése, jövőbe tekintés lett belőle. De talán így is helyes: a 20 éves fejlődés éles ellentétként a felszabadulás előtti helyzettel), a múlt, a jelen és a jövő szerves egységet alkotva szolgálhatja nagy célunkat: a kultúrforradalmat.

BERNÁTH JÓZSEFNÉ:

ÚJ KOLLÉGIUM SZÜLETETT

Fejlődő szocialista életünk szinte naponként avat új létesítményeket. A pécsváradi járás új kulturális létesítményei közül a legfiatalabb a pécsváradi gimnázium mellett szervezett *leánydiákotthon*, amely a kezdeti nehézségek ellenére is létrejött, s otthont és szocialista nevelést nyújt 31 lánynak. 1964. október 3-án — egy hónapos késéssel — megnyitotta kapuját a marázai, vémenői, szebényi, hímesházai, stb. tanulók előtt a volt pécsváradi rendőregylet emeletén létrehozott leánydiákotthon.

Két fontos feladat várt megoldásra:

1. A megfelelő tárgyi feltételek biztosítása.
2. A közösségi életforma alapjainak kialakítása.

A pedagógus számára különösen fontos és érdekes tanulságsorozatot jelent e második kérdés vizsgálata. A nehézségek és eredmények egymásmellettségében a *második hónap végére* lassan az eredmények javára billent a mérleg, s a megtett út lehetőséget kínál a felmérésre, alkalmassá vált egy összegezésre.

A szeptember elején elkészült és ismertetett munkaterv, a közös délutáni tanulások, az épülő, szépülő diákotthon meglátogatása, a kisebb berendezési tárgyak, eszközök együttes beszerzése és elszállítása a diákotthon épületébe — mind olyan lehetőségek és alkalmak voltak, amelyek közelebb hozták a tanulókat egymáshoz. A *lányok megismerkedtek új környezetükkkel*, felkészültek az új életre, s gondolatban már előre kollegistának vallották magukat. Az előbbi lehetőségek, valamint a hospitálások, azo sztályfőnöki és szaktanári vélemények alapján *kijelöltük a közösség élgárdáját*: a diáktanács tagjait és a diákotthon diákvezetőjét, a titkárt.

A *diáktanács első feladata a napirend és a naposi szolgálat megszervezése* és beindítása volt. A 3 órás kötelező tanulás, az esti ellenőrzés, s a nap lezárását jelentő naposbeszámoló biztosítása került a középpontba. Majd *részfeladatokra bontottuk ez évi tervünket*, s így külön felelőse lett a politikai, tanulmányi, kulturális és sportmunkának. A közösségi nevelésben egyre nagyobb szerephez jutó fizikai munka megszervezésével is a sportfelelőst bíztuk meg. A munka irányítása, ellenőrzése, szükségessé tette a *priméreközösségek szervezését*, és így az első osztályosok létrehoztak két, a második és harmadikos lányok együtt egy csoportot.

Az első akadályokon túljutott, szervezett diákotthoni kollektíva új feladatokat várt, s az évi munkaterv legfontosabb soron következő feladatainak kiemelésével megszületett az *októberi, majd novemberi munkaprogram*.

Az *erkölcsi és politikai nevelés* legfontosabb célkitűzése a *diákotthoni életrend, életritmus megszilárdítása* volt. A kéthetenkénti *sajtóvita*, illetve eti-

kai beszélgetések megszervezése, és hetenként a *diáktanácsi ülések* beiktatása nem ment símán. Pl.: hiába járt két Népszabadság, két Magyar Ifjúság, Nők Lapja, Élet és Irodalom, Élet és Tudomány a kollégiumnak, hiába hallgatták a rádiót, nézték a televízió adásait, az első sajtóvita még sajtóbeszámolóinak sem volt nevezhető. A közösséggé fejlesztésnek ebben, a nevelői követeléses szakaszában csak a *sajtó jegyzetelésének kérése és ellenőrzése* jelenthette az elindulást. Az első eredmények már mutatkoznak is. Lassan a nevelő csendes szemlélője, némileg korigálója lesz a tanulók beszámolóinak, vitáinak.

A hibák felmérése, az eredmények rögzítése és a célok, feladatok megjelenése szükségessé tette minden hétfőn este a *hetenkénti értékelést*. A csoportok *csoportmunkaterveik* kidolgozását, a *csoportnapló* készítését kapták első feladatul.

Nagy körültekintéssel készítettük elő *első negyedévi közgyűlésünket*, ahol a fejlettség egy bizonyos fokára eljutott közösség bizonyította: van benne elég felelősség vezetőinek megválasztására. A titkárt, egy diáktanácsi tagot és egy csoportvezetőt kivéve *új vezetők kerültek* a diákotthon élére. Az új tisztikar munkája azt bizonyítja, hogy a diákotthon közössége lassan elérkezik az *aktív mag kialakulásának szakaszába*. Tevékeny szerepet vállaltak a kollegisták az iskola rendjének és fegyelmének, valamint az osztályfőnöki órák aktivitásának kialakításában is.

E feladatok megoldásával párhuzamosan napi, heti, havi teendőnek tartottuk a *tanulmányi munka megszervezését*. A tervezés szükségességét hangoztatva, a tervszerű munka előnyeit magyarázva szigorúan ellenőrizzük a studium kezdése előtt készítendő *időbeosztás* ésszerűségét, következetes betartását. Mindenkiel elkészítettük a *félévi eredménytervezetet*. Havi osztályzataikról pedig tanári véleményezéssel ellátott levélben számolnak be a tanulók szüleiknek minden hónap végén.

Menet közben szükségessé vált az *esti ellenőrzés* jelentőségének növelése. A kikérdezők — csoportonként kettő — készülnek a 15 perces ellenőrzésre, kérdéseiket írásban rögzítik, s végül név szerint vagy tantárgyanként jelentik a felkészülés fokát. Másnap naposbeszámolóink nemcsak az elégtelenre felelőket, hanem a kikérdezőjüket is megkérdezzük: hol történt a mulasztás? A gyengébbeknek jobb eredményt elérő csoporttársaik segítenek: matematikából és nyelvekből tanári korrepetálást szerveztünk. Az iskolában folyó oktatómunka kiegészítése érdekében több mint *90 diafilm és számos verses lemez* áll a lányok rendelkezésére délutánonként, amelyekből szükség és kedv szerint válogathatnak. A gyakorlás és a tanultak alkalmazása a studium utolsó fél órájában az *iskolai szertárak anyagának igénybevételével* csoportonként történhet.

A heti tanulmányi eredmény, a legjobb csoport neve, s a legjobb eredményt elérő, vagy a legtöbbet javítók neve felkerül az otthon életét tükröző falitáblára. Sor került már eddig az egyik első csoport jutalom-hazautazására is.

A diákotthonban jelentkező vízhiány — sajnos — sajátosan meghatározza a *fizikai munkavégzést*. Sok problémát okozott és okoz a víz tárolása, melegítése. A fürdőszoba rendjét, tisztaságát felváltva a tanulók őrzik. Ők látják el a virágok gondozását, csoportonként pedig az ebédlői feladatokat is. A hálóik tisztasága, szellőztetése, a betegek ápolása, a megszervezett egészségőri hálózat feladata. Sok probléma adódott a helyes tisztalkodás, fog- és körömápolás, az ágyak szellőztetése, az esti levetkőzés és hálóruga használata körül, s nem egy esetben sor került tanári közbelépésre is. Az etikai foglalkozások témái, a láto-

gatók dicsérő szavai a vendégkönyvben, a megérkezett szönyegek és képek személy szerint is felébresztették az igényt a tiszta, kulturált környezet kialakítására és megtartására. Az iskolaavatást megelőző osztálydíszítések lelkes elindítói és közreműködői már a kollégisták voltak.

Az évi *kulturális program* kidolgozását a *televízió* adásaira, a *rádióra* és a *színházbérletes* lehetőségre alapoztuk. A látottak és hallottak alkotó felhasználása — előkészítés, megtekintés, megbeszélés — még nagyon kezdeti állapotban van, sok türelmet, ötletet, jó időbeosztást igényel. *Szaváló szakkörünk* iskolaiává bővült, de az otthon lakói közül kilencen tevékeny részesei továbbra is. Az első erőpróbára november 6-án, az iskola avatóünnepségén került sor. S azóta több verseskötet forog a diákok kezén, felfigyelnek a versmondásra, versmondókra. A november 24-én megtartott közgyűlés ünnepélyességét fokozta az ott elhangzott Váci- és Jevtusenkov-vers is. Készülődés, nagy izgalom előzi meg a csoportnévadó ünnepségeket is. (Teleki Blanka, Martos Flóra, Tyereskova.) A *könyvtár* — kb. 60 kötet — forgalma fokozatosan nő, az olvasótábor lassan bővül.

Legtöbb kívánnivalót a *sportmunka, testi nevelés, játék* hagy maga után. Mindössze *egy aktív sportoló* kerül ki a lányok közül, de a gyakorló- és játékórák látogatottsága kielégítő. A TV olimpiai adásainak rendszeres nézése, a sajtóbeszámolók sportközleményei lassan felébresztik az érdeklődést szélesebb körben is. A cél az, hogy tömeges legyen a sport, a lányok szabad idejükben szívesen foglalkozzanak valamilyen sportággal, felismerjék a nap, víz, levegő szerepét az egészséges életmódban.

Az indulás, a célok megjelölése megtörtént. Az aktív mag magáévá téve a feladatokat — kezdeményez, végrehajt, ellenőriz. Az első állomást, az első nagy lépcsőfokot jelentette az a kezdeményezés, amelyet felszabadulásunk 20. évfordulója tiszteletére a „kollégista” név elnyeréséért indított a negyedévi közgyűlés. Lázasan folyik a feltételek kidolgozása, a szintmegállapítás — s január 1-től megindulhat e kisszámú közösség nemes versengése.

Így találkozunk a nagy eszmék, célkitűzések szerte az országban akaró és előrehaladó emberekkel, közösségekkel, így válik 1965 minden egyes munkával töltött napja ünneppé, a felszabadulás ünnepévé. És így vallják a pécsváradai középiskolai leánydiákokthonban is egyre többen Makarenkoval, a nagy szovjet nevelővel együtt, hogy: „Szépen fogunk élni... szépen, okosan, derűsen, mert emberek vagyunk, helyén van az eszünk, és mert erősen akarunk.”

BÓRA FERENC:

EGY ÉVFORDULÓ MEGÜNNEPLÉSÉNEK TANULSÁGAI

Az elmúlt évben ünnepelte közösségünk fennállásának 200 éves, az iskola alapításának 150 éves évfordulóját. Az ünnepség eseményei leperegtek már, de érdemes a tapasztalatokat összegeznünk, annál is inkább, mert új, nagyjelentőségű évforduló — hazánk felszabadulásának 20. évfordulója — megünneplésére készülünk. Az új ünnepség ugyancsak alkalmas lesz arra, hogy hasznosan szolgálja nevelési céljaink megvalósítását, továbbfejlessze a megelőző ünnepség nevelési eredményeit.

Megállapításaim elsősorban az iskolaközösségre, tehát *a gyermekközösségre, a nevelők közösségére és szülők közösségére* gyakorolt hatásokat tükrözik.

I. A gyermekközösség

1. Az iskola és környékének csinosítása szerepelt többek között terveinkben. Önkéntesen vállalkoztak tanulóink az iskolánk előtti térség, az udvarok, kerítések rendbehozására. Munkájukat lelkesedéssel végezték, mert tudatosítottuk, milyen hasznos vállalkozásba kezdünk. Munka közben *alá- és fölérendeltségi viszony* alakult ki; a különböző munkákat más-más felelős irányította. Nem volt állandó „vezető gárda”, hanem egyszer „beosztóként”, máskor „irányítóként” szerepeltek a tanulók. Az elvégzett munka után a gyerekek *még jobban magukénak érezték az iskolát*, hiszen kezük nyomán szépült az épület és környéke.

- a) Jó munkát végeztek azok a gyerekek is, akik eddig a „közösség peremén” helyezkedtek el. A gyenge tanulók, a fegyelmezetlenek, a szerények nem mindig részesülnek megfelelő intenzitású pedagógiai törődésben. A közösségi munkában ezek is kitűntek, és így olyan *sikerélményben volt részük*, amilyent eddigi tanulmányi munkájuk nem biztosított számukra.
- b) A munka *értékelését* az osztályfőnökök, időközönként a tanulók önállóan végezték. Órák előtti sorakozáskor *a legjobbakat példaképpül állították az iskola tanulói elé*. Igazgatói dicséretben részesültek azok, akik hosszabb ideig eredményesen, kitartóan dolgoztak. A tanulmányi előmenetelben, az iskolában tanúsított fegyelmen kívül *a társadalmi munkában való részvétel* is alapul szolgált a közösségi rangsorolásban. Tanulmányi munkával nem minden gyerek szerezhethet „tekintélyt” a közösségben. A gyenge tanuló azonban lehet nagyon jó társadalmi munkás. A gyakorlat is azt bizonyította, hogy a gyenge előmenetelű tanulók nagyobb igyekezetet tanu-

Jubileumi ünnepség

sítottak, mint a jó tanulók. Az úttörő csapat „dicsőség könyvébe” ezért kerülhetett be három gyenge tanulmányi eredménnyel rendelkező tanuló is.

- c) A közös munka végeztetésével nemcsak a munka hasznosságát, a tanulók manuális készségének fejlesztését akartuk biztosítani, hanem a *szocialista munkaerkölcsöt is gyakoroltattuk*. Kemény munka közben meggyőződhattünk a tanulók kitartásáról, elképzelésük valóráváltásánál lemérhettük a céltudatosság fokát, értékelésünkkel felkeltettük a *közösség szolgálatának örömét*. Beszélgetések alkalmával elmondtuk, hogy mekkora felújítási keret áll a jövő évben iskolánk rendelkezésére. Közösen szőttük a terveket a jövőről, meghatároztuk mivel fogja az iskolaközösség segíteni az építkezés munkálatait. Távlatot tártunk ezzel tanulóink elé, melynek segítségével fokoztuk érdeklődésüket, felkeltettük a munka iránti vágyat.
- d) A társadalmi munkák miatt nem volt könnyű feladat a *helyes napirend kialakítása*. Jól kellett gazdálkodni az idővel, hogy jusson belőle a tanulásra, játéokra és munkára. A munka miatt a tanulás nem lazulhatott, hiszen az évforduló megünneplésének egyik célkitűzése az volt, hogy „... *jobb tanulmányi eredménnyel, nagyobb szorgalommal*” ünneplünk. Bebizonyosodott, hogy tanulóink *a napirendet jobban betartották*, mint a korábbi időszakban; elmélyültebben készülnek az órákra, pontosabbak lettek a feladatok elvégzésében. Megállapítható, hogy *a fokozottabb követelmény nagyobb munkafegyelmet eredményez*.

2. A lázas tevékenység, az *ünnepvárás* felcsigázta a tanulók érdeklődését. Ezt a felfokozott érdeklődést használtuk fel az oktató-nevelő munkában.

- a) A történelmet tanító nevelők egy év fáradságos munkájával, néhány tanuló bevonásával *elkészítették a község monográfiáját*. Az osztályfőnökök és osztályvezetők a tanulók életkorának megfelelő mélységben ismertették a község és az iskola történetét. A *szocialista házaszeretetre való nevelés* került ezzel előtérbe, mert a tanulók látták, hogy a község lakosságának összefogásával teremtették meg 1814-ben az iskolaépítés alapját. *Összehasonlították, milyen nagy fejlődésen ment keresztül az oktatás a felszabadulás után*. A községtörténet feltárta a nép súlyos körülményeit a múltban, de bemutatta a jelen alkotásait és a jövő távlatait. A nevelőmunka érzelmi indítékot, történelmi és társadalmi ismeretet is nyújtott a tanulók számára. Ezzel előkészítette a nagyobb ünnepséget: hazánk felszabadulása 20. évfordulójának méltó megünneplését.
- b) Az ünnepség előtti napon *képkiallítást* rendeztünk, melynek meglátogatása elősegítette az *esztétikai neveléshez* szükséges, szemléleten alapuló élmény létrejöttét. A hat pécsi festőművész (*Martyn Ferenc, Soltra Elemér, Bizse János, Kelle Sándor, Simon Béla és Lantos Ferenc*) 14 képe mély benyomást tett a tanulókra. A rajztanár vezetésével megbeszélték, hogy az ábrázolás legfőbb elvei (a tér, forma, szín, szerkezet, elhelyezés), hogyan érvényesül a képeken. Ennek a képkiallításnak egyik célja az volt, hogy tanulóinkat képessé tegyék arra, hogy *különbséget tudjanak tenni a művészi alkotás és a giccs között*. A gyerekek fognak majd „hadjáratot” indítani családon belül is az értéktelen, szirupos, minden művészi értéket nélkülöző giccs ellen.
- c) Az *iskola-kiállítás* anyagának előkészítése, kiválasztása, rendezése értékes ismerethez juttatta azokat a tanulókat, akik felajánlották segítségüket az ilyen irányú munkák végzéséhez. A nyolcadikos fizika tanításhoz *elektromos műszerfalat konstruáltak*, melyből 13 kisméretű kapcsolótáblát tudnak villamosárammal ellátni. Elkészítették azokat a mintadarabokat, melyekkel a tanév folyamán szemléltetni tudják majd az elektromosságon alapuló eszközöket (kisméretű) elektromos darú, villanycsengő, villanymotor, stb.) A kapcsolótáblák elé ötletes, lecsukható asztalkát szereltek fel, az egyéni kísérletek végrehajtására. Sok tanulóban sikerült így felébreszteni a *fizika és technika iránti* érdeklődést.

A kiállítás anyaga a *történelemmel, földrajzzal, biológiával is kapcsolatosan* volt. Egyszerű szemléltető eszközöket készítettek, gyűjtő munkát végeztek a tanulók. Tevékenységük közben hasznos ismeretekre tettek szert a szemléltető eszközök készítésével az eredményes oktató munkát segítették. A jól végzett munka után örömmel nyugtázták az elismerést, a közönség részéről megnyilvánuló dicséretet.

3. Az *ünnepség nevelőhatását* színvonalas műsor biztosította. Az ünnepség bevezető epizódja „ráhangolta” tanulóinkat a megfelelő érzelmekre. Idős bácsik, fiatalasszonyok, lányok meghatódott szavakkal és annyi szál virággal *üdvözölték a jubiláló iskolát*, ahány éve befejezték tanulmányukat. Találkoztak ismét a régi, sok élményt nyújtó iskolával. Ez a találkozás felszakította az érzelmek zsilipjét s kifényesedett az „őreg diák” és fiatal tanítvány szeme egyaránt.

A *mohácsi Bartók Béla Művelődési Ház* szimfonikus és fúvós zenekara, táncsoportja, a *pécsváradi és bátai táncsoport*, a *mohácsi irodalmi színpad* és a helybeli tanulók értékes műsorszámakkal ünnepi hangulatot teremtettek. A zene, a tánc, a szavalat esztétikai élményt nyújtott a gyerekeknek.

4. Az ünnepi beszédet *Lemle Géza népművelési csoportvezető* mondta.

Jubileumi ünnepség

Szavai gondolatokat, érzelmeket ébresztettek tanulóifjúságunkban. Látták a múlt nagy erőfeszítéseit, a jelen eredményeit. Átélték a nagy közösséget, az iskolaközösséget összeforrasztó ünnepség minden szépségét.

5. A délutáni *sportműsor* nemes szórakozást nyújtott a tanulóknak. A *bajai Felsőfokú Tanítóképző* férfi és női kézilabdacsapatát hívtuk meg, hogy iskolánk sportolóival mérjék össze erejüket. Nagyon készültek gyerekeink erre a találkozóra. Szabad idejükben kemény edzéseket végeztek. Több mint 1200 ember szorongott a kézilabdapálya körül, amikor a két csapat kifutott a pályára. Lányaink derekasan küzdöttek, a hatalmas biztatás szárnyakat adott a játékhoz. Az eredmény nem maradt el, a „mieink” győztek. A fiúk már nem tudtak megbirkózni a sokkal erősebb fizikumú és technikásabb bajai tanítóképzősökkel. A küzdelem, az erőfeszítés *hasznos jellembeli tulajdonságok kialakulásához* vezetett. Érvényesült a küzdeni akarás, a kitartás, az iskolájuk színeért való áldozatvállalás. A találkozó elősegítette a sportbarátság kialakulását, felkeltette az iskola tanulóiban a sportolás iránti vágyat.

II. A szülők:

1. Az *előkészítő munkába, a rendezésbe* önkéntes alapon kapcsolódtak be a szülők. Fogadták a vendégeket, fehér asztal melletti baráti találkozót rendeztek, ahol elbeszélgettek a régi és a jelenlegi nevelőkkel, a járás és a megye vezetőivel.

2. A községben *az utóbbi időben nem végeztek annyi társadalmi munkát,*

mint az ünnepség előtt. Rendbehozták a házak előtti árkokat, gyomtalanították a falut, csinosították a középületeket, kimeszelték a házakat. Példás rend és tisztaság uralkodott mindenütt.

3. Elénk érdeklődéssel tekintették meg a szülők a *képkiallítást*, ahol ötletesen, magnós tárlatvezetéssel mutatták be a képeket. Az *iskolakiallítás*on sokan nézték meg az új fizikai szemléltetési eszközöket, a férfiak *belelapozgattak az iskola és óvoda történetébe*. Igényként merült fel, hogy a község történetét szeretnék megismerni. Ezért a *téli ismeretterjesztés* keretében bemutatjuk a község múltját.

4. Nem volt olyan szerv, intézmény, ahonnan valamilyen segítséget ne kaptunk volna. A *termelőszövetkezet* anyagi támogatást nyújtott a szociális és kulturális alapból, rendelkezésünkre bocsátotta a díszemlény elkészítéséhez szükséges anyagot és szakembert. A helybeli *Mezőgazdasági Gépjavító* vezetői és munkásai igen ügyes megoldással *térképtartót* konstruáltak, melyre egy-egy osztály összetérképét összegyűjthetjük. A *végrehajtó bizottság* és a *tanácsülés* külön foglalkozott az ünnepség elkészítésével. A *párttitkár* és *tanácselnök* minden probléma megoldásában segítséget nyújtott a rendezőségnek. Az elmondottakból következik, hogy az *egész község ünnepe* volt az évforduló, hiszen a feladatok megoldása társadalmi ügyé vált.

III. A nevelőtestület:

1. Az ünnepség megtervezésébe bevontuk az egész tantestületet.

A szervezésnél, a feladatok lebonyolításánál minden nevelő tevékenykedett. Több év alatt nem végeztek annyi *iskolán kívüli munkát*, mint az előkészítés hónapjában. A közös erőfeszítés, a közös munka még *jobban összekovácsolta nevelői közösségünket*. A rájuk bízott, vagy önként vállalt feladatokat olyan lelkiismeretesen, pontosan végezték, hogy munkájukkal *jó példát mutattak* a tanulóknak.

a) A fizikát tanító nevelő és gyakorlati foglalkozást tanító tanár, a fizikai oktatás szemléletessé tétele érdekében a tanulók bevonásával, elektromos műszerfalat készített. Maguk végezték a szükséges falvésést, a bekötés munkálatait. A nevelők és a tanulók pihenőnapjukat, a szombatot és vasárnapot is felhasználták az eredményes munka érdekében. A nevelőközösség minden hibája visszatükröződik a tanulóközösség életében is. Ennek az állításnak a fordítottjáról is meggyőződhattünk. A nevelőtestület igyekezete, lelkesedése, erénye felszínre került a tanulók tevékenységének irányításában, az ünnepség lebonyolításában. Az évfordulóra való felkészülést segítette az iskolai közösségen belül az *elsődleges közösségek kialakulását*. Közös munka a rajok, órsók tevékenységét színesebbé, eredményesebbé tette. Bebizonyosodott az is, hogy *jó pedagógus közösség csak a gyermekközösség kialakulásán, kialakításán keresztül jöhet létre*.

2. Iskoláink ünnepségére meghívtuk azokat a nevelőket, akik a korábbi években nálunk dolgoztak. A „*régi*” nevelők nevében köszöntőt mondó kartársnő elérzékenyedett hangon üdvözölte a jubiláló iskolát. Az iskolában töltött évek hozzánk kapcsolták a kartársakat, és velünk együtt átérezték a 150 éves évforduló ünnepélyességét. A műsor utáni baráti találkozón az emlékek felelevenítésével ismét egymásra talált a volt nevelő és tanítvány.

Акik nem tudtak az ünnepségen megjelenni, levélben vagy táviratban kö-

szöntötték az iskolát. Dusa Gáspárné gyónki szakfelügyelő meglehangú dísz-táviratát a „rég iskolában” 42 évig működő *Jung József* nyugalmazott általános iskolai igazgató olvasta fel: „Jubiláló iskolánk régi és jelenlegi nevelőit, tanulóit szeretettel köszöntöm”. Úttörőcsapatunk egyik örse emlékként naplójába ragasztotta a táviratot.

A találkozó mottójául Móra Ferenc egyik verséből a következő sorokat választottuk:

O, ott sokat emlegetnek!
Ott még a szívek melegebbek
S az emlék nem úgy múlik el,
Mint meleg arcon hópehely.

Ott még az emlék drága szőnyeg.
Friss színt selymébe egyre szőnek
Aranszálakból hű kezek,
Múló és nyíló életek.

Úgy érzem, hogy a vers alap gondolata összejöveteleink minden résztvevőjét áthatotta.

Végző következtetésként megállapíthatjuk, hogy ünnepségünk nagy pedagógiai hatást gyakorolt a tanulókra, szülőkre, nevelőkre egyaránt. Az idén ünnepeljük felszabadulásunk 20 éves évfordulóját. Az iskolai évforduló tapasztalatait fel fogjuk használni a *felszabadulási ünnepség* előkészületeinek munkálataiban és lebonyolításában.

Népművelők emlékeznek

NAGYHARSÁNY

Ha összehasonlítást végzünk falusi népünk 1945. előtti és utáni kulturális helyzete között: nagy haladásról számolhatunk be.

Dédapám naplójában, — ki szintén falusi tanító volt — ezeket olvastam: 1834-ben került *Vókány* községbe. Itt egy alacsony, rozoga tanítói lakást és iskolát talált. Ő volt a *falu első képesített (2 képző) tanítója*. Előtte két mesterember igyekezett jól-rosszul betűvetésre tanítani a népet. Azt is megemlíti, hogy — a lakosság nagy örömeire — ő tanította az első „*rezesbandát*” zenélésre. Utódja öregapám lett. Őrá jól emlékszem. Sokat mesélgetett nekem az akkori időkről. Az ő idejében bontották le a régi iskopa-épületet. A régi tanteremben sok gyermeknek csak a föl-

dön jutott hely. Ő maga nem egyszer ütötte be fejét (magas ember volt) az alacsony mestergerendába. Újságot egyedül ő, a pap, meg a boltos olvasott. Könyvtár talán csak Pécsen volt. Szabad idejében zenével, (zenés család vagyunk) művészzel és vadászattal foglalkozott.

Apám idejében már 2 nevelő tanított a faluban. Ő már néhány színdarabot is próbált rendezni a tanteremben, a padok tetején összeeszkábált színpadon. Merész vállalkozás volt ez abban az időben. Fentről nem forszírozta ezt senki. Ki törődött akkor a falusi emberrel, ki látástól vakulásig túrta legtöbbször a „mások” földjét? A hosszú téli estéken 7—8 szomszédos család járt össze egy-egy fonóba, ahol az asszonyok fonás, kötés, tollfosztás közben pletykálgodtak, a férfiak pedig ivogatással, kártyázással verték agyon az időt. Pedig, ha valaki közben főzésről beszélt volna az asszonyoknak, jó hasznát vették volna, mivel a főzés „művészetéhez” akkor még keveset értettek. Saját fülemmel hallottam, amikor egy látogatóba jött fiatal kartárs apámnak ezeket mondotta: „Tudod, mindennap más-más házban étkezem, de már unom, mert reggel, délben, este szalonna és megint csak szalonna van!”

A fiatalság 12 évtől kezdve szintén a főnőbe járt. Ilyenkor a szülők magukra hagyták őket. El lehet képzelni mi folyt ott. Nyári estéken, a legények a lányos házak kiskapujában „szórakoztak”, a 15—16 éves fiúk meg azzal bosszantották a lakosságot, hogy 1—1 kiskaput kiakasztottak, és azt vagy 10 házzal odébb az egyik diófán rejtették el. Akadt olyan eset is, hogy reggel a gazda nem találta helyén a szekerét, mert azt a „kölykök” letolták a rétre. Szép holdvilágos estéken pedig egy-egy szép gyümölcsös esett áldozatul, ha még éretlen volt a gyümölcs, valamelyik szalmakazalban ráért megérni. Ugye mennyire hiányzott a velük való foglalkozás? De erről ki tehetett? Talán az a szegény falusi „néptanító”, akinek elég gondot adott az, hogy 5 gyermekét miből taníttassa? De ahhoz megfelelő hely, világítás és fűtés, jobb díjazás is kellett volna, jó irányítás mellett. Ez pedig nem volt!

Mikor végeztem, nem szülőfalumba kerültem. Első állomásaim *Hásságy* és *Nagybudmér* voltak. Télen mindkét község a „világtól” elzárva, mivel sem vasútállomás, sem pedig kövesút a közelben nem volt. A képzőben — a jó szakoktatáson kívül egyebet (népművelésről) nem igen hallottunk. Színdarabok rendezéséhez lett volna kedvem, hiszen diákkoromban a Pécsi Nemzeti Színház „kakasülőjén” sokat álldogáltam, de megfelelő helyiség, színdarab és ruhák hiányában csak ritkán sikerült, pedig a nép igényt tartott volna rá. Ezt a hiányt akkor még a mozi, rádió nem pótolhatta, mivel nem volt, de villany sem. Nagyon megörültek a nagybudmériak, amikor (1926) egy bólyi vendégelőben először hallhatták a rádiót. Magamnak is nagy élményt jelentett.

A „népművelés” szót először a 30-as években hallottam *vókányi* működésem alatt. Itt — a múlt hibáin okulva — igyekeztem kézben tartani az ifjúságot. Több ízben szerveztem részükre télen *60 órás alapismeretterjesztő* tanfolyamot. *Dalárda* is alakult, így a férfiak is a nekik megfelelő foglalkozáshoz, szórakozáshoz jutottak. Néha egy-egy *idegen előadó* is akadt, aki a népnek tartott előadást, de ezeket igen kevesen hallgatták meg, mivel a „téma” nem érdekelte őket.

Tánciskolát meg azért szerveztem, hogy az ifjúság a műveltebb modort elsajátítsa. A második világháború kitörésével ez is megszűnt. Így tehát ez a munka csak kísérletezésnek nevezhető. Tartós eredményt ilyen rövid idő alatt nem hozhatott. A legtöbb helyen ez az úgynevezett népművelés csak papíron szerepelt, annak gyakorlati kivitele igen sokszor elsikkadt.

Ha akadtak is itt-ott buzgó pedagógusok, akik sajnálták a népet, s próbáltak kissé csiszolgatni rajta, ezt *fentről* nem jó szemmel nézték. Ennek igazolására egy-két példát elmondok.

Mint fiatal pedagógus szívvel-lélekkel foglalkoztam feleségemmel együtt az iskolán kívüli munkával is. Erre különösen azért volt szükség, mert az intelligencia többi tagjai (jegyző, segédjegyző, másik tanító) esténként csak ivogattak, kártyáztak. Engem is be akartak szervezni, de nem sikerült. Ezért aztán velem jóformán szóba sem álltak. Az egyik színelőadás előtt — amit én rendeztem — a jegyző csak úgy adott engedélyt, ha előre 100 pengőt levente célra lefizetek. A jegyzőnek jogában állt, de nem ennyit és nem előre, mert a *tiszta bevétel után járt* úgy hiszem 6 ezrelék. Embereim nagyon dühösekké lettek, és elmentek a főbíróhoz panaszra. Ő azt írta, hogy csak a jogait kérheti a jegyző. Én azonban erről a jegyzőnek nem szóltam és egy jómódú polgártól kölcsönöztem 100 pengőt. Gondoltam, egyszer talán ezért a jegyzőt feljelenthetem. Igen ám, de ő hamarosan odébb állt. Az utódja mutatta meg nekem

azt a hamisított nyugtát, amely úgy volt megírva, hogy én ezt az összeget magamtól felkínáltam.

Máskor meg, mikor először akartam a dalárdával nyilvánosan szerepelni, arra az estére gyűlést hívott egybe a jegyző, hogy ne lehessen a műsort megtartani. A jegyek előre el voltak adva, ezt ő jól tudta. Nekem volt egy „jobbkezem”, (értelmes paraszt) aki az egészet helyettem eldirigálta. Erre szinte már számítottam, hogy megint kieszelnek valamit ellenem. Bármit kezdeményeztem, azt vágta a fejemhez: „Maga akarja feltalálni a spanyolviaszt?”

Az 1945. évi felszabadulás hozta meg végre népünknek nemcsak gazdasági, hanem kulturális felemelkedését is: 1946-ban a MADISZ-ban már az új szellemenben neveltük az ifjúságot. 1947-ben hozzáfogtam a nép azon rétegének oktatásához, kik eddig — saját hibájukon kívül — szellemi vakságban éltek. Igen sok újgazda (telepes), meg néhány cigány került a községbe. Ezek között akadtak olyanok, kik iskolát még kívülről sem láttak, mert béresgyerek nem tanulhatott, az utóbbiakat meg nem vették emberszámba. Most azonban hamarosan felkutattam őket. Ekkor *5 magyar és 10 cigány tanulta meg kezem alatt a betűvetést*. Igaz, hogy a cigányokat csak levelesdohánnyal tudtam odacsalni.

1950-ben búcsút mondtam szülőfalumnak, ahol a *Petzek* több, mint 100 évig működtek. *Villányba* kerültem. Itt a szép kultúrházban már tervszerű és eredményes népművelési munka folyt. Néhány évig, mint „légős” oktattam a lakosságot. Itt a sok nevelő felosztotta egymásközt a népművelési munkákat. Csak röviden, és nem is időrendben próbálom felsorolni azt, hogy itteni működésem alatt (13 év), ezen a téren mennyi minden történt. Egy év alatt több, mint azelőtt egy egész évszázad alatt. Itt olyan helyi kezdeményezések is születtek, amelyek vidéken országos viszonylatban is elsők voltak, pl. a Német Kulturális Csoport (vez.: *Pusztai J.*) az ország több helyén szerepelt. A TIT (vez.: *Virányi E.*) munkája után az ország több részéből érdeklődtek, személyesen is eljöttek, hogy működését megfigyeljék, melyben a helyi értelmiségiek kívül neves előadók több ízben is megörvendeztettek nívós előadásaikkal. Nem szabad megfeledkezni az *MNDSZ*, később a *Nőszövetség* igen fontos tevékenységéről, úgyszintén a *DISZ*, később a *KISZ* (vez.: *Scheider I.*) nevelő munkájáról sem. *Dalárda* kettő is volt, férfi- és vegyeskar. *Zenekarunk*, melynek én is tagja voltam, *Milla Ferenc* vezetésével ünnepélyeken gyakran szerepelt. A *gyermekzenekar* és a *helyi zeneiskola* alapjait *Petz Eszter* rakta le. *Táncsoportunk* (vez.: *Kolep Gyula*) is sok szép sikert könyvelhet el.

Sellyén idén az elsők lettek. A kartársak rendezésében több jó *szindarabot* láthatott Villány és környéke (János vitéz, Szakadék). Az utóbbit csak *pedagógusok* játszották, megyei elsők lettek. Magam is több gyermekszindarabot rendeztem. Gyönyörű ruhákat hoztunk Pécsről. Ilyen viszonyok mellett lehetett rendezni. A Pécsi Nemzeti Színház tájszínháza és híres pesti művészek is sok felejthetetlen órát szereztek nekünk. Nem hagyható ki a felsorolásból, a *helyi irodalmi színpad* és a sokrétű szakköri mozgalom, mely az ifjúság kulturális fejlődését hivatott szolgálni. Népünk jó izlését segítették elő a kultúrházban megrendezett *tárlatok, népművészeti és bútorkiállítások* is. Ennyit dióhéjban Villányról.

Saját kérésemre 42. tanítási évemben *Nagyharsányba* kerültem. Itt ki kell emelnem, hogy az iskolában a teljes (I—VIII. o.) *esti tagozat működött*, ami a kartársak ügybuzgalmáról tanúskodik. A kultúrházban *Böhönyei Gizella* igazgató vezetésével jó munka folyt. Az utóbbi években több mint 200 cigányt csalt

ide a jó munkalehetőségi alkalom (TSz., ÁG.) Ezek szellemi és kulturális neveléséről külön bizottság gondoskodik (előadás, ének, tánc, szindarab). Itt sikerült nekem *1 év alatt télen 12, tavasszal újabb 10 analfabétát (házioktatással) a kultúra útjára vezetni.* Ez a vókányival együtt 37 fő.

Mondhatom szép munka volt! Örülök, hogy módomban állt ezt elvégezni. Kinek köszönhetik ezt? Elsősorban a megyei művelődésügyi osztálynak, mert ők jól tudták, hogy az igazi népművelésnek itt kell kezdődnie. Ezúton is a saját és a felnőtt tanítványok nevében köszönetet mondok.

Ha most befejezésül egy körutazást végeznék, és megnézném azokat a községeket, ahol régen működtem (három éve megnéztem őket) igen szép eredményekről számolhatnék be, amit 1945. után értek el. Hogy országszerte a régi sötét odúk helyén ma szép új iskolák, valóságos kis „kulturálpaloták” állnak és ezeket lelkes emberek új demokratikus szellemmel tölthették meg, kormányunknak köszönhetjük, mivel nagy anyagi áldozatot hozott az ország népének kulturális felemelése érdekében. Hála érte!

Petz Vilmos

VÉMÉND

30 év népművelési tevékenysége komoly alapot nyújt az összehasonlítás-hoz. Felmérhető és értékelhető a hajdani és a mai, felmérhető a fejlődés minőségileg és mennyiségileg. Hogy tisztán lássunk, *vegyük sorra azokat a tevékenységi formákat,* amelyek a népművelést jellemezték a felszabadulás előtt, de jellemzik ma is!

A *színjátészó csoportok* tevékenysége volt az egyik. Majd minden faluban igyekeztek időnként összehozni csoportokat, általában baráti körök, társaságok voltak ezek, amelyek *hol humoros, hol hazafias, esetleg vallásos témájú* darabokat adtak elő. Ha hazafias volt a téma, biztosan irredenta; ha humoros, inkább a torz nevek alkalmazásában merült ki humora. Gyakori szereplő volt a ravasz cigány, az elhagyott árva, a mulatós, könnyelmű duhaj, aki egy jámbor hajadon vezetésével kezes báránnyá válik. Kényes kérdés volt *a szereposztás.* A nagygazda gyermekéhez főszerep illett, a szellérgyerek szerényebb szerephez jutott, a szolgálégény ritkán szerepelt, neki a gazdafi játéknak csodálata jutott. Az előadás *színvonalát* illetően — a szerep betanulása körül nem volt hiba, de eljátszása a bíráló szemlélőből visszás érzést váltott ki.

Nagyobb községekben *dalárdák* működtek, így nálunk is. Tagsága nagyrészt német ajkú lakosokból állt. Tevékenysége tiszteletreméltó volt, de csak szegényes műsoranyag állott a rendelkezésére. Itt is irredenta dalok, néhány németes ízű mű volt a választék, szövegezése, gyakran mosolyogni való.

A ma oly népszerű *népi táncoknak és tánccsoportoknak* nyomuk sem volt. Tudtuk ugyan, hogy van, sőt láttuk is néha az úgynevezett „gyöngyös bokréta”, de akkor is úgy éreztük, hogy nem az igazi, nem a népből fakadó ez a piros pruszlikos, látványosságra törekvő táncegyüttes. Arról, hogy felállítsunk népi tánccsoportot, szó sem lehetett. Személyes sértésnek tekintette volna minden szülő, különösen a gazdák, ha gyermekét színpadra akartuk volna vinni.

Ez abból a szigorú keretek közé szorított gondolkodásból fakadt, ami „az illik — nem illik” kérdését meghatározta annak idején. Bántó ellentéte volt ennek a felfogásnak az a szabadság, amellyel a fiatalság a táncmulatságok alkalmával viselkedett.

Olvással csak az értelmiség foglalkozott. Volt ugyan *községi könyvtár*, könyvei egyládában voltak elhelyezve szekrény híján, nem emlékszem azonban, hogy valaki könyvet kölcsönzött volna.

A második világháború komor esztendeiben szünetelt minden, ami népművelési tevékenységnek volt nevezhető.

A felszabadulás után friss erők sodorták a szellemi élet tevékenységét, nagyobb lendülettel, mint azelőtt. Meglepetés volt, mily érdeklődéssel fordultak a kulturális tevékenység irányítói a *népi értékek felé*. Mindinkább előtérbe került, ami hagyomány, érték, mind az ének, zene, mind a tánc területén. Hát-térbe szorult, ami mesterkelt. Örömmel fogadtuk az „új stílust”, a megnyilvánuló sokrétű érdeklődést, ennek következtében a kulturális munka országos mérvű fejlődését, amiben fokozatosan a falu, a mi falunk is bekapcsolódott.

Kiderült, hogy *vannak helyi hagyományaink*, csak feldolgozásra, felhasználásra várnak. *Székelyeink* magukkal hozták az ősi verbunkost, táncolta is a fiatalság összejövetel alkalmával, motívumai más táncokban is felbukkantak, így alkalmasnak látszott *egy táncsoport* műsorába való beleillesztése. A *sváb* őslakosság táncai közül is előkerültek olyanok, amelyek jellegzetes népi motívumokkal rendelkeztek, felvetődött tehát *egy székely-német táncsoport* megalakítása. Életrekeletése szerencsésen befolyásolta a község lakóinak viszonyát, szűnőben lett a tartózkodás, ami a magyar és az őslakosság között fennállt. Ez a *táncsoport kultúrsoporttá fejlődött*, műsorába székely fonó jelenetet, ősi dalokat, magyart és németet egyaránt vett fel. A csoport abban a megtiszteltetésben részesült, hogy a Művelődésügyi Minisztérium különjárata egy alföldi és dunántúli körútra vitte, ahol sok érdekes élményre és tapasztalatra tett szert, szereplése nyomán számos új kultúrsoport alakult.

Érdekes megfigyelni a *helyi színjátszó tevékenység útját*, de ezen keresztül felmérhető a közönség ízlésének fejlődése is. Eleinte attól az édeskés romantikától áthatott darabokat játszotta, amik az akkori színházkultúrát jellemezték. Kezdte például az *Iglói diákokkal* és ez tetszett szereplőknek, közönségnek egyaránt. Az évek során azonban átalakult a közönség értékelése. Helyi műkedvelőink ízlésének fejlődésére is jellemző, hogy az első kísérletek után már a *Nosztty fiú*, a *Nem élhetek muzsikaszó nélkül*, a *Nem vagyunk angyalok* és az *Esküvő* c. darabok következtek. Örvendetes, hogy a közönség értékeli, sőt igényli az érzelgősségtől mentes, az idők szellemének megfelelő darabokat.

A *kultúrsoport egy része énekkarrá alakult*. Szerepel ebben értelmiségi dolgozó és földműves egyaránt. Néhányan énekeltünk már a régi, felszabadulás előtti dalárdában is, így tudjuk értékelni, minősíteni azt a különbséget, ami fennáll a műsor anyagában, az előadásmódban, a szereplők hozzáértésében. A műsort *Bárdos*, *Kodály* művei adják, a műsorban *madrigálok* és *mozgalmi dalok* is szerepelnek. Énekkarunk a szemlék állandó szereplője, ha a „nagyokat” utól nem is éri, a maga szerény keretei között finom előadásmódra törekszik.

Szükséges megemlékezni a *népművelési előadásokról*, magam is tartottam ilyeneket a felszabadulás előtt. Akkor szegényes volt a témakör, szakkönyvek nem álltak rendelkezésre, tartalmilag szegény, erősen kifogásolható volt tehát a mondanivaló. Nem hittük volna akkor, hogy az egyetemi tanártól a vidéki

pedagógusig egy frontba tömörül, a TIT keretén belül az előadói tábor, és gazdag anyaggal, jó szakirodalommal tudja szolgálni az ismeretterjesztés ügyét. Éppen a TIT segítségével sikerült megoldanunk a helyi előadássorozatok problémáját, a tömegszervezetek —KISZ, Nótanács, Vöröskereszt, TSz — igényeinek tudomásulvételével, s így mindenki a saját érdeklődési körének megfelelő előadást kap.

Alig mérhető fel a különbség a néhai népkönyvtár és a mai községi könyvtár között. Ma anyagbőség, a lexikontól kezdve a gyermek meséskönyvig minden megtalálható, és tiszteletreméltó az az érdeklődés, ami a széles néprétegekben megnyilvánul a szellemi termékek iránt.

A kulturális tevékenység érezteti hatását a fiatalság modorában, viselkedésében is. Megszűnt a verekedés, duhajkodás. Csökken az érdeklődés a kocsmáknak. Nő a klub látogatóinak száma, és azoknak a száma is, akik a régi, falusias, gyakran kilengésekre vezető szórakozást a tartalmasabb, nemes és értékes időtöltéssel cserélik fel. Ebben a község életét és fejlődését a viszonylag jól szervezett és vezetett klubok szolgálják. Közeledik az idő, amikor elenyészik a különbség a falusi és városi, értelmiségi és fizikai dolgozó élete, érdeklődése és szórakozása között.

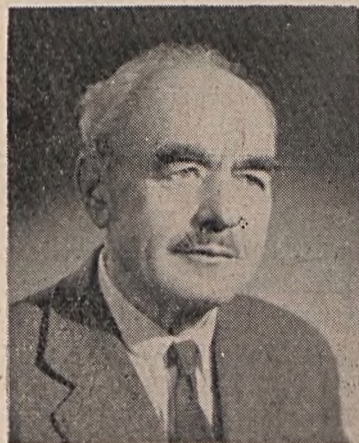
Monoszlai Endre

PÉTERFA PUSZTA

Az elmúlt rendszerben teljesen a tanítótól függött, hogy volt-e községében iskolán kívüli népművelés, vagy sem. Sok helyen egyáltalán nem volt, mért nem fizették meg a munkát. Ahol volt, ott is csak az ismeretterjesztő és műkedvelő előadások tartására szorítkozott. Nagyon sok faluban könyvtár sem volt.

A falu népművelésének vezetője teljesen magára volt hagyatva, végezte munkáját ahogy tudta. Nem segített neki sem a járás, sem a megye. Legalábbis engem az iskolán kívüli népműveléssel kapcsolatban nem látogatott meg soha senki.

Tanítói és népművelési munkámat a Banya megyei Hirics községben kezdtem el 1921-ben. Mint paraszt gyerek, célul tűztem magam elé, hogy fajtám látókörét, amennyiben tőlem telik, szélesítem. De tudtam azt is, ha a felnőttek észreveszik tanítási szándékomat, akkor igyekeztem nem sikerül. A falu lakossága abban az időben még a tudálékosság állapotában volt. Már tudott valamit, hisz az első világháborúban idegen népek életét, szokásait, stb. ismerte meg, de még nem jutott el odáig, hogy beismerje: tudása nagyon kevés, amit a rohamosan fejlődő

élettel párhuzamosan állandóan bővítenie kell. Emiatt kerültem azt, hogy a lakosságot iskolánkba gyűjtve, nekik ott „ismeretterjesztő előadásokat” tartsak. Helyette felújítottuk a háború előtt megalakult, de még mindig szünetelt *Olvasó Egylet-i életet*. A tagdíjakból egy napi- és egy képes hetilapot rendeltünk meg, a megmaradt pénzen pár darab könyvet szereztünk be. Ugyanakkor megalakítottam a színjátszó csoportot. A *műkedvelő előadások* jövedelmét (egy télen kettő is volt), szintén a könyvtár gyarapítására fordítottuk. Így még az első télen megindult a *könyvtári élet* is. Az Olvasó Egylet-i összejöveteleket szerda és szombat este tartottuk, amikor az olvasottakat megvitattuk. Észrevétlenül megkezdtem az ismeretterjesztést. Összehasonlítottam a háborúban többek által megismert népek életét a mi életünkkel. Nem vették észre, hogy e beszélgetésekkel földrajzi, néprajzi, gazdasági és egészségügyi ismereteket nyújtok, illetve a már meglévő ismereteiket bővitem. Lassan áttértem *hazánk történelmének* ok-okozati összefüggéseire. Ezt is szívesen hallgatták. Többek között megértették, hogy I. István alatt, miért volt létjogosultsága a nagybirtoknak (honvédelem, iskolák fenntartása) és miért nincs a terhek alóli mentesítés óta. (A hatóság csak a 30-as években ébredt fel, de akkor már csak a bíró meg egy rokkant támogatta a kormányzatot. Természetesen megfigyelés alá kerültem.)

Az első két évben meg voltam elégedve népművelési munkám eredményeivel. Áttértem a *számolás- mérés- nyelvtan-helyesírási ismeretek* bővítésére. Ez már nem érdekelte az idősebbeket, fokozatosan kezdtek elmaradozni. Észrevették a tanítani akarást. Hogy el ne veszítsem őket, megegyeztünk, hogy a jövőben az *ismeretek nyújtását* szerdán, a *vitaesteket* meg szombaton tartjuk. (Szerintük ez nem volt tanítás).

Az elmúlt rendszerben a fent leírtakkal a legtöbb helyen ki is merült a falu népművelési munkája. A *falusi könyvtárak felállításával, gyarapításával, a lakosság összképzési lehetőségeivel, továbbtanulásával senki sem törődött*. Úgy érezte az ember, hogy áll még az a vélemény: „Elég a parasztnak ha annyi esze van, hogy ne álljon a csurgás alá, ha esik az eső.”

A felszabadulás után ez a helyzet megváltozott. Törvénybe iktatták a *nyolc osztályos általános iskolát*. Széles teret biztosítottak a *továbbtanulásnak* a dolgozók iskolájától kezdve a főiskoláig. Szakosították az ált. iskolákat a falvakban is. *Bevezették a villanyt* a falvakba, tanyákba. *Vetítógépet* kaptak a falvak, tanyák. *Péterfapusztán*, ahol jelenleg működöm, hetenként kétszer van mozielőadás. Látogatja a lakosság egyharmada. A pusztán *csak 2 családnak nincs rádiója*, de újságot az is járát. Hat családnak van *tv-je*. *130 kötetes könyvtárat* kapott a pusztá, amelyet időnként cserélnek.

Hol van ez az állapot az elmúlt rendszer helyzetéhez viszonyítva? 100 éven keresztül sem fejlődött annyit a falu, mint az elmúlt 20 év alatt. S mindent a felszabadulásnak köszönhetjük. Népi demokráciánk kézzelfoghatóan bizonyítja, hogy *el akarja tüntetni a falu és város közötti úrt*; ezt a tényekből láthatjuk.

E rohamos fejlődés alatt, *mi volt a falusi népművelési vezető munkája?* Meggyőzte a 8 általános iskolát nem végzeteket a *továbbtanulás* szükségességéről, *felszámolta az analfabétizmust*, rámutatott a *szülők előtt az iskolák körzetesítése és a szakosított tanítás előnyeire*, egyes *filmekre és televíziós előadásra*, *toborozta, vagy toborozza a hallgatóságot*, megszervezte és irányította az *ifjúság szórakozási lehetőségeit*, *szakkörök működését*, *szorgalmazta a*

könyvtár minél nagyobb forgalmát, megszervezte a TIT előadások hallgatóságát. Igaz, hogy többoldalú munkát végez, mint az elmúlt rendszerben, de mégis könnyebb a munkája, mert ezt a munkát a járási és megyei művelődési szervezetek segítségével végzi, tehát nincs magára hagyatva. Amellett megfelelő anyagi és erkölcsi díjazásban részesül.

Szalay János

SZILÁGY

Szeptember első napjaiban idősebb kollégám a következőkkel fogad az iskola folyosóján. „Pajti, ma délután átmegyek a postára, gyere el te is, — de hozzá magaddal metszőollót!”

Kezdő emberke lévén nem is mertem megkérdezni, hogy az mire kell?

Elindultunk, Zsebben a metszőolló. Három kilométer gyaloglás a posta.

Szomszédos falu.

Visszafelé az első kilométer után megállít kollégám. „Itt a kökénysor, vágj magadnak 10 db ujnyi vastag botot!”

Ő is ezt tette. Hogy mire kell, sejtettem.

Este az udvar végén — közös udvarban laktunk, ott volt a két tanterem is, az egyikben katonák — fellobogott a rőzseláng, s kollégám „szakszerűen” magyarázta, mutatta be a láng felett a botok előkészítését az 1943—44. tanévre. Itt tudtam meg, hogy havonta egy pálca a szükséglet. Az 5—8. osztályt vezettem. A botok a szekrénybe kerültek. Nem volt rájuk szükségem.

A német megszállás a tanévnak is véget vetett. Botjaim valószínű a községet felszabadító *Petőfi-brigád* partizánjainak szolgáltak begyűjtősul. A háború sok száz kilométerre sodort a faluból.

Nem vágtam több botot a kökénysorról!

Évek óta van egy bot az iskolámban. Térképmutató. Nem hintáltam láng felett, hogy jobban csípjén. A végén gumi van, — ne rongálja a gyermeki lelket, se a térképet.

***

A rádió — 3 volt a villanynélküli faluban — vészjelző híreket sugároz. A frontokon havazott egész éjszaka. A hóvihar, s az ellenség erős támadása ellenére sikerült a frontszakaszt „kiigazítani” s újabb állásokba vonulni, közelebb az anyaországhoz. A tábori lapok mind ritkábban érnek a szülőhöz, hitveshez, gyermekhez. A kocsma maxim-lámpával világított helyiségében egy

jól táplált, elegánsan öltözött „turulsapkás” beszél a jövőről, mely a „harcmezőkön” dől el.

A hallgatóság gyérszámú. Fáradt, borostás arcuk meg sem rezdül. Érziik, hogy ez az urak dolga, ők próbálják a keserű valóról — nótával, vidámsággal elterelni a figyelmet.

A vasárnap este a népművelésé. Így van ez már évek óta, télen, nyáron. Elkör érnek rá az emberek. A jószágot megetették, elindulnak az iskola felé. Pontosan jönnek. Több mint százan szoronganak a 3. osztály tantermében. Szorít a határ. 2790 hold föld, ebből 750 a vaskai apátság kezén. A falu lakóinak száma 2085. Egy hold sem jut egy lélekre. Ezeken az estéken álmodták, tervezték a jövőt. Kenderüzem? Halastó? Kertészkedés? Téglauzem? Legelőfeltöltés? Öntözés?

***

... A felsőszenzmártoni Zrínyi Tsz. öntözőhajót vásárolt. Így az újságok híradása. Hatvan-nyolcvan asszony talál rendszeres munkát a megye egyik legnagyobb tsz-kertészetében. Öntözik a földeket a Dráva vizével! Szakmunkások az egykori hónaposok! Felnöttek végezték el az általános iskolát! Új Munkásklub épült!

Politikai, gazdasági, kulturális harc volt ez a javából. Az idei augusztus 20-án láttam a tsz terménykiállítását. Nagyszerű eredmények. Este az új szabadtéri színpadon a művelődési otthon csoportjai adnak műsort. Ünnepelte a falu mindazt, amit a népművelési estéken álmodott.

A harc eldőlt. Eldőlt a földeken és a szívekben is. Segítették ezt a népművelés munkásai is sajátos eszközeikkel!

***

Elég erőnknek és szeretetünknek kell lenni ahhoz, hogy a népelet és a néplélek kallódó kincseit megmentsük a jövő számára. Nem elég egy-két népi holmit a múzeumok szekrényeiben kiállítani, hanem mindazt, amiért a holmi volt, van vagy lesz, meg kell ismertetnünk az utódokkal, hogy tudják becsülni a nép hagyományait, s a megváltozott körülmények között alkalmazni, hasznosítani.

Ez is egyik célja a műv. otthonban létrehozott díszítőművészeti szakkörnek. Van a községben hagyománya a szövésnek s a hímzésnek is. Az idősebbek úgy mondják „suti”-val és „sém”-mel dolgoztak. Ezek a holmik a jelesebb ünnepekkor kerültek az asztalra, a kerülő kosarakra „héti” vásárookra vagy Gyúdre utaztukban. Mosni nem lehet. Így két-három emberöltőt is kiszolgálhatnak, s hétköznapiokon gondosan újságpapír között pihennek a szekrényekben.

Nagy volt a mozgolódás az első évben. 34 asszony dolgozott szorgalmasan az öt téli hónap alatt. A szakkör ideje alatt a férjek is elkísérték asszonyaikat. Ők sakkoztak, olvastak, ultiztak. A befejező családi est már arra engedett következtetni, hogy néhány évre biztos ez a törzsgárda. A kiállítás jól sikerült. Szinte az egész falu megnézte. Ott volt az öregek 40—50 évvel ezelőtti munkája is az egyik asztalon. Jól esett nekik, hogy ezt is kiállítottuk.

***

Délután három óra. Berkesden tart előadást a Járási Művelődési Ház báb-csoportja. (1/2 5-kor Szilágyon a sor). 6 órakor indulásra készen áll a mikrobusz az iskola előtt. Nyálkás, síkos az út. A gépkocsivezető vidám. Még „A télapó inasa” varázsa alatt áll.

A körzet két községe segít a harmadiknak Ellendnek, Perekedre máskor kerül sor. Program: ismeretterjesztő előadás, díszítőművészeti szakköri megbeszélés. A vetítógép, filmek, a szilágyi szakkör munkadarabjai a kocsiban. Indulás. Ha lehet még nagyobb a köd a falun kívül. Felkapaszkodunk a szilágyi szerpentinen, egy nyúl fut előttünk. Nem érzük utol. Jobb az óvatosság. A három kilométert 8 perc alatt tesszük meg.

Berkesd. Már készen a gárda. Az előadó, a körzeti művelődési otthon igazgatója, a szakkörvezető s a járási ismeretterjesztési előadó.

Három kilométer: Pereked. Csend a faluban. A művelődési otthon ablaka világos. A kutyák sem ugatnak meg. A köd szítál. Még kilenc kilométer.

Ellend. Csak lépésben lehet menni. Az iskola udvarán állunk meg. A teremben világosság. Várnak. Jó a meleg!

Az előadás címe: A főzés kémiája, egészséges táplálkozás. A hallgatóság: 24 nő 1 férfi. Asszony és főzőkanál? Szinte lesik az orvos szavait. Itt tudták meg azt is, mi a tudományos magyarázata a rántáskészítésnek. A vitaminokról is jókor esett szó. Jön a téli vitaminhiány! Jó előadás, sokat tanultunk.

A szakkörösök más nyelven beszélnek. Eleven, nyüzsgő asszonyhad. Krecs, kongré, Volga. Egymást érik a kérdések. Színek, motívumok, előrajzolás? Van film is a népművészetről. Lesz múzeumlátogatás is. Tanácsok hangzanak el az ünnepek előtti ajándékozásáról. Kell ez is! Csomagol a szilágyi és a berkesdi szakkörvezető. Búcsúznak! Jó indulást ellendi szakkör!

A köd tovább szemerklél. Csendes a falu. A tetőn pilinkél a hó. Alig látunk. Nagyon óvatos a vezető.

Berkesden fogynak a kocsi utasai. Még 8—10 perc. Mi is hazaérünk. A kocsi megy tovább. Vissza Pécsre. Holnap új község, új feladatok.

Az utasok: *dr. Szvitán Károly* körzeti orvos, Berkesd
Nagy Ferenc közr. m. o. ig. Berkesd
Nagy Ferencné szakkörvezető, Berkesd
Kozáry Ildikó ism. terj. előadó, Pécsvárad
Geosits Sándorné szakkörvezető, Szilágy
Geosits Sándor műv. otthon igazgató, Szilágy

Nagyszerű dolog a körzetesítés, de lelkes gárda is kell hozzá!

Geosits Sándor

BARÁTÜR

Dolgozó népünk országszerte serényen, de annál nagyobb lelkesedéssel készül hazánk felszabadulásának 20 éves jubileumára. Az elmúlt két évtizedről sok számvetés és visszaemlékezés történik. Összehasonlítások készülnek a felszabadulás előtti és az azt követő húsz év fejlődése között. Monográfiák, képes albumok, kiállítások ezrei örökítik majd meg a húsz esztendő történetét.

E történelmi átalakulásban, megváltozott életünk kialakításában és formálásában nagy szerepe volt a népművelésnek.

Nemrég „dokumentumaim” rendezése közben kezembe került „*Baranya vármegye és Pécs szab. kir. város Tanfelügyelőjének*” a 30-as évek elejéről egy megsárgult leirata, melyben megbízást kaptam az „iskolán kívüli népművelés” teendőinek ellátására. A fakó papír láttán, önkéntelenül is átvillant gondolatomban a negyvenöt előtti és utáni népművelés helyzete. Összehasonlítást tettem magamban a két rendszer népművelésének módszerei, adottságai és eredményei között, s bizony sok különbséget állapíthattam meg a kettő között.

A felszabadulás után falvaink művelődési helyzete is alaposan megváltozott. Jelen soraimmal a *falu szemszögéből* említek meg néhány szempontot, pozitívumot e változásból. Nem törekszem teljességre, csupán pár összehasonlítást szeretnék tenni.

A tárgyi feltételeket tekintve, míg azelőtt úgyszólván *csak az iskola falai között folyt az ún. iskolán kívüli népművelés*, ma külön e célra létesült *művelődési házak, otthonok, termek, klubok* otthonosan berendezett helyiségei fogadják a falu dolgozóit, gazdag felszereléssel. Működésüket a költségvetésileg biztosított állami támogatás és a saját bevételek biztosítják. *Községünkben 1951. óta van művelődési otthon.*

Míg korábban szinte *egy leirattal* elintéződött a felhívás a téli népművelés végzésére, addig ma *munkaértekezleteken*, konkrétan lebontva, a helyi körülményeknek megfelelően beszéljük meg a tennivalókat. S e népművelés *nemcsak a téli időben folyik*, de az egész évet átfogja. A körzeti művelődési otthontól kezdve a Népművelési Tanácsadói kiépített szervezetség, irányítás, tanácsadás biztosítja a jó népművelési munka zavartalan menetét.

Az iskolán kívüli népművelés úgyszólván *ad hoc formában* zajlott le a felszabadulás előtt, addig ma komoly, a realitásokat tükröző *munkaterv*ek alapján folyik a munka a helyi igényeknek, adottságoknak megfelelően.

Míg azelőtt a népművelő tanító *magára hagyatva* végezte áldozatos munkáját, ma a tanács, párt, hazafias népfront, KISZ és egyéb szervek *segítik* közös erővel megvalósítani a falu kulturális célkitűzéseit.

Ifjúságunk *kocsmái tekézése és a művelődési otthon rezezése* közti vetelkedőben ez utóbbi nyerte meg a csatát. Ennek alátámasztására egy fix adat: A Belkereskedelmi Kölcsonzó Vállalat által kihelyezett rehasztal 1963. évi bruttó bevétele 3163 Ft volt. Ezt átszámítva 1 Ft/10 perc idővel, 527 órának felel meg, ami 1,4 óra napi szórakozást jelentett a művelődési otthonban.

A felszabadulás előtt mintegy 60 kötetes *iskolai könyvtár* működött csak községünkben. Az 1950. óta működő *népkönyvtárunk jelenleg 464 kötet*tel rendelkezik 56 olvasóval. 1963-ban 490 volt a kikölcsönzött könyvek száma és 9,6 az egy olvasóra jutó kölcsönzött kötetek száma.

1945. előtt csak *pár lelkes ember gondolt arra, hogy magánszorgalomból összegyűjtse faluja monográfiai adatait*, kallódó népi értékeit, reliquiáit. Ma a honismereti, kézimunka, népművészeti és egyéb *szakkörök országos hálózata* menti felbecsülhetetlen nemzeti értékeinket az utókor számára. *Honismereti szakkörünk Barátúr, Bodolyabér, Magyarhertelend 20 éves történetét örökíti meg*, majd azt követően e három község teljes monográfiai anyagát dolgozza fel. A művelődési otthonok *körzetesítésének megvalósítása* nálunk is bizonyítja az elgondolás helyességét.

A régi világban nem igen akadt sem módja se tehetsége a falusi népnek, hogy megismerje *tágabb hazája természeti kincseit, tájait*, de mégcsak a szom-

szédos vidéket sem. Nem csoda, hogy az évről évre megismétlődő társas, tanulmányi kirándulásokon elragadtatással beszélnek az idősebb generáció tagjai az azóta megtekintett *Abaliget*, *Harkány*, *Siklós*, *Balaton* történelmi és természeti szépségeiről. Ugyanezt mondhatjuk el a szervezett pécsi *színházlátogatásokról* is. Fel szabadulás előtt az iskolán kívüli népművelés munkaköre úgyszólván csak a műkedvelő előadások, énekkarok, — (igaz ez utóbbi általános elterjedtségét tekintve még ma is jobb képet mutat falusi viszonylatban) — és „szabadelőadások” körére szűkült, addig ma *felöleli nemzeti művelődésünk, műveltségünk minden kérdését*.

Tartalmát tekintve, a negyvenöt előtti népművelés anyaga főleg a népművelést végző egyén kiválasztásán múltott, míg ma céltudatosan, szorosán *az élethez kapcsolódik*. Segíti a szocializmus kiteljesedését, a szocialista műveltség megteremtését. Például a termelőszövetkezetek szervezésekor ismertettük a *3004/1959-es Kormányhatározatot és segítettük a tsz szervezőbizottságok munkáját*. A megalakulás után *munkaegységszámítási* tanfolyamokat szerveztünk, vezettünk. Ma a szocialista nemzeti egység megteremtésén dolgozunk.

Bár eléggé rapszódikusan, pár szempont felvetésével próbáltam vázolni a felszabadulás előtti és utáni népművelés közti lényeges különbséget tartalmi, szervezeti, módszerbeli stb. megvilágításban, amit tapasztalataimból leszűrhettem. A *Magyar Szocialista Munkáspárt* művelődési politikájának irányelvei alapján mai népművelésünket a céltudatos tervszerűség és következetesség jellemzi, melynek eredményei magasan túlszárnyalják az „iskolán kívüli népművelés” eredményeit.

A felsorolt konkrétumok is mind azt bizonyítják, hogy *hazánkban valóban kultúrforradalom ment végbe 1945. után falun is* és ez a forradalom még mindig tart a teljes kifejlődésig.

Várszegi Alajos

A felszabadulástól napjainkig művelődési otthonainkban

SZIGETVÁR

Járási művelődési házunk 20 éves élete főbb vonásaiban megegyezik hazánk életével, sorsával. E háznak is van történelmi múltja, felszabadult jelene és biztató jövője.

Művelődési házunk a kiegyezés évében alakult, mint *szigetvári olvasóegylet*, amelynek tiszteletbeli elnöke nem kisebb ember volt, mint *Kossuth Lajos*, aki levelében megható, költői gondolatokban bővelkedő sorokban köszöni meg az elnökké választását. Az épület 1884-ben épült újjá rendeltetésének megfelelően. Művelődési házunk tehát eredetileg is a művelődést szolgálta. Az árnyas, közel évszázados park fái alatt sétálgattak Szigetvár *polgárai*: kereskedők, iparosok és a község vezetői. Ők voltak az olvasóegylet első tagjai. *Kaszinó jelleggel működött* ebben az időben ezen intézmény; kártya-, biliárd- és olvasószoba állott a polgárok rendelkezésére. Az olvasószobában folyóiratok, újságok, s könyvek állottak rendelkezésre. Munkások, kisiparosok és parasztok nem látogathatták az egyletet. A parasztság az ún. *Gazdakörben* tartotta társas összejöveteleit egy másik épületben, a fiatalok egy része pedig a Katolikus Leányegyletben jött össze.

A tagság és pártfogók összefogásából 1904-ben az épületet bővítették és es mai formáját akkor nyerte el. Ekkor kapta színháztermét, télikertjét és a mellékhelyiségeket. Ezekkel a lehetőségekkel érte meg az épület a felszabadulást. 1944. december 4-én. Ez volt az *örökség*, amellyel művelődési házunk elindult az új idők hajnalán a felemelkedés útján.

A felszabadulás átméletleg lényegesebb változást nem hozott, 1949-ben indult csak meg lassan a megváltozott viszonyoknak megfelelően az élet a művelődési házban. Az egyesületi joggyakorlás felfüggesztésével *új élet költözött az épületbe*. Szélesebb néprétegek fordultak az intézmény felé, a közönség és a társadalmi átalakulásunkkal járó új szervek. Pártszervezet, MADISZ, MNDSZ, MSZBT vette rövidebb időre igénybe az épületet. Rendszeres népművelési munka akkor még nem volt, s az csak a Tanácsszervek létrehozásával indult meg. Hivatalosan 1952. május 1-én lett járási kultúrházzá az épület.

Első munka a régi „romok eltakarítása” volt tárgyi és erkölcsi értelemben. A központi irányítás gépezete lassan-lassan megindult. Ekkor raktuk le

alapjait kulturális intézményünknek. Társadalmi segítséget nem igen kaphattunk az épület állagának megmentésére, a tanácsapparátus és a minisztérium segítségével tudtuk csak az épületet olyan helyzetbe hozni, hogy az szükségmegoldásként a célnak megfeleljen. Igényesebb munkáról szó sem lehetett. Ez a korszak jelentette a fejlődés kezdetét. Mai szemmel nézve a munka színvonala is igen szerény volt; a kreppapír és csasztuska korszaka volt ez. Jobb csasztuska, jobb kultúrházat jelentett. Egyik elődöm irattárából maradt rám e kornak egyik ilyen „remeke”.

„Már minálunk...” — dallamára:

A legelőn sej-haj, a legelőn sej-haj
kivirult a túske,
Varga István sej-haj, Varga István sej-haj.
Nem törődik véle.

Másként ő jó gazda, csak arra nincs gondja
Mi lesz a csordával, mi lesz a csordával,
Ha megdöglik a bika.

(Prózában:) Hát akkor özvegyek maradnak a tehenek.

Jaj de nagy a határ, jaj de nagy a határ,
Messze van a széle,
Hogy az agronómus, hogy az agronómus
El is téved benne.
Biztos nem is tudja, hogyan áll a munka,
Fel lett-e, a tarló, fel lett-e a tarló
Idejében hántva.

„Zabot vittem a malomba” — dallamára:
Búcsúzik most a brigádunk,
Jó szórakozást kívánunk,
Ki lemaradt, majd jövőre
Élenjáró lesz belőle.

Ma bizony minden tekintetben mulatságos dolgok ezek, de az akkori körülmények közt ez volt a kor igénye, s talán hasznos is volt. Sokszor megtörtént, hogy 8—10 tagból álló „rigmus-brigád” ment ki a mezőre köszönteni az élenjáró kaszást, aki verejtékezve végezte nehéz munkáját. Ma ezt már korszerűbben úgy oldják meg a KISZ-fiatalok, hogy *rigmus helyett társadalmi munkával* segítik a csoportot.

Kulturális forradalmunk — e szakaszában a népművelés nehézségei jelentősen nagyobbak voltak, mint napjainkban. Jármű nem állott rendelkezésünkre, legjobb esetben fogatos kocsival, de legtöbbször gyalog mentünk, esőben, sárban, viharban végeztük a szokatlan munkakört. A népművelés irányításának gépezete tapasztalatok hiányában, csak lassan, csikorogva indult meg, eredményeket csak a népművelési dolgozók találékonytsága, ügyessége és ügyszeretet révén lehetett elérni. Tapasztalatcsere, továbbképzés még nem volt, ha volt is igen keveset tudott nyújtani. Tervszerűség sem jellemezte munkánkat, ha volt is terv, az nem tükrözte legtöbb esetben a korszerű igényeket.

Járásunkban korán felismertük a szervezettségnek és a kellő tervszerűségnek hiányát. A népművelés szervezeti kiépítésének egyik igen fontos kezdő láncszeme volt a *területi központok fontosságának felismerése*. Nagy segítségemre voltak a körzetek élén tevékenykedő iskolaigazgatók, körzeti orvosok, állatorvosok, állami gazdaságok vezető agronómusai, igazgatói. Ezek bevonásával már a tervezés munkája is könnyebb lett. Most a történeti múlt távlatában is csak szeretettel és nagy hálával tudok azokra gondolni, akik segítségemre voltak, bár közel sem volt olyan aktív a segítség, mint napjainkban.

Mindig örültem ha terveim összeállításánál a járási szervek is igényeket jelentettek be, mert ez bizonyos együttérzést és megértő támogatást is jelentett munkám menetében. A járás igényeinek megfelelően feladat — és hatáskörünk kibővült és hármas feladatot kellett megoldanunk.

1. a járási székhely kulturális igényeinek kielégítését;
2. a járás népművelési feladatainak segítését;
3. a körzetek módszertani tanácsadását, sokoldalú segítését.

Ha visszatekintek az elmúlt 20 éves tevékenységünkre, különös figyelemmel a *szigetvári járási művelődési ház helyi szerepére*, úgy érzem, e téren mérhető leginkább az előrehaladás. Az emberekkel való közvetlen kapcsolatok kialakítása nagy eredményt jelentett. Helyi tevékenységeinket nagyban elősegítette a szakkörök és csoportok kiépítése. Ehhez a személyi adottságok is megvoltak. Helyi előadókat és szakembereket vidékre is tudtam kivinni, amennyiben ott erre szükség volt.

Az *ismeretterjesztést* egyik legfontosabb népművelési munkának tartottam és tartom ma is. Az emberek tudatának átformálása, nevelési céljaink megvalósítása csakis helyes ismeretanyag birtokában történhet meg. A TIT munkája segítségünkre volt és van a mai napig is.

Másik fontos terület az *ifjúság nevelése*. Amikor ebben segítségére lehetek akár a szülőknek, akár az iskolának, boldogan álltam és állok rendelkezésre. Kultúrházunkat fontos társadalmi tényezőnek tartom, s szükséges, hogy a nevelésben aktív szerepet töltsön be. Az ifjúság nevelésében hármas feladatot oldunk meg: a gyermek foglalkoztatását, gyermekszakkörök és gyermekklubok működését. Az ifjúsággal való foglalkozás egy művelődési ház munkájának alapját jelentheti. A szülőknek segítségére siettünk az elmúlt évektől mind a mai napig, jól berendezett tanulószobával, mert így elvonjuk az utca sokszor káros nevelésétől a gyermeket, és egyben tanulmányi eredményüket is javítjuk. Szakköreink, szakcsoportjaink a gyermekek iskolán kívüli nevelésének problémáját segítik megoldani. Ugyanakkor azonban gondolunk arra is, hogy ezek a gyermekek lesznek az iskola végeztével a művelődési ház látogatói. Részben ennek is köszönhető a művelődési ház állandóan növekvő látogatottsága is.

Jelenleg 5 *szakcsoportunk* és 8 *szakkörünk* van. Ezek fejlesztésére nagy gondot kell fordítanunk. Szakköreink közül a bábszakkör a jövő évben 20 éves lesz, a rajzszakkör 15 éves, a színjátzó, illetve irodalmi színpad is kb. 20 éves, a táncsoport szintén egyik legrégebb csoportunk, nem beszélve az énekkarról, mely 84 évre tekinthet vissza.

A csoportok és szakkörök munkáját sohasem öncélúan fejlesztjük, hanem az igényeknek megfelelően nevelési céljaink érdekében. Szakköreinkben, csoportjainkban nincsenek ún. favorizált egységek, egyformán megbecsült mind-egyik. A pontos és szakszerű vezetést elvárjuk a csoport, illetve szakköri vezetőktől. A vezetők ritkán változnak, az aktív tagság is viszonylag állandó. Fé-

rőhely hiányában igen számottevő azok száma, akiket felvenni nem tudunk, az egyes szakkörökbe és csoportokba.

A csoportok belső nevelő munkája a művelődési háznak mindig egyik legfontosabb kérdése. Az aktív tagság egy művelődési házban csakis kulturáltan viselkedhet, erre oktatni, szeretettel figyelmeztetni kell a művelődési ház dolgozóinak mindenkit. A megfelelő esztétikus környezet megteremtése szintén igen fontos feladata a művelődési háznak. Kulturált környezet kulturált magatartást eredményez, ezt sohasem szabad elfelejteni. Látogató közönségünk között is ritka az olyan ember, aki nem gondozott külsővel jön a művelődési házba. Ha mégis akad ilyen, az rendszerint vidékről jött, vagy „új” látogató, aki még nem ismeri a szokásokat.

Táncmulatságaink színvonalasak, ifjúságunk magatartása dicséretre méltó. A nyári hónapokban az udvari, ún. kerti helyiségeket is megnyitjuk, ami nagy mértékben növeli a művelődési ház látogatottságát. Izléses kandeláberek ontják fényüket az ott szórakozó színes embertömegre és a tekepályán játszó versenyzőkre.

Évről évre nagyobb a látogatottság, s ez lemérhető a számok tükrében is. Az 1954. évben mintegy 40 000 Ft volt az állami támogatás, nagyobb, mint a saját bevétel, míg 1964-ben már 40 000 Ft-tal több volt saját bevételünk az állami támogatásnál. Művelődési házunk látogatóinak száma 23 526 volt 1954-ben, ma pedig 54 856 fő, kizárólag a szervezett rendezvényeken.

Látogató közönségünk az elmúlt 20 év alatt fejlődött magatartásban, kultúrában, megjelenésben, ízlésben. Nemcsak Szigetvárott, a járás többi községében is jelentős fejlődés észlelhető. A fejlődés jelentős részben a művelődési házak jó munkájának eredménye. Nem tudom feltűnt-e másoknak is, hogy a szellem szépsége, a kultúra áldása mennyire átalakítja az emberi arcot is. Szébb lett az ember nemcsak lelkében és gondolkodásában, de külső megjelenésében is. Új ember formálása van folyamatban, és hogy ebből mi is kivesszük részünket, felemelő és nagyszerű érzés minden népművelő számára.

Zágon Gyuláné

EGERÁG

A felszabadulás kulturális életünkben is hatalmas változásokat hozott. Gazdasági és társadalmi fejlődésünk eredményeképpen fejlődött és fejlődik ma is a helyi társadalmi szervek munkája az általános művelődéspolitikai célkitűzéseink végrehajtása tekintetében.

Első feladatunk volt a kulturális élet legfontosabb feltételének a *helyiség kérdésének megoldása*. Először egy félig rombadólt korcsma nagyterme biztosította az összejöveteleket, hetenként egy esetben a filmvetítést, a gyűléseket és itt rendezte a fiatalság a táncmulatságokat is. A tanácsok megalakulása után, 1953-ban a lakosság összefogásával a régi jegyzőség épületének egyik szárnyát alakítottuk át *kultúrotthonná állandó színpaddal*. E létesítmény ugyan nem tudta és ma sem tudja betölteni a kívánt szerepet, de leglényegesebb problémánkat: a helyiség kérdését egyelőre megoldotta.

A községi tanács végrehajtó bizottságának kultúrpolitikai irányító-szervező munkája a gazdasági és társadalmi átalakulás kölcsönhatásában egyre tudatosabbá vált. A művelődési otthon társadalmi vezetősége a szervező munkát a párthatározatok értelmében, a felettes szervek útmutatása és a helyi feladatok figyelembevételével alakította ki. A lakosság műveltségi színvonalának emelése, a növekvő szakmunkások igényeinek kielégítése, a szocialista embertípus kialakítása a falun történt társadalmi és gazdasági átalakulás miatt egyre sürgetőbbé vált. A *mezőgazdaság nagyüzemi átszervezése* községünkben 1961. január 14-én fejeződött be. Ettől kezdve a felnőtt lakosság előtt két út nyílt meg. Az egyik: a nagyüzemi mezőgazdaság, amely szakembereket várt a termelésben és a vezetésben: a másik út pedig az *ipar*, ahol a község férfi lakosságának 60—70%-a dolgozott már a mezőgazdaság átszervezése előtt is. Ezek figyelembevételével tennivalóinkat a következők szerint határoztuk meg:

1. A *felnőttoktatás biztosítása.*

a) A dolgozók esti ált. iskolájának szervezése.

b) A felnőtt lakosság beszerzése a középiskolába.

2. A *népművelés hatékonyságának növelése* (ismeretterjesztés, könyvtár, művészeti csoportok, szakkörök stb.)

3. A *kulturális ellátottság feltételeinek biztosítása.*

A *felnőttoktatás* területén a helyi szervek összefogásával a *következő eredményeket* értük el:

A *tsz* vezetősége a mezőgazdasági szakiskolákban tanulók részére 5 *ösztöndíjat* létesített.

1961-ben az ezüstkalászos gazdaképző tanfolyam második évében 24 *ezüstkalászos gazdát avattunk.*

Az ezüstkalászos gazdaképző tanfolyam zárása utáni években (1962-ben és 1963-ban) *tsz-akadémiát* indítottunk, amelynek átlagos hallgatósága 25—30 fő volt. Az éveken keresztül rendszeresen vezetett dolgozók általános iskolája esti tagozatán a *VIII. osztályt elvégezte*: 1961-ben 14, 1962-ben 12, 1963-ban 11 fő. A *mezőgazdasági technikumot* levelező tagozaton elvégezte 3, jelenleg végzi ugyancsak 3 fő.

A járási művelődésügyi osztály szervezésében indult és a *VIII. osztállyal egybekötött szakmunkásképzésen* részt vesz 3 fő, könyvelési tanfolyamon tanulnak 3-an, mérlegképes könyvelési tanfolyamon 1 fő, traktoros tanfolyamon kiképzést nyertek 12-en, egyetemnek megfelelő szintű iskolát végez levelező tagozaton 3 fő.

Kulturális célkitűzéseink tartalmi részét a *tsz-dolgozók általános és szakmai továbbképzésének* szem előtt tartásával, de a helyi igényeknek megfelelően rögzítettük. Ezért a *helyi előadásokban* a közösségi munka megszeretése képezi a legfőbb irányvonalat. A már elavult ismeretterjesztési formák helyett egyenlőre jól bevált formákat vezettünk be. Ezek:

a) a *szakkörök* működtetése;

b) *virágzó klubélet* megteremtése.

A *következő szakköröket* működtetjük (zárójelben a tagok létszáma):

foto (26), női kézimunka (24), honismereti (36), modellező (32), rádiós (12) és méhészt (14). A szakköri foglalkozásokon a *hasznos tanulás* mellett *nevelőmunkát* is végzünk a közösségi érzés egymás iránti szeretetére és megbecsülésére stb. neveljük a szakköri tagokat.

Az ismeretterjesztés másik formáját a *klubéletben* találtuk meg. A *kötetlen klubfoglalkozások* mellé bevezettük kéthetenként a *kötött foglalkozásokat*

ott tartottak gyűléseket és olyan tendencia is jelentkezett, hogy a művelődési otthont az ipartestület a maga céljaira ismét birtokba veszi.

Sajnos az idősebbek részére a klubéletet egyelőre nem lehet kiépíteni, mert kultúrotthonunk teljes átépítése jelenleg folyik és így a munkálatok befejezéséig helyiség-hiánnyal küzdünk.

A népművelés munkájában jelentős szerepet foglal el a *könyvtár* is, ahol állandóan emelkedik az olvasók száma. Jelenleg *116 beiratkozott*, rendszeres olvasónk van, s az 1964-ben forgalmazott kötetek száma 3256. Megteremtettük a könyvek *szabadpolcos* elhelyezését. A sikeres könyvkölcsönzés érdekében súlyt fektettünk a József Attila olvasómozgalomra is. Az 1963-as évben 38-an szerezték meg a bronz-, ezüst- vagy az aranyjelvényt.

Kulturált szórakozást biztosítunk a közös rendezvényekkel, ahol a fiatal-ságot a *nyilvános szereplésre* szoktatjuk. A rendezvényeken keresztül a *tagköz-ségekkel* jó kulturális kapcsolatot sikerült kiépítenünk.

Az 1953-ban létesített művelődési otthon egyelőre megoldotta a népműve-lési munka legszükségesebb igényeit, azonban azt ma már nem tudja kielégí-teni. A községi tanács a termelőszövetkezet és a társadalmi szervek összefogá-sával 1965. december 31-ig felépül az új művelődési otthon. Ez fogja véglege-sen megoldani a könyvtár, klubhelyiség, stb. kérdését, és itt helyezzük el vég-legesen néprajzi gyűjteményünket. A lakosság összefogását bizonyítja, hogy az új otthon építéséhez 10 000 társadalmi munkaórát ajánlottak fel.

Kutnyánszky Géza

SZENTLŐRINC

A szentlőrinci művelődési otthon épülete a felszabadulás előtt, és a fel-szabadulás után is, egészen 1948-ig az *Iparoskör helyisége* volt. A két épület, mint nagy *előadóterem* és *olvasókör* szerepelt.

A felszabadulás után 1948-ig a művelődési otthon épületét a különböző pártok fiatalsága használta. Ugyancsak a fenti épületek voltak a különböző gyűlések és pártértekezletek színhelyei. Ekkor a főépület a nagy előadóterem-ből, melyhez színpad és két öltöző csatlakozott, valamint egy 6×7 méteres szobából állott, melyben italmérés üzemelt. A melléképület gondnoklakás volt, mely egy szobából, konyhából és hozzá csatlakozó kamrából állt.

1948-tól egészen 1954-ig a művelődési otthonban zajlottak le a különböző ismeretterjesztő előadások, továbbképzések és egyéb kulturális jellegű össze-jövetelek. Ez idő alatt azonban a művelődési otthonban rendszeres és állandó jellegű népművelési munka nem volt. Nagyrészt a táncmulatságok lebonyolí-tását szolgálta.

1954. évben indult meg a rendszeresebb és tervszerűbb munka: az ismer-terterjesztő előadások, megalakult az első szakkör, a fotoszakkör, 1955-ben pe-dig a színjátszócsoporthoz, mely első előadását 1955. december 10-én tartotta és a *Köszívű ember fiai* c. darabot mutatta be. A csoport megalakulásában a *peda-gógusok mutattak jól példát*, hisz a csoport tagjai a megalakuláskor legna-gyobb részt technikumi és általános iskolai tanárok voltak. A csoport ezzel a darabbal már a *megye területén 10 helyen* tartott előadást.

Az 1956-os események a művelődési otthont is érintették annyiban, hogy

Részlet a Hamilton család előadásából

1957-ben a művelődési otthon új igazgatót kapott. A csoport is azonnal elkezdte ismét tevékenységét és már 1957. február havában új darab bemutatóját tartotta meg, és ezzel a darabbal is *felkereste a járás községeit*. A művelődési otthonban megszorodtak az ismeretterjesztő előadások és szakkörök is alakultak. Ennek a követelménynek már nem felelt meg a művelődési otthon. Feltétlenül szükség volt az átépítésre, hisz a meglevő két helyiség (egyikben italmérés) nem volt alkalmas arra, hogy a látogatókat megfelelő körülmények mellett befogadhassa. Ugyancsak teljesen elavult és korszerűtlen volt a színpad is.

Az átépítést a község, a járás és a megyei tanács segítségével oldottuk meg. A színpad teljesen át lett alakítva és a korszerű követelményeknek megfelelően lett kiképezve, a nagyterem parkettát kapott, valamint a teljes tetőszerkezet átépítésre került. Ugyanakkor még egy helyiséget építettünk. Ennek költségei, mintegy 300 000 forintot vettek igénybe. Sajnos, az építkezés igen hosszú ideig tartott. A bontási munkálatokat 1958. október havában kezdte meg a KTSZ, az átalakított művelődési otthont 1960. március 26-án adtuk át rendeltetésének. Ez idő alatt természetesen sokkal komplikáltabb volt a népművelési munka, azonban nem szünetelt. Szakköreinket kihelyeztük, ismeretterjesztő előadásainkat a község más kultúrhelyiségeiben tartottuk, sőt a színjátszócsoporthoz is más helyiségben mutatta be előadásait. Az átépítés után 1961. évben a művelődési otthonban megszüntettük a földművelőszövetkezet italmérését, mely kedvezőtlenül befolyásolta a népművelési munkát.

Pár statisztikai adat is bizonyítja a művelődési otthonban folyó tevékenység kiterjedését.

	1955.	1956.	1957.	1958.	1959.	1960.	1961.	1962.	1963.	1964.
Előadások száma:	11	13	9	18	16	25	27	32	34	39
Szakkörök száma:	1	21	3	3	4	4	5	5	7	7
Műv. csoportok:	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2

A művelődési otthon 1962. évtől kezdődően *körzeti feladatokat* is lát el. Ennek során a szakmai tanácsadáson kívül előadói munkaközösségünk a körzet községeiben ismeretterjesztő előadásokat tart. Szakköreink kiállításokat rendeznek, színjátszócsoporthoz pedig, ahol arra lehetőség van, rendszeresen bemutatja műsorát.

A művelődési otthon látogatottsága is megnövekedett, amit az alábbi összehasonlító adatok is mutatnak:

	1955.	1957.	1962.	1963.	1964.
Látogatók száma:	13 785	11 854	10 072	14 714	17 738

Itt meg kell jegyezni, hogy az 1955. évi adatban benne szerepel azoknak a száma is, akik a művelődési otthont az italmérés kedvéért látogatták csak.

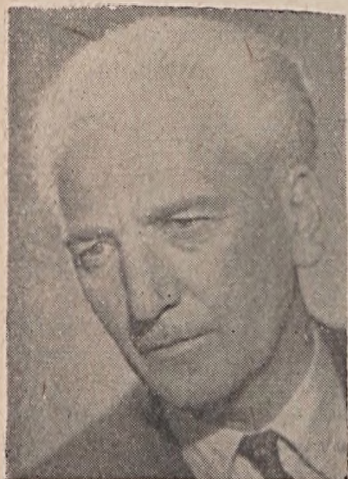
A művelődési otthon 1964-ben rendszeresen részt vett a *mozgó művelődési ház* programjában is.

A *színjátszó és irodalmi csoport* 1955-ben alakult. Azóta a járás és a megye területén rendszeresen meglátogatja a kis községeket, ahol bemutatja műsorát. A csoport az elmúlt kilenc év alatt összesen 207 előadást tartott, ebből 53 előadást helyben, míg 154 előadást a járás, illetve a megye területén. Ez évi átlagban helyi viszonylatban évi 6, míg vidéki viszonylatban évi 17 előadást jelent. Az összes előadásunkat több mint 42 000 ember nézte végig. A csoport 1959-ben megkapta a „Szocialista Kultúráért” kitüntetést, majd 1962-ben a „Kiváló Színjátszóegyüttes” kitüntetést. A kulturális szemléken mind a színjátszó, mind az irodalmi csoport rendszeresen résztvesz.

1963-ban megszervezte a művelődési otthon az *ált. iskolások irodalmi körét*, 1964-ben pedig az *ifjúsági klubot*. Főként ennek van igen nagy jelentősége, mert mind a diákok, mind a dolgozó fiatalok itt találkoznak, a klubot szívesen látogatják és ott kulturáltan szórakozhatnak. Látogatottsága fokozatosan emelkedik.

Az évad folyamán a *felszabadulás 20. évfordulójának megünneplésével* kapcsolatosan mind a szakkörök, mind a művészeti csoport konkrétan meghatározott feladatok alapján részletes munkaterv szerint készül fel.

Bucsky Mihály

1941 óta végzek népművelő munkát. Ezt a 23 esztendő két kicsiny baranyai faluban töltöttem el. Tíz évet *Markócon*, tizenháromat *Almáskeresztúron*. Mindkét helyen a tárgyi és személyi feltételek nagy szegénysége mellett. Ennek ellenére minden év bizonyos vonatkozásban az előre lépés esztendeje volt.

Két kiemelkedő eseménye volt a népművelői tevékenységemnek. Egyik a *felszabadulás*, a másik a *község villamosítása*.

1944-ig Somogy megye iskolán kívüli népművelési felügyelője volt munkám irányítója. Ez az irányítás évente 1—2 körlevélből s egy statisztikai kérdőív kiküldéséből állott. Magát a munkát *egy előadássorozat* jelentette, melynek címei mai szemmel oly naivaknak tűnnek. Ehhez még az az *egy színdarab* járult, melyet egy kis falu ifjúságából és vállalkozó felnőtteiből megvalósítani tudtunk.

A felszabadulás után vettem részt először *népművelési tanfolyamon*, *értekezleten*. Ebben az időben a demokratikus pártok, szervezetek kulturális téren is megmozgatták tömegeiket, főként az ifjúságot. Ha visszagondolok a mögöttem lévő útra, az 1945—51 éveket látom a *legmozgalmasabb időszaknak*, amikor a tevékenységünk és a lakosság érdeklődésének egyenes aránya a legkifejezettebb volt. Bár a tevékenységi formák gyarapodtak, de bizonyos *erőltettség* következtében elmaradt az érdeklődés, s csökkenni kezdett a rendezvények látogatottsága.

Községünkbe 1959. január 9-én *kapcsolták be a villanyt*. Ez a nap egy küzdelmes kor lezárulását jelentette a népművelő munkában. *Lomtárba tettük a diavetítő gázlámpáját*, mely rendszerint a legfontosabb alkalmakkor mondta fel a szolgálatot. Az alkalomról-alkalomra összetákolt színpadunkról is eltűnt az örökös tűzveszélyt jelentő *petróleumlámpa*. *Eszközeinkben modernizálódtunk*. Pár év alatt *a családok 80%-a rádió előfizetővé lett*.

Népművelő munkám legfontosabb segítőtársát úgy kezdetben, mint ma is a *könyvtárban* látom. A *160 lelkes Markócon 360 kötetes könyvtárunk volt*. A felszabadulás után ehhez jött még a *vándorkönyvtár* cserélődő állománya. Új helyemen is első népművelő ténykedésem a *letéti könyvtár létesítése* volt. Még ma is fontos elvemül valлом szükségességét, hogy *könyvkiadásunk, könyvforgalmazásunk, könyvtárellátásunk ma se feledkezzék meg erről a fogalomról, hogy „falusi olvasó”*.

Sok időt fordítottam *színdarabok rendezésére*. Itt eredendő nehézséget jelentett számomra mindkét helyen a rendelkezésre álló irodalmi és személyi anyag összehangolása. A nehézségek a negyvenes évek végén írásra is kényszerítettek.

Éveken keresztül haszonnal vontam be munkámba a *diafilmet*. Sokszor magam készítettem képeket községünk eseményeiről. Azonban *a tv, a játék-*

film — a gyermekfoglalkoztatást kivéve — muzeális népművelési eszközzé zsugorította a diavetítést.

Pillanatnyilag a *filmben* látom legértékesebb segítőtársamat. Hogy az ismeretterjesztő filmek vetítésének jogi akadálya se legyen, *megszereztem a keskenyfilmvetítői képesítést.*

Az előző bekezdésben használt „pillanatnyi” kifejezést nem minden szándékosság nélkül alkalmaztam. Hiszen 23 év alatt mindig újabb és időszerűbb eszközök vonultak be a népművelés szolgálatába. Bizonyos, hogy *a filmnél sem lesz megállás.* Lehet, hogy holnap már új eszköz fog jelentkezni. Szükség is van rá, mert a ma népművelőjének sok a konkurrense. Viszont népművelésre mindenkor szükség lesz, hogy munkálja a sokrétű tömeg érdeklődésének kielégítését s talán legelső sorban nevelését és irányítását. Ezért kell mindennap újnak lenni a népművelésnek s fiatalnak a legrégebb népművelőnek is.

Péteri Ferenc

MECSEKNÁDASD

Az iskolában ismertem meg a *magyar népdalt.* Mint képzős diák az elsők között álltam a népdal-ismerők között. Az iskolában sajnos nem tanítottak bennünket táncolni. Mivel azonban népnevelő körutainkon (1946) tánc is kellett a műsorban, még hozzá néptánc, évfolyamunkban én lettem a „koreográfus”. Milyen keveset tudtam akkor még! A meglévőhöz kellett nyúlni. Előkerült újból a régi ritkabúza, egy kis csárdással élénkítve.

Első állomáshelyemen (1948) már mint házigazda fogadtam a *félegyházi tanítóképző népnevelő gárdáját.* Tőlük tanultam az első igazi népi táncokat. Kedves kis karikázók, egyszerű páros táncok voltak ezek. Mivel nagyon szerettem táncolni, tagja lettem az 1948-ban alakult pedagógus tánc csoportnak. A tanítóképző torna tanára vezette csoportunkat. Leánytáncokat tanultunk, majd később a „Nyírfácska” részleteiből egy egyszerűbb formát. Nyolc kilométereket gyalogoltam, sokszor esőben, sárban, hogy a próbán résztvehessek. Ott szerzett tapasztalataimat a szakosító tanfolyamokon értékesítettem. Tánc csoportot szerveztem, s a záró ünnepségen mutatkoztunk be. Kedves emlékem a kecskeméti Katona József Színházban való fellépésünk. Még a megyei sajtó is megemlékezett rólunk! „A táncot Zsigó Katalin tanította be.”

Persze az iskolámban sem feledkeztem meg kedvenc foglalkozásomról. A községi ünnepségeken minden alkalommal szerepeltünk. Felnőtt csoportom is volt. A szakszervezetben tanult táncokat tanítottam be. Sajnos, akkor még nem voltak továbbképzések, legalábbis a mi megyénkben nem. Nem is törődött senki a csoportokkal. Ha volt, ha nem, az körülbelül egyet ért. Nem is volt tuda-

tos a tevékenységem, csak csináltam, mert szerettem. Nem kaptam én azért soha semmit. Nem is volt kitől. Szakköri díj? Ki hallott ilyenről? Országot építettünk akkor. Elégtételt ugyan kaptam. Kis tanítványaim még a tízpercekben is „táncot” játszottak. Karikáztak, pörögtek, forogtak. Ők is megszerették, talán még ma is művelik. 1952-ben *Mecseknádasdra* kerültem. Egy új, idegen világra érkeztem. Más volt itt a tánc! Keringő, polka, s a nekem új-gyönyörű népviselet. Csoportom csak később lett. Akkoriban az egyik kartársnőm tanított. Csak alkalmoszerűen léptem fel osztályommal az iskolaesteken, vagy a helyi fmsz kultúrcsoportjának tanítottam egy-egy táncot.

Az első nádasdi csoportommal (VII—VIII. osztályosok) törtem meg a jeget. Addig lányok járták a kanásztáncot. Az 1957. évi pécsi néptáncoktatói tanfolyamon tanult „Kapuvári verbunk” volt az első nagy sikerünk. Ettől az évtől kezdve minden nyáron résztveszek a táncoktatók részére rendezett tanfolyamon, valamint a téli továbbképzéseken. 1962-ben szereztem meg táncoktatói engedélyem. Mivel német ajkú községben lakom, leginkább *német táncokkal foglalkozom*. Az utóbbi években a budapesti német nemzetiségi táncoktatói tanfolyamon vettem részt. Sok időt fordítok továbbképzésemre, s ez teszi lehetővé számomra, hogy a helyes úton járjak.

Jelenleg két csoportom van. Természetesen a régi tagok közé mindig újjak kerülnek, de a régiekkel sok szép közös emlékünkhöz van: megyei táncfalalkozó: *Manninger György: Eleki német táncok*; megyei úttörő fesztivál: *Timár Sándor: Fehér liliom*; s még sorolhatnám tovább is. Felnőtt csoportommal szeptemberben *Fejér megyei egy hetes turnén* vettem részt. Ez a csoport jelenleg nyolc táncot tartogat tarsolyában. Tagjai munkásifjakból, ipari tanulókból, középiskolákból tevődnek össze.

Bevallom, nehéz összetartani őket, hiszen a napi kemény munka után később estig próbálunk. Sokszor fárasztó nekem is, de a remény, hogy egy állandó csoportot sikerült létrehozni, újból erőt ad, s így vidáman, jókedvűen folytatjuk együtt az elkezdett munkát.

Donovald Józsefné

VÁRNAI FERENC:

FEJEZETEK A BARANYAI DALOSMOZGALOM 20 ÉVÉBŐL

1944. november 29.

Siklós utcáin embert alig látni. A lakosság nagy része a Gyúdi-, a Tenkes-, a Göntér- és a Harsányi-hegyekben bújkál. Gyorsan terjed el mégis a hír a községben, hogy Nagyharsány felől szovjet katonák vonulnak Siklós felé. A falu bírása, *Gelencsér Sebestyén*, a híres fazekasmester sebtiben hattagú küldöttséget állít össze a szovjet katonai parancsnokság fogadására.

Másnap a kisbíró dobjának hangját visszhangozzák a házak falai. A dobpergés után kihirdetésre kerül a szovjet parancsnokság közleménye, amelyben kéri a lakosságot, hogy jöjjön le a hegyekből; bántódása nem esik senkinek, és lásson munkához. Néhány nap múlva ismét népes lett Siklós főutcája.

Egy hónapra rá levelet vitt már a postás a „Siklói Dal- és Olvasókör” tagjainak. Kíván-e továbbra is tagja lenni a körnek? — állt a kérdés a levélben. A válaszok többsége igenlő volt. Csakhamár rendbehozták a dalárda próbaheyliségét, és a siklói férfikar tagjainak ajkán hetenként két alkalommal kórusművek keltek ismét életre.

1948. március 15-én a várhoz vezető úton felállított 48-as emlékmű leleplezésekor a Siklói Dal- és Olvasókör férfikara a Marseillaise-t szólaltatta meg régi hírnevéhez méltó módon.

***

1949 tavaszán Pécsen és Baranyában is napvilágot látott a Bartók Béla Szövetség felhívása. Hatalmas falragaszok jelentek meg a középületeken: „DALOLJ VELÜNK! Pünkösdi Zenei Ünnepek a Bartók Béla Szövetség rendezésében, 1949. június 5—6.”

„Új hangulat és újfajta lelkesedés fogadta a dalosokat a vidék 11 városában — írta a kor krónikása az ünnepekről. — Ez a hangulat formálta minden rendezés nélkül is országosan a nép ünnepévé a pünkösdi dalosmozgalmat.” Több mint 15 ezer dalos hangja olvadt össze egy nagy közös szimfóniává. A Pécsen lezajlott ünnepségen jelen volt megyénk akkor számottevő két együttese, a *Szigetvári Dalegyesület* és a *Mohácsi Városi Énekkar* is. Zászlójukra a következő szövegű szalagot kötötték a koszorúslányok: „Hirdesse dalotok népi demokráciánk szép jelenét és boldog jövőjét!”

***

Az ezerkilencszázötvenes évek elején a baranyai dalosmozgalom, a kórusok számbeli növekedése ellenére, lehanyaglott. Olyan kórus nem működött megyénkben, amely színvonalas alkotások megszólaltatására alkalmas lett volna. Képzett kórusvezetők hiánya okozta elsősorban a „színvonaltalanságot”. Rossz hatással voltak azok az intézkedések is, amelyek az énekkarok feladatát a közvetlen termelési agitációra szűkítették le. Az éltető energiát sugárzó dalosünnepségek helyét az érdektelenségbe fulladó „kulturversenyek” foglalták el.

Az 1950 májusában Pécsen, az Ifjúsági Színházban megrendezett kulturversenyen a megyei döntőbe az énekkarok közül az *olaszi EPOSZ* került az *ócsárdi* és a *sásdi EPOSZ* énekkar elé. Működésükről sem ezt megelőzően, sem utána feljegyzést nem találtam.

***

Meglepő gyorsasággal indul meg újra az ellenforradalom után a kórusélet Baranyában. Egészséges irányú fejlődését segíti elő a munkásmozgalom több évtizedes gyakorlatában jól bevált dalos ünnepségek, dalos találkozók felelevenítése.

1957. június 9. DALOSÜNNEPSÉG Sátorhelyen

„A Baranya megyei Tanács Művelődésügyi Osztálya a Sátorhelyi Állami Gazdasággal karöltve 1957. évi június 9-én, vasárnap, a megyei öntevékeny énekkarainak részvételével dalosünnepséget rendez a 75 éves *Kodály Zoltán tiszteletére*” — olvasható a meghívóban.

Bárdos Lajos levélben köszönti a baranyai kezdeményezést: „örülök, hogy mégis mozog a föld”, legalább ott Baranyában.

Mindnyájuknak szép sikert és további jó munkát kívánok szívélyes kartársi köszöntéssel:

1957. jún. 4.

Bárdos Lajos”

A találkozó reggelén autóbuszok karavánja hozta a dalosokat és a környék dalszerető lakosságát a szépfekvésű, lobogókkal feldíszített Sátorhelyi Állami Gazdaságba.

11 órakor díszfelvonulás nyitotta meg, hatszáz dalos részvételével az ünnepséget.

A felvonulást követő zászlókoszorúzási ünnepség díszemlévényén helyet foglalt *Ivan Ivanov Mangov*, a bolgár Művelődésügyi Minisztérium osztályvezetője is. *Ibos Ferenc* a Művelődésügyi Minisztérium nevében szól a hallgatósághoz: „Mi megértjük, meg is akarjuk valósítani *Kodály Zoltán* tanítását. *Igyen a mai dalosünnep is ennek fényes bizonyága. Így köszöntsük 75 éves nagy mesterünket, s azokat is — karvezetőket, énekeseket — akik nemcsak megértették, hanem meg is valósították mesterünk tanításait.*”

Délután 4 órakor került sor az ünnepi hangversenyre, amelyen

- a Sátorhelyi Állami Gazdaság Énekkara (Karvez.: Csongor József)
- a Nagyharsányi Kultúrotthon Énekkara (Karvez.: Szánthó Ferenc)
- a Pécsi „Teleki Blanka” Tanítónőképző Énekkara (Karvez.: Vönöczky Endréné, Vönöczky Endre)
- a Szentlőrinci Kultúrotthon Énekkara (Karvez.: Neményi Ernő)
- a Pécsi Közlekedési Vállalat Énekkara (Karvez.: dr. Sólyom Józsefné)
- a Magyarbólyi Kultúrotthon Énekkara (Karvez.: Solt Adolf)
- a Pécsi Vasutas Kultúrotthon Énekkara (Karvez.: Horváth Gyula)

- a Pécsbányatelepi Bányász Énekkar (Karvez.: Kőszegi István)
- a Véméendi Községi Énekkar (Karvez.: Pillinger Béla)
- a Baranya megyei „Nevelők Háza” Énekkara (Karvez.: Csongor J.)

vett részt.

Kodály Zoltán nem tudott megjelenni az ünnepségen, „*Lélekben azonban ott leszek, mint mindenütt, ahol magyarok magyart magyarosan énekelnek.*” — írta.

***

A mágocsiak virággal és dallal köszöntötték a *névadó ünnepi hangversenyre* községükbe érkezett Kodály Zoltánt 1960. november 13-án.

A művelődési házban hatalmas tömeg gyűlt össze, hogy szemtanúja legyen a *Mágocsi FMSZ Vegyeskar* jelentős eseményének.

Délután 5 órakor kezdődött meg a hangverseny, amelyet a *Mohácsi FMSZ Kis-szimfonikus Zenekara* nyitott meg. A műsor, amely sikerrel hangzott el a következő volt:

1. Erkel: Hunyadi László — nyitány
2. Erkel: Bánk bán — BORDAL. Előadja: Péter Ferenc, a férfikar és zkr.
3. Erkel: Bánk bán — Magyar tánc. Előadja: a zenekar
4. Erkel: Hunyadi László — NÁSZKAR. Előadja: a vegyeskar és zenekar
5. Erkel: Bánk bán — Vár az ünnep. Előadja: a vegyeskar és zenekar
6. Kodály Zoltán köszöntése
7. Névadó ünnepi beszéd
8. Kodály: Jelige. A szabadság himnusza. Előadja: a vegyeskar
9. Kodály: HÁRY JÁNOS — INTERMEZZO. Előadja: a vegyeskar és zenekar
10. Kodály: A mohi hegy borának... Énekli: Péter Ferenc
11. Kodály: Esti dal. A magyarokhoz. Előadja: a vegyeskar
12. Kodály: Kállai kettős. Előadja: zenekar és vegyeskar

Az énekkart Balatoni Mátyás, a zenekart Tar Imre vezényelte.

Kodály Zoltán, a nevét felvett kórushoz intézett rövid beszédében elmondta, hogy *nem azt kívánja, hogy gyakran énekeljék az ő műveit, hanem azt, hogy rossz műveket ne énekeljenek.*

***

Megyénk énekkarai sajátos eszközeikkel az elmúlt 20 év alatt rész vállaltak a kulturális forradalomban, politikai életünkben és a termelésben is. A mostani, az 1964/65-ös év új állomást jelent dalosmozgalmunk történetében. Összefoglaló jellegű feladatok megoldása előtt állnak. Számot kell adniok tudásukról a KISZ kulturális szemléken, hazánk fészabadulásának 20. évfordulója alkalmából megrendezésre kerülő tanácsi és egyéb rendezvényeken; olyan műveket kell megszólaltatniok, melyek a felszabadulás évfordulójának hangulatát tükrözik, és a mai igényeknek megfelelnek.

Bizonyosak vagyunk abban, hogy a baranyai dalosmozgalom történetének könyvében elismerő sorok kerülnek az elkövetkezendő év eseményeiről.

FELSZABADULÁSUNK MEGÜNNEPLÉSÉRE KÉSZÜLNEK

Az 1964—65-ös évi népművelési irányelvekben a következőket olvashatjuk: „A felszabadulás 20. évfordulójának megünneplése legyen a jövő évben a népművelési munka tartalmi meghatározója.” Ha a mondat tartalmát elemezzük, világossá válik, hogy egyetlen ünnepség — még ha nagy tömegeket mozgat is meg — nem oldhatja meg a 20 éves évfordulót. Az irányelvek idézett sorai azt igénylik, hogy egész évi munkánk álljon a 20 éves évforduló jegeében.

Művelődési otthonaink nagy része gondosan tanulmányozta az irányelveket, és munkatervüket úgy állították össze, hogy az évfordulóra történő felkészülés éves munkájuk szerves része. A népművelési munka minden területén találunk példát arra, miként lehet az ismeretterjesztést, a kiállítást, a művészeti munkát, a klub-formát úgy megtervezni, hogy azt a felszabadulási gondolatkör hassa át.

Egyes művelődési otthonok már az általános célkitűzésnél, a feladatmegjelöléseknél kellő súlyt biztosítottak a 20 éves évfordulónak. A mohácsi Bartók Béla Művelődési Ház munkatervében pl. az alábbiakat olvashatjuk: „A város és az egyes kulturális ágazatok 20 éves történetének feldolgozásával, széleskörű ismertetésével el kell érniünk, hogy a város lakosságában tudatosuljon politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődésünk. Vegyék észre és értékeljék a haladó erők erőfeszítéseit, amelyeket a fentiek érdekében kifejtettek. Segítsük elő ezzel pozitív állásfoglalásukat jelen és jövő életünkre vonatkozóan!”

Pécs Város Művelődési Háza így ír erről: „Népművelési munkánk tartalmának meghatározója a felszabadulás 20. évfordulójának megünneplése. Előadássorozatok, élménybeszámolók, műsorok, ankétok keretében ismertetjük az ország és városunk életének változásait, jövő perspektíváit. Az ipar és a mezőgazdaság fejlődésének ismertetésére irányuló üzemlátogatásokat, tanulmányi kirándulásokat, városnézéseket szervezünk.”

A Szigetvári Járási Művelődési Ház munkatervében a főfeladatok, a célkitűzések első pontja így hangzik: „A felszabadulás 20. évfordulóját méltóképpen kell megünnepelni. Be kell mutatni az eredményeket, fel kell dolgozni a helyi történeti anyagot előadásokon, kiállításokon, kirándulásokon.”

Az említett művelődési otthonok munkaértekezletén nem is egy alkalommal szerepel a 20 éves évforduló előkészületeinek megtárgyalása, majd a végzett munka értékelése.

A népművelési munkatervet lapozgatva néhány példa összegyűjtésével szeretnénk ötletet adni arra, hogy a 20 év fejlődése, gondolatköre hogyan lehet a tartalmi munka meghatározója.

Ismeretterjesztés. Nem nagy község a pécsi járásban Gerde. A művelődési otthon igazgatója mégis gondolt arra, hogy az ismeretterjesztő előadás-sorozat megfeleljen az ideai művelődéspolitikai irányelveknek. Ismeretterjesztési tervekben hét olyan előadás szerepel, amely az elmúlt 20 év fejlődésével kapcsolatos:

A tsz fejlődése a megalakulás óta
Falunk fejlődése az elmúlt 20 évben
A szarvasmarha tenyésztése
Fegyverkezés vagy leszerelés?
Íróink, költőink a felszabadulásról
Községünk 20 év távlatában
Babonaság, bolondság
A háztáji gazdaságok lehetőségei
Az atomenergia felhasználása békés célokra

Villányban, Ibafán, Sellyén, Siklóson „Húsz éve történt” címmel az ország és a község fejlődését bemutató előadásokat terveznek. Bóly körzeti székhelyen a község profiljának megfelelően ilyen előadások szerepelnek:

A tsz-mozgalom fejlődése és eredményei községünkben
Áldott legyen a láng, mely útunkra rávilágított
A bólyi Állami Gazdaság 17 éve
Bóly község 20 éve és távlati fejlesztési terve

Pécs Város Doktor Sándor Művelődési Házában „Korunk aktuális kérdései” című sorozatban az alábbi előadásokat tervezik:

Miként látjuk a világot 20 évvel a felszabadulás után?
Mit várhatunk az atomkorszaktól?
Világszemléletünk az új fizikai felfedezések alapján
Mit tud az emberről korunk biológiája?
Elemezzük a világkonjunktúrát!
Pécs—Magyarország—Világ
Mit adjon a zene a ma emberének?
Építészetünk 20 évvel a felszabadulás után

Ügyesen kapcsolják a tv-nézést is az ismeretterjesztéssel. Programjukban a „Századok” c. politikai sorozat és a 20 év alkotásait bemutató közvetítéseket közösen tekintik meg, és az előadásokat vita és megbeszélés követi.

Szigetváron az alábbi előadásokat hallhatjuk:

20 évünk pedagógiája
Nőmozgalom hazánkban a felszabadulás után
A nők helyzete, szerepe szocialista társadalmunkban

Jól beleillesztették a szellemi vetélkedőket is az évforduló gondolatikörébe. Szentlőrincen három szellemi vetélkedőt rendeznek: egyet az általános iskolások, egyet a középiskolások és egyet az ifjúsági klub tagjai részére. A szellemi vetélkedő anyaga: „Az ország fejlődése a felszabadulás 20. évében, új létesítményeink.” Hosszúhetény „Megyénk fejlődése a felszabadulás óta” tárgykorú, Egerág irodalmi szellemi vetélkedőt rendez nemcsak a tagközségek, hanem a körzeti könyvtár bevonásával. A vetélkedőt könyvkiállítással kapcsolják össze.

Sásdon minden szakkörben, csoportban rendeznek szellemi vetélkedőt a 20 év eredményeiből, fejlődésükből a körzeti községek művészeti csoportjainak be-

vonásával. A vetélkedő sikere érdekében több kirándulást szerveznek a járás, a megye nevezetességeinek megismerésére.

Pécs Város Művelődési Háza a többfordulós szellemi vetélkedő sikeres megrendezése érdekében a város és a megye ipari és mezőgazdasági fejlődésének ismertetésére irányuló üzemplátogatásokat, tanulmányi kirándulásokat, városnézést szervez.

Mohácson a bútorgyárban a szellemi vetélkedő témája:

1. Az üzem fejlődése a felszabadulás óta

2. A város kulturális, gazdasági arculatának változása a 20 év alatt

Az ismeretterjesztésnek kedvelt új formája a kirándulás. A bolyi művelődési ház kirándulásainak nagy részét az új létesítmények megtekintésével kapcsolja össze. Pécssett a termelési és technikai ismeretek bővítésére, a felszabadulás óta elért eredmények propagálására havonta rendeznek üzemplátogatást, (dohánygyár, kesztyűgyár, börgyár, sörgyár, gépgyár, hőerőmű, tejüzem.) Az üzemplátogatás mellett a tavasz folyamán négy ízben terveznek tanulmányi kirándulást, Siklós—Harkány, Sikonda—Komló, Pécsvárad—Zengő, Mohács). Ezekben a helyeken a helytörténeti előadásokon kívül ismertetik a helység, üzem, tsz, stb. felszabadulás óta elért eredményeit, fejlődését.

Szigetvár „Ismerd meg hazánkat!” címmel tervez kirándulást, amelyen bemutatják hazánk szépségeit, 20 éves fejlődését. A kirándulást összekötik szakmai és művészeti ismeretterjesztéssel. Útirány: Nagykanizsa—Szombathely—Sopron—Kőszeg—Zalaegerszeg. Az út kapcsán bemutatják az új létesítményeket a műemlékeket, a kulturális intézményeket.

Művelődési házaink egy része kiállítások rendezésével teszi emlékezetessé a 20 éves évfordulót.

A szentlőrinci művelődési otthon bélyeggyűjtő szakköre felszabadulásunk tiszteletére az alábbi témakörökben rendez bélyegkiállítást:

1. A magyar munkásmozgalom a bélyegek tükrében

2. A háború következményei; infláció a bélyegeken

3. A híd kapocs a népek között, a világ hidjai; a budapesti hidak története és újjáépítése bélyegeken.

4. A nők emancipációja; a dolgozó és sportoló nő a bélyegeken

5. Sportéletünk a felszabadulás után; magyar sportbélyegek

Bóly bélyegszakköre „20 év bélyegeken” címmel tervez kiállítást. Ezt az anyagot Versenden és Babarcon is bemutatja. A bélyegkiállítás mellett Bóly nagyszabású könyvkiállítás rendezésével is megünnepli felszabadulásunk évfordulóját.

Egerág a 20 év eredményeit megörökítő képekből tervez fotoszakköri kiállítást. A kiállítás anyagát a körzet fotoszakköreinek képeivel bővítik, és Egerág körzeti székhelyen kívül még Szökéd, Kisherend, Lothárd községekben is bemutatják. Hasonló Hidas község terve is. Minden létesítményt lefényképeznek, amely a 20 év alatt készült. Hasonló az elképzelése Berkesd, Villány, Ibafa, Mozsgó községeknek.

Dunaszekcsőn hazánk felszabadulásának 20. évfordulójára a kézimunka, foto és honismereti szakkör is készül. Éves munkájukat nemcsak helyben, hanem a körzetben is bemutatják. Ez a terv szinte minden községre jellemző, ahol a fent említett szakkörök működnek.

Szigetvár „Művelődésünk a 20 év tükrében” címmel bemutatja az oktatási és népművelési intézmények fejlődését fényképes, tárgyi és egyéb szemléltetési anyagokkal. Kiállítást rendez még az alábbi témakörökben:

Járásunk egészségügyi és szociális fejlődése a 20 évben

„Mezőgazdaságunk 20 éve” (tsz, ÁG története, fejlődése, terménykiállítás, kép, grafikon, írásos dokumentáció stb.)

„Iparunk fejlődése” (a kiállítás a legnagyobb két üzem, a cipőgyár, a konzervgyár és a kisebb üzemek — gépgyártó, gépállomás, malom, fűztermelő, sütőipari V., kisipari szövetkezetek stb. — anyagából készül.

Sellye „Termelőszövetkezetünk élete” és „Sellye fejlődése képekben” címmel rendez kiállítást. Felsőszentmárton a tagközségek bevonásával terménykiállításra készül.

A népművelési munka új formája a klub. A jubileumi év a munka tartalmát itt is alakítja. Néhány nagyszerű kezdeményezéssel találkozunk.

Mohácson a gyermekklub nemcsak játékkal szórakoztatja tagjait, hanem — ahogy ezt a Pécs-Baranyai Népművelési Tanácsadó tapasztalatcseréjén is láttuk — bevonja tagjait a 20 év eredményeinek felkutatásába, népszerűsítésébe is. A gyermekklub tagjai tárgyi és írásos anyagot gyűjtenek, és résztvesznek egy-egy üzem, gyár vagy gyárrészleg 20 éves fejlődési anyagának összegyűjtésében. Munkájukkal segítik a honismereti szakkört. Közös séták alkalmával megismerkednek a város nevezetességeivel is. Nem egy alkalommal olyan felnőttet hívnak meg, aki személyes élményeinek elmondásával ad hiteles képet a felszabadulás előzményeiről és körülményeiről.

A mohácsi ifjúsági klub nem egy foglalkozásán szerepel az utolsó 20 évben született regények megbeszélése, találkozás a ma élő költőkkel. Ilyen alkalmakkor egy-egy költeményt az irodalmi színpad néhány tagja szólatat meg. A sorra kerülő szellemi vetélkedők anyaga nem egyszer a ma élő írók, költők alkotásaiból tevődik össze. Nem ritka vendég az ifjúsági klubban egy-egy munkásmozgalmi veterán, kiszolgált katona vagy hajós.

A mohácsi nőklub olyan kötött és kötetlen programmal dolgozik, amely lehetőséget biztosít a nők fejlődésére, amely megszünteti az előítéleteket, és segíti a ma emberét a mindennapi életben.

A szigetvári nőklub a felszabadulási évforduló alkalmával rendezendő klubnapra meghívja a Nótanács veteránjait, Pécsről 2—3 orosz családot és meghitt beszélgetésben eleveníti fel a múltat és a megtett utat.

A siklósi táncosok klubnapjukon művészeti ágazatukkal, a tánccal foglalkoznak. Meghallgatják a „Táncmozgalmunk a felszabadulástól napjainkig” című előadást, közben megjavítják, társadalmi munkában felfrissítik, tisztítják a gyermek- és felnőtt táncsoport ruháit.

A mohácsi felnőtt táncsoport feldolgozza művészeti ágának a városon belüli fejlődését, és az anyagot klub-foglalkozáson vitatják meg, majd ezután további felhasználás céljából átadják a honismereti szakkörnek.

Művészeti csoportjaink felkészülésben nem maradnak el a szakkörök mögött. Dunaszekcső, Sellye irodalmi műsorral készül „20 éve történt” címmel. Sellyén ez a produkció az énekkar, a táncsoport és a színjátszó csoport közös munkája lesz. Ibfán szintén irodalmi összeállítással készülnek „Oly korban élttem én e földön” címmel. Rózsafa a körzeti községekkel közösen komplex műsort tervez a ma élő írók, költők alkotásaiból. A bolyi komplex műsornak „Itt most már a mi kezünk épít” és „En őt dicsérem csak, az élet anyját” a címe. Berkesd „Érdemes élni” címmel állítja össze irodalmi műsorát, és a körzet valamennyi községben bemutatja azt. Szentlőrinc „A magyar nép 50 esztendeje” című riportműsort állít össze az alábbi ciklusokból:

1. *Sohasem volt még kisebb az ember*
2. *133 nap napsütés*
3. *Oly korban éltem én...*
4. *Kardokból ekét...*

A *siklói vegyeskar* a 20 év legszebb alkotásait gyűjti össze, és nyújtja át egy műsor keretében a közönségnek.

A *mohácsi fúvószenekar* feldolgozza a megalakulásától napjainkig történt szerepléseket, összegyűjti a vonatkozó dokumentumokat, közben felkészül a 20. évfordulóra és a Felszabadulási Szemlére.

Szigetvár az öntevékeny művészeti csoportokkal közös műsort tervez, amelyet bemutat *Szigetvár, Somogyhárság, Bánfa, Kisdobsza, Kétújfalu, Mozsgó, Dencsháza, Nagypeterd és Nagyváty* községekben.

Hidason a tánccsoport és az énekkar magyar és német táncokkal és dalokkal készül a felszabadulás 20. évfordulójára. *Áta, Felsőszentmárton* helyi hagyományt gyűjt és dolgoz fel. A *szentmártoni ballada* fonórészletét az ének-, zene- és tánckar közösen adja elő. A bemutatóra az előkészületek már régóta folynak, bár az ünnepi előadást csak augusztus 20-ra tervezik.

A kiragadott példák nem adnak teljes képet a megye felkészüléséről. Nem is ez volt soraink célja. Néhány ötlet, lehetőség leírásával gondolatot kívántunk ébresztetni, és még egyszer ráirányítani a figyelmet a 20 éves évfordulóra, hogy végiggondoljuk, mit terveztünk, és milyen lehetőségeink vannak még az évforduló méltó megünneplésére.

DALLOS NÁNDOR:

HONISMERETI MUNKA A 20. ÉVFORDULÓRA

Baranyában az elmúlt esztendőben jelentősen megerősödött a honismereti mozgalom. Egyre nagyobb számban vesznek részt szakkörvezetők és egyéni érdeklődők a Népművelési Tanácsadó honismereti szakkörvezetői továbbképzésein, megbeszélésein. A legutóbbi összejövetelen a felszabadulásunk 20. évfordulójával kapcsolatos kutató-gyűjtő munkáról, a felszabadulás utáni évek eredményeit dokumentáló dolgozatok és emlékkiállítások terveiről számoltak be szakkörvezetőink.

Bogádon a honismereti szakköri kutató munka már több éves múltra tekint vissza. A *Zákonyi-házaspár* és a szakkör tagsága úttörő szerepet vállalt akkor, amikor fáradtságos munkával létrehozta a megye első falumúzeumát. A tárgyi emlékek megmentésén túl összegyűjtötték már a község szellemi néprajzának adatait is. Jelenleg a község történetének összeállításán fáradozik a tagság. Gyűjtik az adatokat az elmúlt 20 év fejlődési eredményeiről. Elkészültek már a fényképek a régi és új épületekről, a lakáskultúra fejlődéséről.

Falrészlet
a bogádi
falumúzeumban

Gerényesen a közelmúltban alakult meg a honismereti szakkör. 1945—64-ig dolgozzák fel a község történetét. A fotoszakkör tagjai vállalták, hogy havonta egy foglalkozást dokumentációs anyag fényképezésére fordítanak.

Dunaszekcsőn a szakkör minden tagja vállalta *egy-egy részterület történetének felkutatását és feldolgozását 1944-től*. Összeállítják a közigazgatás, közoktatásügy, egészségügy, a szövetkezetek, a tömegszervezetek és a helyi üzemek történetét napjainkig. A község teljes történetét a helyi tanács nyomdai úton kiadja. A községfejlesztési alpból 30 000 Ft-ot biztosítottak rá.

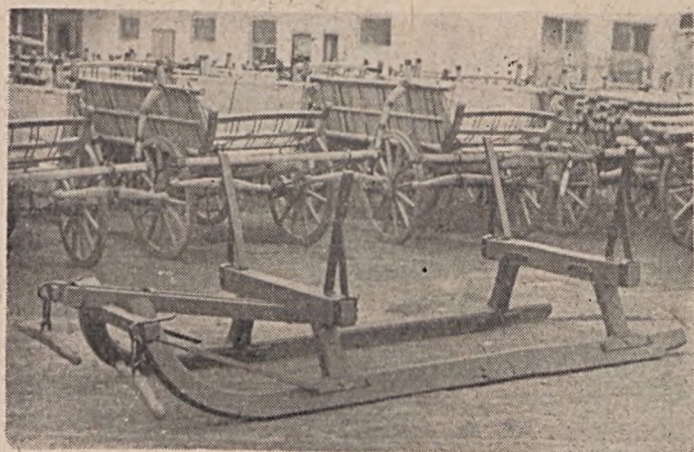

Az Egyetértés termelőszövetkezet pulykatenyészte

Mohácson a honismereti szakkör már egy éve gyűjti azokat az adatokat, amelyeket a felszabadulás 20. évfordulójára rendezendő kiállításon mutat be. Az egyes üzemek külön-külön is megrendezik emlékkiállításukat, amelynek rendezéséhez a szakkör nyújt segítséget. Terveikből említést érdemel, hogy a *Selyemszövőgyárban* a történeti leírás és a fényképes dokumentumok mellett a gyár élmunkásai, újtói által készített alkatrészeket is bemutatják. Idősebb munkások közreműködésével magnetofonszalagon örökítik meg a felszabadulás előtti évek munkáséletét. A *Gép- és Fémárugyárban* a gyár évenkénti fejlődését — épület, új kohó, új ebédlő, fürdő, stb. — makettekben szemléltetik. A kishajó-építő részleg *modelleket* állít ki azokról a vízijárművekről, amelyeket eddig készítettek (Pl.: vízibusz, pontonok, vizen úszó strandépület, stb.). A *Bútorgyárban* Léber Konrád művezető összegyűjtötte az üzem fejlődéséről, gyártmányairól készült fényképeket. Ez a gyár kezdetben mint Szerárugyár működött, s főleg szekereket gyártott. Az e korból megmaradt szekér modelljét is kiállítják. A *Farostlemezgyár* nemcsak Mohács város büszkesége, hanem az ország egyik legmodernebb létesítménye. A kiállításra kerülő makettek összeállítását szakértő segítséggel a gyár mérnökei irányítják. Bemutatják a farostlemez előállításának minden fázisát.

Áta kis község a pécsi járásban, de *Matusek László* tanító vezetésével itt is megindult a kutató munka, amelyben részt vesz a község apraja-nagyja. A *falu történetét* dolgozzák fel, de nagy gondot fordítanak a néprajzi gyűjtésre is. A felszabadulási évfordulóra *falumúzeumot* rendeznek be az összegyűjtött

A régi
Szerárugyár...

...és a mai
Bútorgyár
termékei

néprajzi (tárgyi) dokumentumokból. A felszabadulási ünnepségen a táncsoport bemutatja a szakkör által gyűjtött anyagból az átai fonójátékot.

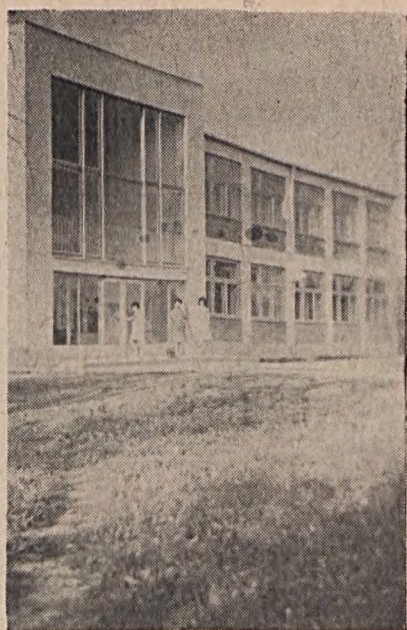
Sellyén Pápay Jenő postamester a honismereti szakkör vezetője. Munkáját kétirányú kutatás jellemzi: a tagság egyik része régészeti leletek felkutatásával, másik része a felszabadulás utáni időszak történetének feldolgozásával foglalkozik. Szorosan együttműködnek a művelődési otthon fotokörével, s közösen készülnek a „Sellye fejlődése képekben” c. kiállításra.

Somogyhárságyon körzeti jelleggel működik a honismereti szakkör. Fényképeken örökítik meg a körzet községeinek elért eredményeit, feldolgozzák az összevont termelészövetkezet történetét. A tagközségekben vándorkiállítást szerveznek, és berendezik a körzet falumúzeumát.

Bóly község a Baranya megyei honismereti mozgalom úttörője, mert itt indult meg a kutatás először szakköri jelleggel. A taglétszám meghaladja az 50 főt, és képviseli a község valamennyi rétegét. Elkészült már a község teljes története, s csupán az Állami Gazdaság és Földművesszövetkezet történetén dolgozik még Málík László szakkörvezető és a tagság. A községi tanács nyomtatásban jelenteti meg a falu történetét, és a fellelhető műemlékeket emléktáblával látják el.

A sellyei új bölcsőde ifjú lakói

*Az Általános Gimnázium
korszerű épülete*

1740-ben épült ház, melyben megnyílik a somogyhársági falumúzeum

Babarcon Fekete István református lelkész vezeti a szakkört. Komoly levéltári kutatásokat folytat. Feldolgozta 998-tól a török megszállásig a község történetét. Több mint 350 filmkocka őrzi eddig a különböző levéltárakban található — Babarcra vonatkozó — kéziratok másolatát. A filmeket házi fotolaboratóriumában nagyítja fel. A kéziratok fényképmásolatait és az elmúlt 20 év eredményeit fotokiállításon mutatják be a falu lakóinak.

Bodolyabér körzeti központtal Magyarhertelend és Barátúr községek közös kiállítást rendeznek Várszegi Alajos tanító vezetésével. Tárgyi emlékeket, írásos- és fotó-dokumentumokat gyűjtenek. A kiállítás anyagát először Barátúrban mutatják be. A bemutatót egybekötik az úttörők „Barátúr 20 éve” c. expedíciós táborúzi műsorával.

Egerágon a község 20 éves történetét fejezetekre bontották, és a szakköri tagok önállóan végzik a feldolgozást. A fotosok eddig már 50 fényképet készítettek. A képekből „Felszabadulási albumot” állítanak össze. A felmerülő költségekhez a művelődési otthon 800,— Ft támogatást biztosított.

Abaligeten a község építkezési formáiról, az építészeti fejlődéséről készít részletes dolgozatot a honismereti szakkör. Összegyűjtik és dokumentálják a vagyoni rétegződés alapján kimutatható építkezési formákat 1864-től 1964-ig. Tanulmányozzák és feldolgozzák, hogy az életszínvonal alakulása milyen változást hozott a falu általános képében a felszabadulástól napjainkig.

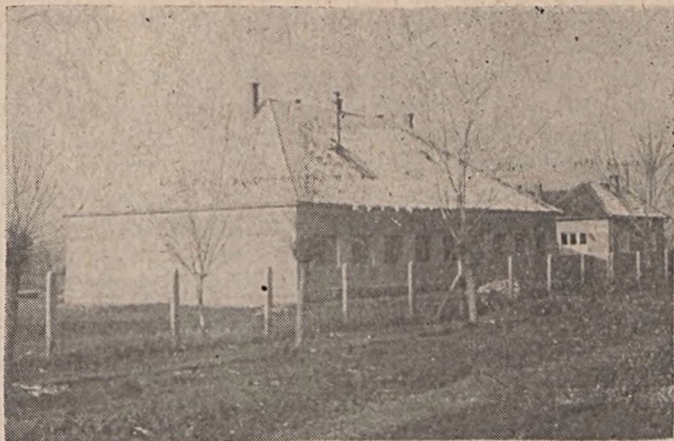
Bikalon Kovács Lajos körzeti általános iskolai igazgató vezetésével a tantestület úgyszólván minden tagja, az Állami Gazdaság vezető tisztviselői és az úttörőcsapat 3. raja Kaszás István tanár vezetésével foglalkozik a kutatásokkal és feldolgozással. A feladatokat megosztották egymás közt. Az Úttörőcsapat 3. raja bekapogtat Bikalon minden házba, és az öregektől élményanyagot gyűjt a felszabadulási eseményekről. Április 4-ig elkészül a község teljes története fotó dokumentumokkal, majd ezután díszes kötésű falukrónikát fognak vezetni a mindennapi eseményekről.

Bikalon is a gép váltotta fel a vellát!

Szentlőrincen és Királyegyházán is a község 20 éves történetét dolgozza fel a honismereti szakkör. A tárgyi emlékből felszabadulási emlékkiállítást rendeznek, fényképeken mutatják be az új létesítményeket.

Szigetváron és Sásdon járási kiállítást rendeznek a szakkörök. Összegyűjtik a községek összes figyelemre méltó objektumairól készült fényképeket, s azokat tablókra kasírozva vándoroltatják a járásban. Sásdon a műszaki és honismereti szakkör tablót készít, melyen feltüntetik a községekben épült gazda-

*Több mint fél millió Ft. községfejlesztési alapból épült fel
e 4 tantermes iskola Királyegyházán*

sági, művelődési, szociális objektumokat, az elért eredményeket, s megfelelő villamossági berendezéssel lehetővé teszik, hogy a kiállításokon a szemlélő *egy gombnyomással és a világító berendezések segítségével* azonnal tájékozódhasson a falvak fejlődéséről.

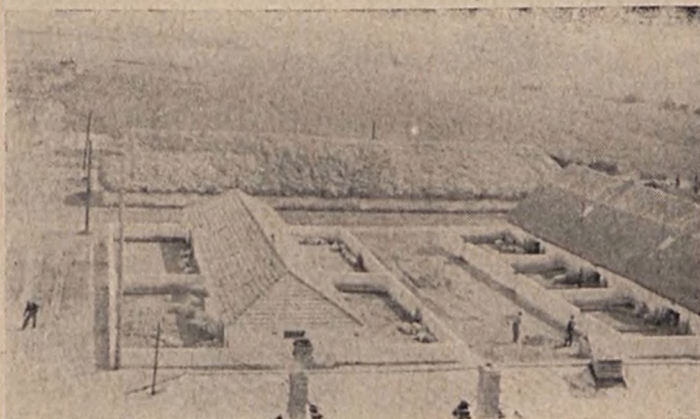
Pécsvárad honismereti szakköre kéthetenként *idősebb lakosokat hív meg a művelődési ház klubjába*, ahol fehér asztal mellett elbeszélgetnek azokról az eseményekről, amelyeknek *a felszabadulási időszakban a résztvevők tanúi* voltak. Ezzel egyidőben összegyűjtik a tárgyi emlékeket, elkészítik *az új építkezések fényképeit*.

A pécsvárad-i tsz építkezése

Szederkényben már elkészült az elmúlt 20 esztendő történeti anyaga, összegyűltek a fényképek is. Jelenleg a község fejlődésében bekövetkezett változásokról szemléletes grafikonokat készít a szakkör tagsága.

Hosszúhetényben a honismereti szakkör tervében is jelentős helyet foglal el a felszabadulás utáni időszak történetének kutatása, feldolgozása. Feldolgozzák a felszabadulás napjainak eseményeit. Már elkészült az iskola — és feldolgozás alatt áll a művelődési otthon, a tömegszervezetek, az egyesületek története. Családmonográfiákat készít a szakkör a lakosság jelenlegi életkörülményeiről; így feldolgozzák egy ísz-paraszt, egy bányász és egy cigány-család életmódját, lakás-, ruházati-, kulturális-, stb. helyzetét. Folyamatosan készülnek a fotofelvételek a jelentős ipari objektumokról. A felszabadulás után megkezdődött a szénvagyon felkutatása Hosszúhetényben, a kutatások eredménnyel jártak, és ennek nyomán felépült a korszerű szénosztályozó, a vasútvonal és a vasúti dolgozók lakótelepe.

A pécsváradai termelészövetkezet építkezése

Kutató fúrótorony Hosszúhetényben az 1950-es években

Tájékoztatónk nem teljes, nem öleli fel a megyében működő valamennyi honismereti szakkör munkáját, de ötleteket adhat, gondolatokat ébreszthet a szakköri tagságban, hogy minél sokoldalúbban tárhassuk fel megyénk felszabadulási eseményeit, fejlődési eredményeit.

A MEGYEI KÖNYVTÁR MUNKAKÖZÖSSÉGE:

A MEGYEI KÖNYVTÁRHÁLÓZAT 20 ÉVE

AZ ELSŐ LÉPÉSEK (1945—1952)

Kereken hét esztendő telt el a felszabadulás óta, hogy megszületett a könyvtárügy fejlesztéséről szóló 2042—13/1952. (V. 14.) M. T. sz. határozat, mely országszerte létrehozta a *tanácsi közművelődési könyvtárhálózatokat*. E határozat rendelkezésére alakult s kezdte meg működését 1952. augusztus hó 20-án *Baranya megye Tanácsa Megyei Könyvtára*.

Történelmi alapja a felszabadulás nagy eseménye volt, eszmei pedig az ennek következtében kibontakozó kulturális forradalom, mely a politikai, társadalmi és gazdasági változásokkal párhuzamosan a tudat szocialista átforgatását, a műveltség közkinccsé tételét tűzte ki célul.

Szervezetileg a *Pécsi Városi Könyvtár* és a *Baranya megyei Körzeti Könyvtár* egyesüléséből keletkezett. A Városi Könyvtár tevékenysége csak Pécs, a Körzeti Könyvtár pedig *Baranya* területére terjedt ki. Az egyesüléssel az új könyvtári hálózat mind Pécs városát, mind Baranya megyét átfogta.

A *Pécsi Városi Könyvtár* 1943 végén nyílt. Bár köteteinek száma a kezdeti 10 000-ról csaknem 30 000-re, olvasóié 500-ról 1222-re, forgalma pedig 15 ezer kötettről több mint 25 000-re emelkedett, gyakorlatilag nem tudott igazán jelentős művelődési tényezővé válni a város területén. Annak ellenére, hogy már 1948-ban megkezdte a munkáslakta perifériákon a fiókkönyvtárak szervezését, s 1952-ben a központi könyvtáron kívül 5 fiókkal szolgálta a lakosság olvasási igényét.

Az egész könyvtár négy kis helyiségben zsúfolódott össze, a kölcsönzés egy alig 15 négyzetméteres szobában folyt, olvasóterem hiányában a napilapok és folyóiratok szinte megközelíthetetlenek voltak. Személyi állománya a vezetőn kívül 2 kisegítő munkaerőből s 1 hivatalsegédből állott.

A megye területén a felszabadulás könyvtári vonatkozásban szinte teljes egészében *fehér foltot* talált. Elavult, selejtes, ötletszerűen válogatott könyvcsoportok hívalkodtak a „könyvtár” névvel egy-egy olvasókör, legényegylet valamelyik szekrényében eldugva. Feldolgozás, szakszerű kezelés, folyamatos gyarapítás nélkül.

Semmiféle magasabb szervezet nem fogta össze őket.

Az első években a *gyors segítség volt a legfontosabb*. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium ún. *vándorládákat* rendszeresített. Ezekben 50—60 könyv

fért el, s faluról falura jártak, az akkori szabadművelődési felügyelők mozgató-számban.

A nyilvánvalóan ideiglenes megoldást 1949-ben egy új, szilárdabb szervezeti forma követte: a *megyei körzeti könyvtáraké*. Baranya az ország ama 10 megyéje közé tartozott, melyben elsőnek kezdte meg működését ez az intézmény-forma. Mindenekelőtt szervezési munkákat látott el. Elindította a *letéti könyvtárak telepítését* a községekben. Könyvtárosokat bízott meg a letéti könyvtárak kezelésével, megtanította őket a könyvtári munka minimumára, s a fejlődő hálózatot egységes elvek és gyakorlat szerint központilag irányította.

A *pécsi Körzeti Könyvtárat* 1951-ben újabb két körzeti könyvtár megszerzése követte *Mohácson és Szigetváron*, majd pedig 1952-ben *Siklóson*. A körzeti könyvtárak székhelyükön kölcsönzéssel nem foglalkoztak.

Az első esztendőök a hálózat életében valóságos hőskorszakot jelentettek. A letéti könyvtárosok tiszteletdíj nélkül dolgoztak, hiányos szakértelmüket lelkesedéssel pótolták. Jó munkájukat nemcsak a hálózat lassú, de biztos fejlődése, hanem a részükre juttatott több „*Szocialista Kultúráért*” kitüntetés, „*Kiváló Dolgozó*” cím és miniszteri elismerő oklevél igazolta.

Önálló helyisége szinte egyetlen könyvtárnak sem volt. Többnyire iskolákban működtek, állományuk tárolóhelye pedig egy-egy, a vándor-könyvtárak idejéből megmaradt láda. Az *első szekrények 1951-ben* érkeztek. Az állomány összetétele rossz volt. A budapesti *Népkönyvtári Központ* által beszerzett könyvanyag összetétele egyáltalában nem felelt meg a követelményeknek. A szépirodalmi állomány alig érte el az összállomány 30—40 százalékát. A könyvek sok vonatkozásban tartalmi szempontból is kifogásolhatók voltak: a személyi kultusz ideológiáját árasztották.

Az olvasók száma, ugyan az első évi kereken: 2.900 főről, 1952-ben több mint 16 ezer főre nőtt, de — minthogy könyvtárosaink szinte kivétel nélkül pedagógusok voltak s a könyvtárak iskolákban működtek — a 14 éven aluli olvasók száma jóval meghaladta a 14 éven felüliekét. Felnőtt paraszt olvasók pedig alig-alig voltak.

Komoly segítséget hozott a körzeti könyvtárak szervező- és irányító tevékenységének az 1951-ben kapott *első motorkerékpár*, melyet 1952-ben további kettő követett.

Ez volt az az időszak, melyben a falusi lakosságot meg kellett barátkoztatni a könyvvel és az olvasással. A munkában a legfőbb nevelési eszközként ankétok, irodalmi esték, író-olvasó találkozók sorát rendeztük.

A *pécsi Városi és Körzeti könyvtárak 1952. évi egyesítése* először a központi fejlődésben volt érezhető. A létrejött *Megyei Könyvtár* helyi állománya szeptembertől december végéig mintegy 5 000 kötettel emelkedett, az olvasók száma 1 222-ről több mint 3 000-re, a forgalomé pedig az előbbi 3—4 000 havi átlagról 7—8 000-re nőtt.

A HÁLÓZAT KIBONTAKOZÁSA ÉS MEGSZILÁRDULÁSA (1953—1964)

A *Megyei Könyvtár* illetve hálózat működésének *első teljes éve 1953 volt*. A területen az addigi körzeti könyvtárak *járási könyvtárrá* alakultak. 1953 végén már 4 járási könyvtár működött: *Mohácson, Sásdon, Siklóson és Szigetváron*. Ezzel egyidőben a járási könyvtárak helyi tevékenysége is megkezdődött. Erőteljesen szaporodott a községi könyvtárak száma is: az 1952. évi 254-ről

315-re. Megszerveztük a *komlói városi könyvtárat*. A pécsváradi járás könyvtári ellátása ekkor még a Megyei Könyvtárhoz, a sellyei járásé pedig a Szigetvári Járási Könyvtárhoz tartozott.

1954-ben a Megyei Könyvtár önálló gazdálkodási szervvé vált s megszűnt a budapesti központi könyvellátás. Ugyanez évben megalakult a *Sellyei Járási Könyvtár*, s ezzel a járási könyvtárak száma 5-re emelkedett. Jelentős eseményként említhetjük 1954-ben a Megyei Könyvtár nagyszabású: „*Századok, könyvek, könyvtárak*” című könyv- és könyvtár-történeti kiállítását.

1955-ben létrejött a *Pécsváradi Járási Könyvtár*, a hálózat járási szinten szervezetileg teljessé vált.

A könyvtárak és az olvasók számának növekedésével egyre nagyobb lett a könyvforgalom; 1954 végére a hálózatban már megközelítette a 700 000 kötetet. A nagy forgalom a könyvanyag fokozottabb rongálódásával járt. Könyvkötési keretünk elégtelensége miatt más megoldási formán kellett gondolkodnunk a könyvállomány megvédése érdekében. 1956 januárjában — elsőnek az országban — *megnyitottuk könyvkötő műhelyünket*. Már ebben az évben a vezetőkön kívül két segédmunkás tevékenykedett, s teljesítményük a különféle javításokon, kasírozásokon stb. kívül — túlhaladta az 1 800 kötetet.

1956-ra esik a volt, ún. *Gorkij-könyvtár* szervezeti beolvadása a Megyei Könyvtár hálózatába. Mintegy 16 000 kötet könyv és folyóirat került állományunkba, jobbára orosz nyelvű. Ez vetette meg *idegennyelvű részlegünk alapját*, melyet azóta is jelentős mértékben gyarapítottunk.

Az 1956-os ellenforradalom eseményei súlyos megpróbáltatásnak vetették alá hálózatunkat is. A megye területén kerekén 2 000 kötet könyv semmisült meg. A pusztítás főleg a falvakban történt. Nagyobb anyagi károktól ügyeszerű könyvtárosaink mentették meg az állományt.

Az ellenforradalom hatása azonban sokkal inkább eszmei károkozásban nyilvánult meg. Az olvasók száma és a forgalom a következő években csökkent, s átmenetileg igen nehéz volt a szovjet és az új magyar irodalom alkotásainak, valamint az ideológiai könyveknek kölcsönzése.

1958-ban ismét jelentős esemény következett be könyvtárunk életében: *megkezdődött a Megyei Könyvtár épületének bővítése*, mely az építkezések befejezése után új olvasóteremmel, jelentős raktári férőhellyel, valamint tágas könyvkötő műhellyel gazdagította könyvtárunkat.

Ugyanebben az évben a *komlói Városi Könyvtár* szervezetileg levált hálózatunkról. Teljes állományával átadtuk a Szakszervezetek Megyei Tanácsának.

Főhivatású könyvtárosaink továbbképzése, illetve részükre a középfokú könyvtárosi szakképzettség biztosítása érdekében 1958-ban megkezdtük a rendszeres oktatást, melynek végén valamennyi, akkor működő s megfelelő szakképesítéssel még nem rendelkező megyei és járási könyvtáros középfokú könyvtárosi vizsgát tett.

Az 1959. esztendő további igen jelentős fejlődés éve volt. Könyvtárunk megkapta az *első művelődési autót*. Az autó a legkülönbélebb területen segítette a munkát. Lehetővé vált az állománycserék rendszeres és gyors lebonyolítása a letéti könyvtárakban, olyan területek könyvtári megközelítése közvetlen kölcsönzéssel, amelyeken letéti könyvtárat létesíteni és fenntartani nem volt lehetséges. Végül pedig az autó révén komplex-programokkal mind a könyvtári propaganda-munkát, mind pedig a könyvtár általános népművelési tevékenységét sikeresebbé tudtuk tenni.

Ebben az évben kezdtük meg a községi könyvtárakban működő társadalmi munkás könyvtárosaink képzését. 3 napos tanfolyamon megismertettük őket az időszerű ideológiai, irodalompolitikai és könyvtárpolitikai problémákkal, továbbá a tevékenységükhöz okvetlenül szükséges alapfokú szakismeretekkel. Ezek a tanfolyamok később 6 napossá bővültek, s rendszeresen folynak évről évre.

1960. január 1-vel újabb szervezeti változás történt. *Megalakult Pécs mj. város Városi Könyvtára*. A Megyei Könyvtár gyermekkönyvtára, valamint a város területén addig működött fiókkönyvtárak leváltak szervezetünkről, s önállósultak. Közművelődési könyvtári funkcióink ezzel nem szűnt meg, a Megyei Könyvtár Pécs területén tovább kölcsönzött és kölcsönöz, de a közművelődési funkció magasabb szintjén.

Még ugyanebben az évben hálózati vonalon is szervezeti változás kezdődött. A letéti könyvtárak nem a községi tanácsok intézményeiként működtek, s ez számukra különféle hátránnyal járt. 1960 végén megindult a községi letéti könyvtárak tanácsi kezelésbe adása, s ezzel a könyvtárak önálló költségvetési címmel a községi tanácsok intézményeivé váltak. 1961-ben 90 könyvtár került tanácsi kezelésbe. Az új szervezeti forma igen jelentős erkölcsi és anyagi erőket szabadított fel. A könyvtárak gazdáivá vált községi tanácsok az addiginál nagyobb figyelemmel és érdeklődéssel kísérték a helyi könyvtár tevékenységét, s anyagi vonatkozásban is megnövelték a támogatást. Jellemző, hogy míg egy letéti könyvtár évi átlagos állománygyarapodása 20 kötet körül mozgott, a közsegésítéssel ez a szám 100-ra emelkedett.

1961 őszén a Művelődésügyi Minisztérium megbízta a Megyei Könyvtárat *tankönyvtári feladatok* ellátásával. Azóta 5 féléves levelező tagozaton végezzük Baranya, Somogy és Tolna megye főhivatású könyvtárosainak — kivételesen egyéb személyeknek is — középfokú képzését. A képzés nemcsak a tanácsi, hanem a szakszervezeti hálózat, sőt a tudományos könyvtárak főhivatású könyvtárosaira is kiterjed.

1962-ben *új művelődési autóval* gyarapodtunk, mely mint törpe busz még inkább alkalmassá vált komplex műsorok szervezésére. Ez év januárjában a Megyei Könyvtárnak a Városi Könyvtár leválásával történt részleges funkcióváltozása, valamint az országos műszaki fejlesztés és a mezőgazdaság szocialista átalakítása új csoport létesítését tette szükségessé. Műszaki és mezőgazdasági tájékoztató csoportunk ettől az időtől fogva részben közvetlen szolgáltatásokkal, részben nagy országos szakkönyvtárak szolgáltatásainak közvetítésével, részben pedig szóbeli és írásbeli tájékoztató tevékenységgel, s különféle kiadványokkal szolgálja a műszaki és mezőgazdasági szakműveltség emelését, s az ipari és mezőgazdasági termelés fejlődését.

1963-ban folytatódott a községi könyvtárak tanácsi kezelésbe adása. Újabb 15 könyvtár lett tanácsi intézmény.

Ez évben megkaptuk a harmadik művelődési autót.

Szeptember 1-ével egy régóta időszerű és szorongató probléma is megoldódott: *megnyílt a Megyei Könyvtár 22 férőhelyes olvasóterme*.

Mínt hogy a megye kisközségeinek könyvtári ellátása egyre több negatívumot mutatott s egyre inkább bebizonyosodott hogy a kis települések könyvtári ellátottsága a régi szervezeti formákkal — még a közsegésítések ellenére sem biztosítható, újabb módszerekkel kezdtünk próbálkozni. A tanácsok közgazgatási, gazdasági és művelődésügyi összevonásával párhuzamosan 7 helyen kísérleti céllal ún. *körzeti könyvtárakat* szerveztünk, melyekben egy központi

könyvtár köré több fiókot csoportosítunk, egységes könyvanyaggal, az állomány forgatásával, s központi irányítással.

1963-ban központi utasításra végre lehetővé vált az elavult és fölös könyvek *selejtezése*. A hálózathoz kerekén 100 000 kötet könyvet vontunk ki és szállítottunk a budapesti gyűjtőhelyre. A selejtezés a számszerű csökkenés ellenére az állománynak hasznára vált: élővé tette, megkönyebbítette a könyvtáros munkáját, s a súlyos férőhely-problémán is valamit segített.

A megye nagyobb könyvtárai munkájának összehangolása mindig komoly nehézségeket okozott. Nem volt semmiféle szervezet, mely tevékenységüket összehangolta volna. Ennek érdekében alakult meg 1963-ban a *Könyvtárközi Bizottság*. Ebben az Egyetemi-, a Városi-, a Szakszervezeti- és a Megyei Könyvtár képviselői vesznek részt.

1964. január 1-ével a sellyei járás közigazgatásilag megszűnt. Vele együtt a Sellyei Járási Könyvtár is. Feladatait nagyrészt a Siklósi Járási Könyvtár vette át, mely ezzel a megye legkiterjedtebb hálózatú járási könyvtára lett. A járási könyvtárak száma ilyenformán ismét 5-re csökkent, a központi járási könyvtár funkcióit ugyanis a Megyei Könyvtár látja el.

1964-ben a tanácsosított községi könyvtárak száma 176-ra emelkedett. Elértük, hogy a mohácsi és a pécsváradi járás valamennyi községi könyvtára a tanácsok kezelésébe ment át.

Ez az év hozta létre a Megyei Tanács VB. határozata alapján a könyvtár művelődési autóinak szervezeti és működési egybefogásával az ún. *Megyei Mozgó Művelődési Házat*. Célja a kisközségek és kisebb települések kulturális ellátásának javítása. A könyvtári munka segítése mellett komplex népművelési programokat bonyolít le, pl. előadások szervezése, filmvetítés, vándor-kiállítások szállítása stb.

A fejlődést ismertetve nem hagyhatjuk említés nélkül a Megyei Tanács VB 1964-ben adott 250 000,— Ft összegű támogatását, mellyel 8 olyan községi (első-sorban körzeti) könyvtár berendezését biztosítottuk, melyek elhelyezése megfelelő volt.

Ez röviden a 20 esztendő alatt megtett út. A vándorládáktól, a tiszteletdíj nélkül dolgozó falusi könyvtárosoktól, a hiányos szervezettől, az egész hálózat összesen még 10 főt sem kitevő főhivatású könyvtárosától, a néhány ezernyi olvasótól és könyvforgalomtól eljutottunk odáig, hogy ma már szilárd és az egész megyét befogó, egységesen irányított hálózat jelzi működésünket. *Könyvállományunk megközelíti a félmilliót, évi forgalmunk az egymillió kötetet.* Főhivatású könyvtárosaink száma 45 főre nőtt, közülük kettő körzeti könyvtárakban tevékenykedik. A községekben ezenkívül még 4 mellékfoglalkozású könyvtárosunk is van. A hálózat három művelődési autója járja a megyét, mint Megyei Mozgó Művelődési Ház. Hat fővel dolgozó könyvkötészetünk egyéb munkákon kívül évente mintegy 6 000 kötet könyvet és folyóiratot köt be. A Megyei Könyvtár épülete új szárnyakkal bővült, a Könyvtárban olvasóterem, s műszaki és mezőgazdasági tájékoztató szolgálat működik. Tankönyvtárunkban három megye könyvtárosa ismertetik el a középfokú könyvtárosi szakismerteket. Intézményesítettük a letéti könyvtárak nagyobb részét, évi könyvbeszerzési keretünk egymillió forint körül jár, különféle kiadványaink jelentek és jelennek meg rendszeresen stb., stb.

A hálózat könyvtárainak létezése a megye lakosságának körében tudatosult, bizalommal fordulnak hozzánk falun és városban, egyének és közületek egyaránt.

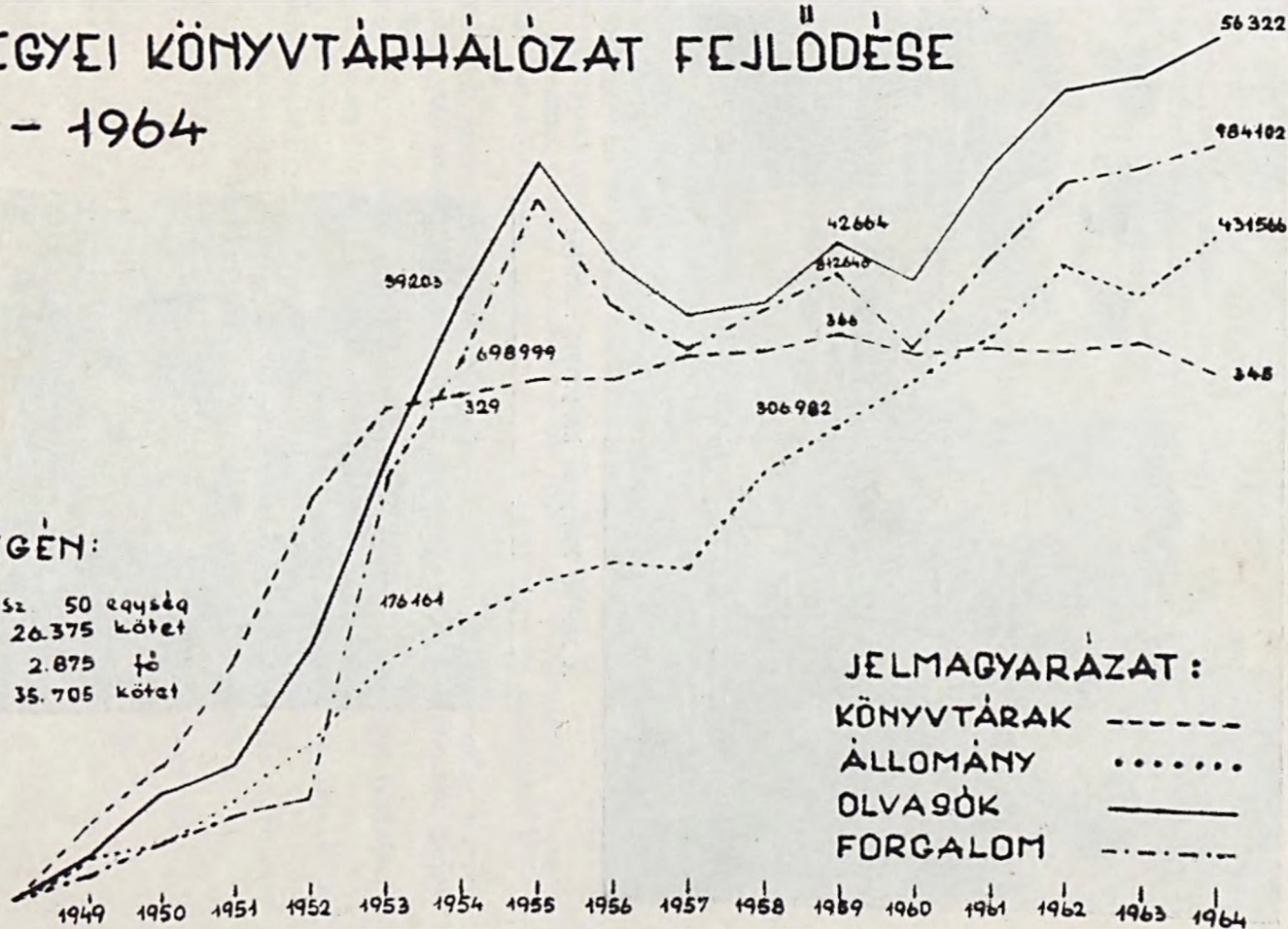
A MEGYEI KÖNYVTÁRHÁLÓZAT FEJLŐDÉSE

1949 - 1964

1949 VÉGÉN:
 KÖNYVTÁRAK sz. 50 egység
 ÁLLOMÁNY: 26.375 kötet
 OLVASÓK sz. 2.875 fő
 FORGALOM: 35.705 kötet

JELMAGYARAZAT:

KÖNYVTÁRAK -----
 ÁLLOMÁNY .....
 OLVASÓK —————
 FORGALOM - - - - -

A Megyei Könyvtár könyvkötő műhelye

Lányesóki Könyvtár

Mindezzel a nagy célt: az emberek tudatának szocialista átformálását, az általános és szakműveltség emelését és nemes szórakozás nyújtását kívántuk szolgálni. Munkánk eredményeit ebben a vonatkozásban mutatószámokkal nem lehet mérni. Bizonyos azonban, hogy a gazdag és nagy számú könyvtárak, a több mint félszázezer olvasó, a rendszeres olvasás és könyvtárosaink lelkes munkája, mint alkotó elem jelentős mértékben benne van az egész megye 20 esztendőszocialista fejlődésében.

A JÖVŐ FELÉ

Megállnunk azonban nem szabad. Jövő feladatainkat egyre inkább a tartalmi munka határozza meg, s tevékenységünk még fokozottabban a szocialista embértípus kialakítását, a magasabb szaktudást, az általános műveltség emelését szolgálja.

Közvetlen munkánk középpontjában a 20. évforduló megünneplése és az ötéves terv könyvtári célkitűzéseinek sikeres megvalósítása áll.

A könyvvállomány tekintetében már csaknem elértük az irányszámot: az 1 000 lakosra jutó 1 200 kötetet. Ellátottságunk a kisközségek miatt mégsem mondható kielégítőnek. A 4—500 lakosú településeken az 5—600 kötetes állomány nem ad elég választékot. Fontos célunk tehát a könyvvállomány további mennyiségi és minőségi fejlesztése.

Másik nagy gondunk az olvasók, ezen belül főleg a munkás- és parasztolvasók számának jelentős növelése és a forgalom fokozása.

Munkánk állandó jellegű, változatos propagandát igényel. Sokszínű és helyesen alkalmazott eszközöket és módszereket munkálunk ki.

A következő években egyik központi feladatunk a könyvtárak korszerű működéséhez a feltételek megteremtése, főleg helyiségek és berendezés biztosítása révén.

Terveink szerint 1966-ra megtörténik a szigetvári volt zsinagóga könyvtári célra való átalakítása. Ezzel megszületik a megye első modern járási könyvtára.

Folytatjuk a körzeti könyvtárak rendszerének kiépítését, ezzel egybehangolva a községi könyvtárak tanácsai kezelésbe adását.

A Megyei Könyvtár az eddiginél nagyobb ütemben gyűjti és tárja fel a helyismereti anyagot.

A 20 éves évforduló tehát nemcsak jóleső számvetés alkalma számunkra, hanem újabb erőfeszítésekre is kötelez a további fejlődés érdekében.

JÓZSA DÉNES PIROSKA:

A 20. ÉVFORDULÓ KÖNYVTÁRAINKBAN

A könyvtárak dolgozói lázas tervezgetéssel készülnek a 20. évforduló megünneplésére. Jobbnál jobb ötletek születnek, s úgy érzi az ember, mindenki túl akar tenni a másikon, s ennek érdekében soha nem látott aktivitással lát munkához.

Elöttem fekszenek a járási könyvtárak tervei, lapozgatok bennük. A sorok mögött már látom felcsillanni a valóságot, a 3—4 oldalas tervekben a kibontakozó, hatalmas erejű megmozdulást.

Itt nemcsak arról van szó, hogy a könyvtárak sajátos eszközeikkel bekapcsolódnak a megyeszerte zajló ünnepségekbe, hanem arról is, hogy áttekintések saját eredményeiket, s *a közönség széles rétegeivel megismertessék a könyvtárhálózat 20 éves fejlődését*, a kultúrforradalomban elfoglalt helyét.

Erre a legjobb alkalom hazánk felszabadulásának 20. évfordulója, amikor az élet minden területén együtt látjuk azt a mérhetetlen arányú fellendülést, amelyre történelmünk során még soha nem volt példa.

De nézzünk meg közelebbről 1—2 tervet, s beszéljünk a kivitelezőkkel, a terv végrehajtóival.

Vajda Józsefné, a sásdi járási könyvtár igazgatója, régi könyvtáros. Őt keresem fel elsőnek, kezembem az általa készített külön munkatervvel. Fényképek fölé hajolva találok. Válogat, rendezget, s számba veszi, hogy mi készült már el az anyagból. Érdekes gyűjtemény. Részben a könyvtárak elhelyezését és berendezését örökítik meg, részben pedig működés közben mutatják azokat. Munkájukat a fotoszakkörök segítik. Ha valamennyi könyvtárukról elkészülnek a felvételek, *egy díszes albumba kerülnek* a felszabadulás emlékéként.

— Mik a további terveik, mitől várnak a legtöbbet? — kérdem.

— Tekintettel arra, hogy a *tavaszi mezőgazdasági könyvhónap és a felszabadulás hónapja egymást követik*, ebben a két hónapban az egész járás területén jól megszervezett *tagtoborzást* tartunk. Bízunk benne, hogy járásunk eddigi 20,9%-os olvasói arányát 25%-ra tudjuk felemelni. Főleg a *munkások és parasztok* köréből szerzünk új olvasókat, köztük népszerűsítjük jobban községi könyvtárainkat.

Sokat várunk attól a *pályázati felhívástól is*, mellyel a községek helytörténeti anyagát gyűjtetjük össze a felszabadulástól napjainkig.

Tizenegy pontból álló tervet készítettek, melyen a gondosság, alaposág, igényesség látszik. Több és jobb ez, mint korábbi terveik, érzik belőle, hogy leleményességük és tudásuk legjavát adták.

Azzal búcsúznak, hogy még több mint három hónap választ el bennünket az évfordulótól, addig még biztos támad olyan ötletük, amivel érdemes lesz a tervet kiegészíteni.

Siklós. Tervük sok mindent ölel fel. Érdekesnek ígérkezik a *szellemi vetélkedő*, melyet az elmúlt 20 év eredményeiről és fontosabb eseményeiről szóló 4—5 könyvből a *járási könyvtár állít össze*, s ezt a járás 20 legnagyobb községében megszervezik.

Nem mindennapi ötlet, hogy a *járas nagyobb könyvtáraiban tablókat helyeznek el*, melyeken az első negyedévben grafikonokon mutatják be a *könyvtár fejlődését a megalakulástól napjainkig*. A második negyedben kiteszik rá a *község olvasóterképét*, bejelölve, hogy melyik házból van olvasó. A harmadikban felsorolják az *elmúlt 20 év sikerült, de kevésbé ismert könyveit*, részben a könyvborítók felhasználásával. A negyedik negyedben pedig a *fotozslakörök segítségével a járási hálózat jól elhelyezett és felszerelt könyvtáiról készítenek fényképeket s „Könyvtáraink életéből”* címmel ismertetik azokat.

Véleményünk szerint ez az ötlet jó propagandaeszköz, s feltétlenül a könyvtárra irányítja a figyelmet. Végrehajtásához sok sikert kívánunk.

Ezek csak kiragadott példák a járási könyvtárak külön munkaterveiből. Sok lenne felsorolni valamennyi ötletet, de nem is ez a cél. A megye könyvtári ünnepeiről egyébként is *részletes műsorfüzet* készül.

Nézzük inkább, hogy mi a helyzet a községekben! Készülnek-e ők is, s hogyan, az évfordulóra?

Sellye körzeti könyvtár, főhivatású könyvtárossal. Ő még nem tudja, mit fog tenni, a siklói járási könyvtártól várja az *utasításokat*. *Nem helyes, mert neki is lehetne önálló elgondolása*, amit Sellyén és a körzetében megvalósíthatna. Hogy mennyire így van, mutatja *Csányoszró* példája. *Nagy Mária* könyvtáros a tanács dolgozója. Ott keresem fel, hogy megtudjam: gondoltak-e már az évfordulóra? Örömmel hallom, hogy itt a tanács nagyon törődik a könyvtárral, *szépen berendezte*, s a VB is foglalkozott a könyvtár helyzetével. Határozatlan mondta ki, hogy *emelni kell a felnőtt olvasók számát* (160 olvasója van, ebből kb. a fele felnőtt), s még egy kétnégyzetes polcot kell kiegészítő bútorként készíttetni a könyvtárnak.

A községi párttitkárral megbeszélték már, hogy a *felszabadulás irodalmából szép kiállítást készítenek* az évfordulóra. Reméli, hogy ez új olvasókat jelent majd, mert a mezőgazdasági könyvhónap alatt készített kiállítás is 15 új felnőtt olvasót hozott a könyvtárnak.

Nem sok, amit terveztek, de maguktól tették, s nem vártak „felsőbb” utasításra.

Egerág, a pécsi járás egyik körzeti könyvtára. *Korpa Sándorné* nagyon lelkes könyvtáros, s nem ismer lehetetlent, ha a könyvtáráról van szó. Most is tervezget, s készül a 20. évfordulóra. *Olvasóterképét* készít két példányban, egyiket a könyvtárban, másikat a községi tanácson függeszti ki. Azokat a házakat, ahonnet van könyvtári olvasó, kis piros zászlóval jelöli meg. Ez mindennél világosabban mutatja majd, hogy hol vannak a könyvtárnak „hadállásai”, s milyen utcák, házak ellen kell „offenzívát” indítani. Biztosra veszi, hogy elgondolkoznak majd a zászló nélküli házak lakói.

Másik terve, hogy *kiskörzetében szellemi vetélkedőt rendez*. A fiókkönyvtárakban selejtezőt bonyolít le, a központi könyvtárban pedig április 4-én a döntőt. A vetélkedő anyagát a felszabadulás irodalmából állítja össze.

Örömmel tervezget, biztos vagyok benne, hogy a lebonyolítás is sikerrel jár majd.

Összegezve a tapasztaltakat: *A felszabadulási évforduló előkészületei jól haladnak*. Sok és szép elgondolás várja a megvalósulást, s a jelekből máris úgy látjuk, hogy az ünnepségek hosszú sorából valamilyen formában a legkisebb községi könyvtár is kiveszi majd a részét. Tömegmegmozdulás lesz ez, egy mérföldkő történelmünkben, amelyre sokszor és sokáig visszaemlékezünk.

KÖNYVEK

E rovatunkban ezúttal — szokásunktól eltérően — nem új könyvekkel foglalkozunk. A 20 éves évforduló ünneplésének szolgálatában azokból a könyvekből állítottunk össze egy csokorra valót, melyek magáról a felszabadulás történelmi tényéről, szabad életünk megindulásáról s a 20 év eredményeiről szólnak, mégpedig nem a szépirodalom nyelvén. A könyvek egy részét ismertetjük, másik részüket csupán felsoroljuk. Úgy igyekeztünk válogatni, hogy az országos fejlődés mellett Baranya és Pécs két évtizedére külön ráirányítsuk a figyelmet. Bízunk benne, hogy nevelők, előadók, ünnepségek szónokai és egyszerű érdeklődők is eredményesen használhatják majd a bibliográfiánkat.

TÓTH Sándor

A Szovjet Hadsereg felszabadító hadműveletei hazánkban. Bp. 1955. 195 l., 4 t.

Az 1944 ősze és 1945 tavasza között eltelt félesztendő alatt vívta meg felszabadító hadműveleteit a Szovjet Hadsereg hazánk területén. Tóth Sándor hadtörténeti könyve az Alföld és a Tiszántúl felszabadulása után Budapest és az ország teljes felszabadulását ismerteti. A kötet a felszabadító harcok eseménynaptárával fejeződik be.

NEMES Dezső

Magyarország felszabadulása — Magyarország fejlődése a felszabadulás után. Bp. 1960. 330 l.

A könyv részletes elemzést ad Magyarország helyzetéről a második világháború idején. Leleplezi a magyar uralkodó osztályok tevékenységét, bemutatja a demokratikus erők tömörülését, s harcukat a fasizmus ellen.

A következő részekben hazánk felszabadításának első szakaszával foglalkozik, majd a demokratikus újjászületés kezdetét és az ország teljes felszabadulását tárgyalja.

Igen értékes az utolsó fejezet, melyben a szerző alapos ismertetést ad a népi demokratikus Magyarország első 15 esztendejének történetéről.

Néhány cím a fejezetből: *A népi demokratikus forradalom két szakasza és a népi demokratikus rendszer fejlődése. Ellentmondások a szocialista Magyarország fejlődésében. Az ellenforradalom és annak leverése. Az ellenforradalom leverését követő fejlődés.*

A könyvet névmutató és az 1938. március 12-től 1945. április 4-ig tartó időszakról igen használható időrendi áttekintés egészíti ki.

MUNKÁS napok, harcok évek. Másfél évtized a számok tükrében. (1945—1960.)
Bp. 1960. 117 l.

Lényegében statisztika, de izgalmas, akár egy jó regény. Több mint 100 lapon számokkal és grafikai eszközökkel szinte röntgen-képét adja hazánk 15 éves politikai, gazdasági és kulturális fejlődésének.

Megtudjuk belőle, hogyan jutott a hatalom a dolgozó nép kezébe, miként alakult az ország népessége másfél évtized alatt, s mit takar gyakorlatilag az a megállapítás, hogy ipari ország lettünk. Külön fejezet foglalkozik a beruházások és építkezések kérdésével, a mezőgazdaság eredményeivel, s a közlekedés fejlődésével. Nyomon kísérhetjük a reáljövedelmek alakulását, az életszínvonal mozgását közvetlenül meghatározó tényezőket. Képet kapunk az egészségügyi ellátás fejlődéséről, ennek keretében a társadalombiztosításban részesülők köréről, a juttatásokról, az orvosok és kórházi ágyak számáról stb.

Külön figyelmet érdemel a művelődési forradalom eredményeit összefoglaló fejezet, ebben is az iskolákkal, a könyvkiadással, a könyvtárakkal stb. foglalkozó rész. Ugyancsak jó áttekintést kapunk az ország gazdag és sikeres sportéletéről.

Végül nemzetközi gazdasági és kulturális kapcsolataink főbb mutatóit találjuk a kiadványban.

EZERSZÍNŰ Magyarország. (Dobozi Imre, Enczi Endre, Füsi József stb. írásai.)
Bp. 1955. 429 l., 20 t.

A könyv a felszabadulás 10. évfordulójára jelent meg. Kilenc szerző vezet végig Magyarország tájain az olvasót. Füsi József „Megjártam Tolnát, Baranyát...” címmel ír Pécsről és megyénkről. Az író színesen, érdekesen számol be a városról, nevezetességeiről, a Pécsi Rádióról és a munkáskerületek fejlődéséről. Komlóról írt soraát így fejezi be: „Az elhagyott, nyomorúságos kis faluból szabadon fejlődő város lett, és a benne élő emberekben a szocialista munkaerő együtt nő, alakul és erősödik a várossal.”

A színes, apró eseményekkel tarkított írás alkalmas arra, hogy az iskolákban a felszabadulási ünnepeken egy-két részletét felolvassák.

RÓNA Tibor

500 kép Magyarországról. Bp. 1961. 390 l.

A könyv felszabadulásunk 15. évfordulójára jelent meg. Célja volt regisztrálni a megtett utat, az eredményeket, melyeket a tizenöt év alatt elértünk. Tartalmában mindenre kiterjed, egész életünket igyekszik felölelni. Megtaláljuk benne az egyes vidékek legjellegzetesebb tájait, népviseleteit,

műemlékeit éppúgy, mint az új szocialista létesítményeinket, és a dolgozó embert. A könyv nagyobb földrajzi tájegységeink szerint van fejezetekre osztva. Ezekben belül először a vidék legjellegzetesebb tájképe, a megyeszékhely legismertebb műemlékei, ipari létesítményei következnek. Pl. Pécsről két kép található benne: egyik a Dómról, pontos történeti ismertetéssel, a másik az Uránvárosról. Az ipari létesítmények közül a Porcelángyárról történik említés.

A könyv átfogó jellege és terjedelme miatt erősen válogatott anyagot tartalmaz. Céljának azonban megfelel, mert a legjellegzetesebb képek segítségével érzékeltetni tudja hazánk gazdag színeit.

MAGYARORSZÁG. Fotóalbum. Szerk. Mihályfi Ernő. Bp. 1961. 186 l.

„Ma, akárhová néz, mást lát a szem, és a fényképezőgép, mint tizenöt vagy húsz évvel ezelőtt... Bemutatjuk nemcsak az országot, az élet szépségeit. Az új élet szépségeit, a mai életet, a megváltozott, új életet.” Ez a szándék vezette a szerkesztőt, amikor az utóbbi évek fényképriport-anyagából válogatott képeket az album számára. A könyv mai, felszabadult, boldog életünket reprezentálja.

Baranyáról és Pécsről öt kép került bele.

A művészfotók igen alkalmasak lehetnek a mai életünket bemutató előadás illusztrálására.

TANULMÁNYOK Baranya és Pécs történetéhez 1944—1960. Pécs, 1961. 515 l., 5 t., 5 térk.

A kötet néhány fontosabb esemény, illetve a termelési ágak fejlődéstörténetének megrajzolásával mutatja be, honnan indult megyénk és városunk, s hová érkezett másfél évtized alatt.

Vörös Márton érdekesen, izgalmasan mondja el az 1944—45. évi baranyai felszabadító harcok történetét. Szentirányi József és Gábrriel József Pécs közoktatásának 15 éves fejlődését vázolja, Babics András pedig a pécsvidéki kőszénbányászat történetének 1945—1960 közötti szakaszát. Néhány egyéb ipartörténeti, mezőgazdasági stb. cikk egészíti ki az értékes tanulmány-kötetet.

1960. ÉVI népszámlálás. 3. f. Baranya megye és Pécs személyi és családi adatai. Bp. 1961. 463 l.

Igen jól használható statisztikai adattár. A fontosabb csoportokat — népesség, keresők, foglalkozási viszonyok, iskolai végzettség stb. — összeveti az 1939, ill. az 1949-es állapottal.

BARANYA. Szerk. Kolta János. Pécs, 1958. 321 l.

Kilenc szerző tanulmányát tartalmazza a könyv. A tanulmányok együttesen felölelik a város és a megye múltját, gazdasági és szellemi életét. A *Gazdasági élet* c. fejezetben megtalálhatjuk a mezőgazdaság, szőlő- és gyümölcsstermelés, bányászat, ipar, kereskedelem történetét megyénkben és a felszabadulás óta beállott változásokat is. A *Szellemi élet* c. fejezet az irodalmi, képzőművészeti, zeneművészeti élet múltjával foglalkozik,

a felszabadulás utáni szellemi élettel csak röviden. Érdekessége, hogy a megye egyes helységeihez fűződő irodalmi vonatkozású eseményeket is felsorolja. A kötet műemlékfelsorolással zárul.

REISMANN János — ÖRSI Ferenc

Kincses Baranya. Bp. 1963. 164 l

Az album képeit Reismann János készítette, az összekötő szöveget Örsi Ferenc írta. Örsi Ferenc nevét már régóta ismerik a pécsiek, de *A Tenkes kapitánya* c. televíziós film az egész országban ismertté tette. Az író Baranya történelmi eseményeinek, legendáinak nagyszerű ismerője, s ebben a könyvben is sok érdekes adattal gazdagítja az olvasó helyi ismereteit. Az egyes fejezetek bevezető sorai a múltat idézik, a fényképek a máról tanúskodnak. Az album néphagyományokat, történelmi nevezetességű műemlékeket, jellegzetes tájakat, szőlővidékeket, idegenforgalmi nevezetességeket tárgyaló fejezetekre oszlik. Külön említést érdemel a Komlót és az Uránvárost bemutató képanyag.

Az album használatát tárgy- és képmutató könnyíti meg.

PÉCS. Szerk. Kolta János. Pécs, 1956. 175 l.

Aki Pécs gazdasági és szellemi életével, történelmével akar megismerkedni, annak ezt a könyvet ajánljuk, mert bőséges anyagot talál benne a város múltjáról és jelenéről. A könyv a város felszabadulás utáni fejlődéséről is sok adatot tartalmaz.

VÁROS *a Mecsek alján.* Riportok. Pécs, 1961. 147 l.

Négy pécsi újságíró riportjait tartalmazza a könyv. „A riportkönyv szerzői arra vállalkoztak, hogy bemutassák a fejlődő, a változó Pécsét, az ezerarcú, de egyszívvel — munkás-bányász szívvvel — dobbanó várost” — olvashatjuk az előszóban. A riportokból megtudhatjuk, ki volt Steinmetz Miklós parlamenti édesapja, hogyan fejlődött a közlekedés a fekete konflistól a kék autóbuszig, milyennek látja a várost egy idegen stb. A jól összeválogatott riportok sokoldalúan mutatják be a város mai életét.

A közelebbi múlttal foglalkozó cikkeket a pedagógusok figyelmébe ajánljuk.

AZ ÉPÜLŐ Pécs városrendezési kérdései. Szerk. Erdélyi Ernő. Bp. 1961. 348 l.

A könyv az 1960 novemberében megtartott városrendezési ankét anyagát tartalmazza. Tárgyalja a lakásépítés, a kulturális- és közintézmények, az ipar és a kereskedelem vonatkozásában a fejlesztési terveket és lehetőségeket. A könyvet Pécs városépítésének történetéről való tanulmány, a városra vonatkozó részletes statisztikai adatok egészítik ki. A könyvben mintegy 200 kép található a régi, a mai és a jövő városképről. A kiadványt Pécs gazdasági, kereskedelmi, kulturális és művészeti életével foglalkozó könyvek 14 oldalas bibliográfiájával fejeződik be.

EGYÉB KÖNYVEK A FELSZABADULÁSRÓL ÉS A 20 SZABAD ÉVRŐL:

SZMIRNOV, Sz.

Harcban Budapestért. Bp. 1952. 119 l.

Magyarország a szocializmus építésének útján. Bp. 1960. 95 l. (Beszédesszámok.)

NEMES Dezső

A népi Magyarország 15 éves fejlődése. Bp. 1960. 89 l.
(Társadalomtudományi kismonográfiák 1.)

ANTALFFY Gyula

Magyar évszakok. Útirajzok. Bp. 1955. 251 l.

A NŐK helyzete régen és most. Bp. 1960. 58 l.
(Statisztikai időszaki közlemények 32.)

Magyarország társadalma és gazdasága. 1958—1962. Bp. 1963. 78 l. (Beszédesszámok.)

MAGYARORSZÁG kulturális helyzete. 1961. (Tájegységek és megyék szerint.)
Bp. 1962/63. 145 l.

A MAGYAR ipar. Statisztikai adatgyűjtemény. Bp. 1961. 775 l.

MEZŐGAZDASÁGI statisztikai zsebkönyv. 1962. Bp. 1963. 381 l.

1944—1954. PÉCS — BARANYA. Pécs, 1954. 32 l.

A KOMLÓI munkásság életkörülményei. 1955—1959. Szerk. Uz György.
Komló, 1961. 130 l.

HUBA László

Komló és környéke. Útikalauz. Pécs, 1960. 95 l.
(A Baranya megyei Idegenforgalmi Hivatal kiadványai 6.)

VARGHA Károly

Mohács és környéke. Útikalauz. Pécs, 1961. 99 l.
(A Baranya megyei Idegenforgalmi Hivatal kiadványai 8.)

HUBA László

Pécsvárad és környéke. Útikalauz. Pécs, 1960. 91 l.
(A Baranya megyei Idegenforgalmi Hivatal kiadványai 5.)

HUBA László

Siklós és környéke. Útikalauz. Pécs, 1960. 100 l.
(A Baranya megyei Idegenforgalmi Hivatal kiadványai 7.)

CSEKEY István

Harkány. Pécs, 1957. 72 l., 3 t.

(A Baranya megyei Idegenforgalmi Hivatal kiadványai 1.)

GÁL Béla — MOLNÁR Imre

Szigetvár és környéke. Pécs, 1961. 87 l.

(A Baranya megyei Idegenforgalmi Hivatal kiadványai 9.)

KOVÁCS András

Villány. Pécs, 1959. 61 l.

(Ismerd meg Baranyát 2.)

Huber Kálmánné

Szabadság és új rend született

HOSSZUHETÉNYBEN

1944. november 28. A Zengő és a Hármashegy csúcsát borító ködfátyol egyre mélyebbre ereszkedett, s eltakarta a menekülő SS katonák utolsó csoportjait. Tankok dübörgése hallatszott szürkületkor. Pécsvárad felől közeledtek a szovjet harcokocsik. A falu éjszakai csendjét három ágyúlövés zavarta meg, amelyet az első páncélos üteg a Hetény—Pécsvárad—Hirai országutak elágazásánál — talán jelzéseként adott le. Másnap reggel egy 7 tagú szovjet gyalogos járőr jelent meg a faluban. A még hátrvédéként itt maradt nyilas leányok és táborigádák is rövidesen eltakarodtak. Bevonultak a felszabadító első századok, a pincékbe menekült lakosság is előmerészkedett.

Nyugat felől egyre távolodott a harci zaj. A faluban is rendeződtek a társadalmi, gazdasági viszonyok. Berký Fülöp (Dörömböző) vezetésével az eddig illegálisan működő Kommunista Párt néhány taggal megkezdte a szervező munkát. A helyi munkásság zöme a Szociáldemokrata Pártba tömörült. A parasztság egy része a Kisgazda Pártban, kisebb része a Nemzeti Parasztpártban tevékenykedett. Az 1945. márc. 15-én megjelent földreform-rendelet nyomán Hosszúhetényben is megalakult a Nemzeti Bizottság, amely az ősz folyamán kezdte el a földosztást. A bizottság: elnöke Berký Fülöp, jegyzője Wirth Aladár és rajtuk kívül 13 tag. A földosztás során 25 nincstelen családot juttattak földhöz. Felosztásra került a Püspöki Uradalom területe, valamint a néhány elmenekült Volksbund-család birtoka. Az 1945-ös választások alkalmával a faluban a Kisgazda Párt került ki győztesen, míg a második helyet a Kommunista Párt nyerte el.

A lakosság nemzetiségi megoszlásában lényeges változás következett be 1946-ban, amikor az eddig színmagyar községbe a környékbeli német falvakból számos családot telepítettek be! (1941-ben 2 883, 1949-ben 3 094 a lakosság száma.)

Az 1948-ban egyesült két munkáspárt, a Magyar Dolgozók Pártja kezdeményezésére Gádori Péter párttitkár és Ács Sándor dolgozó paraszt javaslatára megkezdtek a termelőszövetkezet szervezését. 1950-ben Nagy Sándor elnök vezetésével megkezdte munkáját a III-as típusú „Haladás” termelőszövetkezet, amelynek tagsága zömmel a középparasztokból került ki. Ugyanebben az évben Kiss József vezetésével 22 taggal 260 kh-on az újgazdák és szegényparasztook is termelőszövetkezetet alakítottak. 1953-ban a feloszlott III-as tí-

pusú termelősövetkezetekből egy I-es típusú szövetkezet alakult *Végh János* elnök vezetésével „Zöld Mező” néven. A Tsz-nek 25 család volt a tagja, 25 holdon kezdte meg a gazdálkodást. Az 1956-os ellenforradalom hatására feloszlott az I-es típusú termelősövetkezet, s csak 1960 telén alakult meg ismét *Katos Sándor* elnök vezetésével „Zengő Gyöngye” Mezőgazdasági Termelő Szövetkezet néven 315 fővel 2 568 katasztrális hold földdel. A Tsz. még a mai napig is — sajnos — a pécsváradi járás gyengébb szövetkezetei közé tartozik, bár termelési eredményei évről-évre javulnak. (1961-ben egy munkaegység értéke 8,92 Ft. volt, 1963-ban már 29,20 Ft. munkaegységértéket osztottak.)

A felszabadulás előtti földművelő községben 1945 után — a környező ipari települések fejlődésének hatására — lényegesen megváltozott a lakosság foglalkozása. A mecseki szénmedence feltárásának bővítése során Hosszúhetény határában is megkezdődött a kutató munka. A kutatások eredményeként 1953-ban már megkezdtek a szénosztályozó és a szénzállító vasútvonal építését.

A nagy ipari beruházások hatására rohamosan növekedett a lakosság száma. 1960-ban már 3 375 lakója van községünknek. Az új lakók részére a Szénbányászati Tröszt lakótelepet létesít. Felépül 1959-ben a vasutas lakótelep, és ezzel egyidőben a falu déli részén a bányászok részére 5 utcából álló lakótelep létesül.

Hatalmas gépekkel kezdik el az új vasútvonal építését

A hatalmas építkezésekkel együtt járt a lakosság életszínvonalának emelkedése, a lakáskultúra és a higiénikus életmód fejlődése. Ma már minden házban található rádió, újság, folyóirat; meghaladja a 200-at a TV-készülékek, és csaknem eléri a 100-at a személygépkocsik száma.

Az anyagi felemelkedéssel egyidőben fejlődött a lakosság kulturális élete. 1948-tól 206 felnőtt végezte el az általános iskolát, 45 analfabéta tanult meg írni, olvasni. Az 1960-as népszámlálási statisztika adatai szerint a község lakosai közül 78 fő érettségizett és 31 fő rendelkezik egyetemi vagy főiskolai végzettséggel.

A falu lakosságának szaporodásával párhuzamosan nőtt az iskola tanulólétszáma is. 1941-ben 255 fő volt a tanulók száma, ma viszont már 468 tanuló jár az általános iskola 8 osztályába. A nevelők létszáma az 1941-es 9 főről 1964-re 19 főre emelkedett. Az általános iskola mellett egy óvoda és egy iskolanapközi otthon is működik.

A Népi Együttes két tagja

Az 1950-es években fellendül a népművelési munka, megalakul a *népi együttes*, kibontakozik az *ifjúsági mozgalom* és a *művelődési otthon szakköri tevékenysége*.

A falu kulturális színvonalának emelkedését elősegítette az 1962-ben felépült új szélesvásznú filmszínház, amelyben hetenként négy alkalommal tartanak előadást.

Épül az új filmszínház

A sportkedvelők öröme részint társadalmi munkában, részint állami támogatással *új sportpálya és strandfürdő* épült.

Javult a falu *közlekedése* is. A felszabadulás előtt a lakosság zöme a 4 km-re lévő vasútállomásra utazhatott. Napjainkban — az 1954-ben megépült *új műúton* — a szinte *óránként járó autóbusz* teszi lehetővé a kényelmes és gyors utazást.

A felszabadulás után javult a lakosság orvosi ellátása is. 1958-tól már két orvos és két védőnő működik a faluban. 1960-ban félmilliós költséggel *gyógy-szertár* épült.

Bővült a falu *bolthálózata*: a meglévő, vagy kibővített élelmiszerboltok mellett vas-műszaki-, ruházati- és zöldségbolt; húsbolt, cukrászda és önkiszolgáló bolt létesült a községben.

Falunk elmúlt 20 évének története eredményekben rendkívül gazdag. Honismereti szakkörünk arra törekszik, hogy a 20 év minden jelentős munkáját, tevékenységét jól ismerje és az utókor számára megörökítse.

Dallos Nándorné

DRÁVASZABOLCSON

1944. november utolsó napjaiban már közelebről hallatszott az ágyúdörgés. A falut ellepő visszavonuló német csapatok minden lakható helyiséget megszálltak, így az iskolát és a tanítói lakást is.

November 29-én harci cselekmények középpontjába került a község. A lakosság a pincékben és az óvóhelyeken várta a vihar elvonulását. A németek a szovjet túlerő elől december 1-én Drávapalkonya irányában elvonultak, és nyomban utánuk bevonultak a szovjet csapatok. Ebben a zűrzavaros időben veszítette életét ifj. Kiss János és Baksa Lajos drávaszabolcsi lakos.

Közben a németek a Dráva túlsó partján támadási célból nagyobb erőket csoportosítottak. Mivel előre látható volt, hogy a *drávamenti falvak újból hadszíntérré válhatnak*, a megszálló bolgár csapatok parancsnoksága parancsot adott a veszélyeztetett falvak, köztük Drávaszabolcs polgári kiürítésére. 1945. február 5-én a lakosságnak el kellett hagyni a falut, csupán 54 korosabb egyén maradhatott itthon a hátrahagyott állatok gondozására és az ingóságok őrzésére.

1945. március 6-án a németek titokban átkeltek a Dráván, s a meglepett bolgárokat kiszorították a faluból. Ekkor közbeléptek a szovjet csapatok, és megindult az ellentámadás, melynek középpontjába Drávaszabolcs került. Az itthon maradt 54 ember elképzelhetetlen borzalmakat élt át, közülük többen életüket veszítették, köztük Kiss Lajos.

1945. március 11-én a szovjet—bolgár csapatok elfoglalták a község északi szélő házát, és ettől kezdve *szobáról-szobára, házról-házra folyó harcok* kezdődtek. A polgári lakosságot a pincékből — ahova a veszedelem elől bújtak — kizavarták, és hasoncsúszva igyekeztek újabb fedezéket keresni, hogy életüket menthessék.

1945. március 12-én a szovjet—bolgár csapatok *eljutottak az iskoláig*, és ezen a napon elfoglalták a Palkonyai utca északi házsorát, valamint felvonultak keleten a vasútvonal mentén. További elkeseredett harcok során március 15-én a Palkonyai utca déli házsorát és a vasút menti házsort foglalták el, majd 8 óra tájban a németeket kiszorították a község déli részére, ahol újabb harci állást foglaltak. Itt a csata még 3—4 napig tartott, s március 19-én a Dráván túlra szorult vissza a német csapat.

Ezzel a harc véget ért. A község a teljes pusztulás képét mutatta. Szanaszét temetetlenül heverő emberi és állati hullák százai borzalmas büzt terjesztettek. Romok, üszkös falak mindenütt. *Ép ház egy sem maradt.* A kár szinte felbecsülhetetlen volt. Az iskola épülete is romokban hevert.

A lakosság május közepén kezdett a faluba visszazáolingózni, és megpróbált hajlékát nagyjából megjavítva igyekezett ideiglenes lakhelyet teremteni magának. *Pécs város üzemei, valamint a környező, de kevesebbet szenvedett falvak lakossága segítségével megkezdődött a község újjáépítése.*

1945. szeptember 7-én Baranyai József tanító is hazakerült egy esztendei távollét után. Az 1944—45. iskolai év tehát tanítás nélkül, az említett körülmények között telt el. *Az iskola épületét a beremendi cementgyár építette újjá,* melyben felszerelés nélkül, szinte a csupasz falak között, de zavartalanul megindulhatott az iskolai munka a következő tanévben.

Ez az 500 egynéhány lelket számláló község sokat szenvedett a háború borzalmaiktól, és várva-várta a boldogabb, békés, a rossz emlékeket feledtető munkás hétköznapiakat. Újraéledt a község. Lassan, lassan, a társadalmi összefogás nyomán eltűntek a romok. *Pécs város üzemeinek munkásai, a környező falvak dolgozóinak összefogásával nagy igyekezettel láttak a romok eltakarításához, a község újjáépítéséhez.* Vannak olyan házak, amelyeket a pécsi bőrgyár, gázgyár, dohánygyár és egyéb üzemek dolgozói építettek újjá. A környező falvak is vállalták egy-két ház újjáépítését.

A sok fájdalomtól, megpróbáltatástól és gondtól meggyötört, ráncos arcok lassan simulni kezdtek. Az elfelejtett mosolyok újból megjelentek az arcokon. A harcok alatt elhalt rokonok, hozzátartozók emlékét kegyelettel őrzi a népemlékezetében.

Szabó Géza

EGERÁGON

Községünkre 1944. november 22-én virradt a felszabadulás napja. Egyetlen lovas katona ügetett be községünkbe. E szovjet katonát Karácsony István kereste fel, aki az I. világháború után orosz hadifogságban volt, s jól beszéli az orosz nyelvet. A szovjet katona az orosz beszéd hallatára összecsókolta Karácsony Istvánt. Az első szovjet katona után nemsokára a csapat zöme is megérkezett. Ellenállásra községünkben nem találtak, mert a németek 1—2 nappal előbb kivonultak községünkéből. Velük együtt a megtorlástól való félelmükben 14 német család is elköltözött.

A szovjet katonákat a lakosság egyelőre idegenül fogadta. A velük kapcsolatos kószá hírek, a propaganda hírverés következtében csak nehezen oldódott fel a bizalmatlanság. Feloldódott azonban akkor, amikor a szovjet katonák elhelyezésében és ellátásában a helyi „policárok” segítettek.

A szovjet katonák a lakosság között cukrot, sót, rizst stb. osztottak szét.

A szovjet katonák továbbvonulása után a községet egy magát partizánnak nevező egyén tartotta félelemben. Korlátlan ura volt a községnek, s *Kontrohr Géza* ny. igazgató tanítót le is lőtte, mert követeléseit nem teljesítette. A jugoszláv partizánok megérkezése után tudódott ki, hogy az illető jugoszláv katoná-

szökevény, aki meggyilkolt parancsnokának irataival rengeteg visszaélést követett el. Ezt az álpártizánt az igazi partizánok a község temploma melletti téren elrettentő például kivégezték.

1945. április 6-án megalakult községünkben az „5-ös bizottság”. Feladata volt, hogy a rászorulókat földhöz és termelőeszközökhöz juttassa. Lassan megindult a munka. Két család egy-egy lóval összefogva vagy tehénfogattal törte a földet.

A felszabadulást követő években megalakultak a pártok is. (Kisgazda, Szociáldemokrata, Kommunista és Nemzeti Parasztpárt.) A legnagyobb taglétszáma a Kisgazdapártnak volt, melyben helyet foglaltak a kulákok és a horthysta tisztviselők is. Az 1945. évi választáson a községben a Kisgazda Párt a lakosságnak mintegy 65%-át tette ki.

Hazánkban a legfőbb kérdés akkor a földterület igazságos elosztása volt. A földreform-rendelet 1945. március 15-én jelent meg, azonban ez községünket nem érintette, mert Egerágon 100 kh-as földterület nem volt, a rendelet viszont csak ezekre volt érvényes. Az infláció az 1946. évben óriási méreteket öltött. A pénz értéke napról-napra csökkent, úgyhogy a valamikori 4 f-es gyufáért ezeket kellett adni. A pénzromlás súlyos nélkülözéseket jelentett a lakosság zömének, viszont olyanok is akadtak, akik régebbi tartozásukat néhány tojás árából visszafizették. Ez a gazdasági ziláltság rányomta bélyegét a falu minden lakosára is. A pénz fokozatos romlása szükségszerűvé tette a cserekereskedelem kialakulását. Ebben az időben községünk „fövényben” volt a közeli Pécs lakóival szemben, mert a legfőbb csere-érték, az élelem, a község lakói részére biztosítva volt. 1946. augusztus hó 1-én megjelent az új pénz, a forint. Az infláció idején forgalomban levő felhígult pénzt most már csak mint kellemetlen emléket emelegetjük.

A felszabadulás után falunk életében, de külső képében is eddig soha nem tapasztalt méretű átalakulás következett.

Megalakult az első ifjúsági szervezet a KGSz, majd ezt követően a MADISz és a DISz fiataloknál megkezdődött a szervezett sport- és kultúrélet. 1946-ban megalakult az első sportkör. Ugyanebben az évben sportpályát épített a község, amelyre társadalmi összefogással 1953-ban új sportöltözőt épített a lakosság. 1953-ban végleges kultúrotthon létesült. Sport- és kultúréletünk a pécsi járás területén előkelő helyet biztosított a községnek. Atlétáink évek óta a szpártákiádokon első helyen végeznek, de országos versenyeken is szereztünk elsőséget. Pl. Vass Ibolya női 800 m-en lett első az egri országos szpártákiádon, Varga Nándor pedig a serdülő korcsoportban lett országos első helyezett Budapesten.

Kultúréletünkben is forradalmi változás történt. A dolgozók iskolájában 48-an szereztek meg az általános iskola VIII. o. végbizonysítványt. Népművelésünk főbb ágai: művészeti csoportok (tánc, színjátszás), fotó-, honismereti-, kézimunka-, modellező- és rádiós szakkör) alakultak ki évek folyamán. 1961-ben helytörténeti múzeumot létesítettünk. Megnövekedett kultúréletünk igényeit már nem elégíti ki a régi művelődési otthon, ezért új és korszerű kultúrotthont építünk. Az építés tavaly, 1964-ben már meg is kezdődött.

1963-ban salakos út épült Szökédre. Így megszűnt a Szökéd és Egerág közötti távolság. Községünkben naponként 8 autóbuszjárat van Pécsre és vissza.

1961-ben megalakult a termelőszövetkezet. Ugyanebben az évben a lakosság társadalmi munkával lekövezte az ún. Német utcát. A munka értéke kb. százötvenezer forint.

Községünk fejlődésében törést okozott az 1956-os ellenforradalom. A község minden családjának van rádiója. Ezen keresztül a lakosság értetlenül figyelte az országos eseményeket, s egyéni helyzete alapján próbálta felmérni a reális lehetőségeket, az elfogadható kivezető utat, vagy a könnyítést. Tény az, hogy az egerági parasztokat is nyomta a beadás terhe, több padlásról még a vetőmagot is elvitték, és így a parasztság nagyobb könnyítést várt. 1956. október 29-én elhangzott Nagy Imre beszéde, amelyet a *Dunántúli Napló* vezércikkben közölt. Jóllehet, a cikk nem szító jellegű, de a politikailag képzetlen parasztság számára meglehetősen gyűjtő hatású volt az amúgyis puskaporos levegőben. Az ellenforradalom következményeként említhető rombolás községünkben nem volt.

Az ellenforradalmi törés hamarosan eltűnt, ma már nyoma sem található. A lakosság békésen dolgozik részben a *helyi termelőszövetkezetben*, részben pedig a tőlünk 16 km-re fekvő *Pécs üzemeiben*. A lakosság életszínvonal-emelkedését bizonyítja, hogy soha ilyen méretű házépítés, háztatarozás nem volt. A bútorokat újakkal cserélik ki. A legtöbb házba bevonult a technika és kultúra legnagyobb vívmánya: a televízió. Községünkben 202 család él, és ebből 62 családnak már van televízió-készüléke.

Gazdasági és kulturális, valamint társadalmi átalakulásunk egyik legfőbb segítője a *helyi szervek megértő együttes munkája*.

Kutnyánszky Géza

SOMOGYHÁRSÁGYON

Somogyhárság a nyugati Zselic közepén, a Kaposvárt és Szigetvárt összekötő út mentén, Szigetvárhoz valamivel közelebb fekszik. Közigazgatásilag 1950-től Baranya megyéhez, a szigetvári járáshoz, régebben Somogy megyéhez tartozó kisközség. Lakóinak száma jelenleg 900 és 1000 között van. Hárság néven két teljesen elkülönült települést ismer a vidék népe. Az egyik a Kaposvár felé nyúló szép dombháton települt, valamikor uradalmi cselédek által lakott grófi birtok, ma állami gazdasági üzemegység központja: *Kishárság*. A másik, az ettől mintegy 2 km-re, délre, az úttól nyugatra fekvő *Nagyhárság*. *Somogyhárság* két észak-déli irányú enyhe domb völgyén nyúlik végig, mintegy 3 km hosszúságban. Mind keleti, mind nyugati utcasora a dombok lábához épült, de az udvarok és a kertek már felnyúlnak a lankás domboldalakra is. A két házsor 50—100 m-re van egymástól. A köztük látható széles árok a felső falu és az északi határrész csapadékból és oldalforrásaiából táplálkozik.

Nagyhárság mindig „pógárbirtok” volt kis- és középparasztokkal. Lakossága nemzetiségi szempontból igen vegyes (sváb, cigány, felvidéki és helybeli magyar), de a zöm a XVIII. század közepétől betelepült svábok leszármazottja. 80—90 gyermek közül az 1930-as években is alig volt a helybeli iskolának 6—8 magyar nyelvűnek bejegyzett tanulója, és magyar szót — a különben elég gyakori — daloláskor sem lehetett hallani. A község igazi „istenhátamögötti”, erdők és dombok közé eldugott, sár- és TBC-fészek volt egészen a közelmúltig. A mai öregekről a középkorúakról ítélve élelmezési és egészségügyi szempontból is igen rosszul ellátott volt a lakosság. Embert és állatot egyaránt gyak-

ran temettek a faluban, és legtöbbször ugyanazzal a bajjal: TBC, rosszultápláltság, elgyöngülés. Akadt arra is példa, hogy rövid 1—2 év alatt családokat irtott ki a „magyar betegség”. A ruházat nem a népviselet, hanem a nélkülözés miatt volt hagyományos: vékony klott anyagból és vászomból alsó-felső ruha, tutyi és klumpa. Megrázó képet adott volna a múltból az illemhelyek statisztikája is. A házak nagy része tömés és vályogfalú volt, a plafonig nedves, egészségtelen állapotban. Fedelük: zsupp. A lakosság kulturálatlan környezete, nyomorúságból eredő igénytelensége még sok dolgon ma is rajta hordja bélyegét.

Kultúrigényeit a falu iskoláskorú gyermekei a 60—80 fős egytantermes iskolában, a felnőttek a *szőlősor pincéiben*, a falu kocsmáiban és néha a tollat fosztók, a káposztát szelők és beszélgetni vágyók házáinál elégítették ki. A falu *három kis boltjában* együtt nem volt annyi áru és akkora forgalom, mint ma az egyben. Miből is tellett volna a költségekre?! A nagy szellemi és anyagi nyomorúság a negyvenes évek elején, s gyorsabb ütemben pedig 1945 után kezdett eltűnni. A lakosságnak itt csak *1930-ig kellett várni az első téglajárdára*, amelyet napjainkban vált fel *az új, a cementből készült városi járda*. 1947-ig az egymástól nagy távolságra lévő utcások lakói jó időben néha a rövidebb utat választva — az árkon keresztül, másutt a meglévő néhány hídon jártak át egymáshoz nagy kerülővel. Ma minden pár száz méterre híd és feltöltött átjáró segíti elő a jobb közlekedést. Nagyon sokáig, *1951-ig kellett várni arra a szíve-szemet gyönyörködtető látványra és kényelemre, amit a falu teljes villamosítása* jelentett.

Ez hozta magával azt a gyökeres változást, amelynek ma gyorsabban kellene folytatódnia. 1952-ben, a villamosítás eredményeként *nyílt meg a község kultúrháza*. A kultúrház az elmúlt 12 évben nem mindig szolgálhatta a művelődés fontos ügyét. A kultúrház többszáz éves épület a falu kieső, alsó végén. Megfelelő állapotban tartása sok gonddal, kiadással jár. Kicsit szimbóluma ez az öreges ütemű, a sok-sok gonddal járó kultúra-igénylésnek és ki-elégítésnek. Még ma is *az ébredzők álmissága* jellemző ezen a téren Somogyhárságyra.

A két községrész iskolájában *ma 7 tanteremben 230 gyereket 9 nevelő tanít* jóval korszerűbb körülmények között, mint azelőtt. Ma nem jelent problémát a többnemzetiségű összetétel sem. A svábok, a cigányok, a felvidékiek és a helybeliek egyaránt magyarnak vallják magukat, mind az anyakönyvekben, mind a valóságban.

A felnőtt lakosság *1948-tól egy cél érdekében azonos utat tapos, a mezőgazdaság szocializálódásának útját* állami gazdaságban és tsz-ben. A volt cselédek, a toprongyos kis- és középparasztkok anyagi javaik gyarapításában nagyot fejlődtek. Szinte napról napra nő a *kerékpárok, a motorok, a rádiók és lassan a tv-k száma is (25)*.

A felszabadulás óta a faluban *20 új lakóház épült*, és majdnem minden házon látni a *felújítás és átalakítás* nyomait. *Új ház, új bútor*, ez járja már nálunk is, természetesen itt-ott még kisebb-nagyobb ízlésbeli kisiklásokkal. Ugyanúgy, mint országszerte, nálunk sem sokat adnak még a fürdőszoba-be rendezésre. Az új lakásoknál is nagyrészt más célra használják még.

Az anyagi jólét emelkedésének bizonyítéka modernül berendezett *önki-szolgáló boltunk havi átlagos 120 000 Ft-os forgalma* is. Talán a legbeszédesebb bizonyítéka a falu fejlődésének, hogy a postahivatalnál lévő *takarékbetétköny-*

vek átlaga alapján községünk már régóta viseli a „*takarékos község*” megtisztelő címet.

1963 szeptemberében készült el a *Somogyviszló és Hárságy között 7 km-es szakaszon modernül megépített és portalanított, a község számára szintén megváltást jelentő — kövesút. Azóta naponta ötször fordul meg Szigetvárról az autóbusz községünkben, tele utasokkal. Öregjeink ilyen alkalmakkor meghatódva mindig elmondják: „Végre megértük, hogy nem kell Szigetvárig 13 km-t sárban, hóban — úgy mint régen — klumpában végiggyalogolni.”*

A kövesút megnyitása óta hatra nőtt községünkben az autótulajdonosok száma. Gyorsan mozgó erőgépeket és teherautót vásárolt a tsz is, mert most már gazdaságos az ilyen befektetés.

Röviden ez Somogyhárságy 20 éves fejlődése. A biztató kezdet remélni engedi, hogy a jövő évek még több eredményt hoznak, sok boldogságot és kultúrát árasztanak a községben.

Dinyési János

BODOLYABÉREN

Falunk Baranya megye sásdi járásában, a komló—dombóvári vasútvonal mellett fekvő 503 lélekszámú kisközség. A falu politikai, gazdasági, kulturális élete az elmúlt 20 évben jelentősen változott. A helybeli eredmények, sikerek, küzdelmek az országban végbement változásokat tükrözik egy kisközség életében.

A felszabadító szovjet csapatok 1944. november 30-án érték el községünket. A front átvonulása harc nélkül történt. Az új élet 1945-ben csak lassan kezdett kibontakozni. A két község-részben — mivel a mai falu akkor még Egyházásbér és Kisbodolya néven külön szerepelt — a 600/1945. sz. rendelet alapján 19 család kapott „az ősi juss” alapján földet. 1945-ben itt is megalakult a Magyar Kommunista Párt helyi szervezete, akkor mindössze 6 taggal. Első párttitkára Kemény Elek volt. Az 1945-ös novemberi választásokon a legtöbb szavazatot még a jobboldali Kisgazda Párt kapta. A községet ekkor még elkerülte a forgalmas útvonal, az országút, és a „vicinális” vasútvonal ideiglenes megállója is csak gyér forgalmat bonyolított le itt. Az 1947-es választások alkalmával még mindig maradiság ülte meg a falut: a MKP mindössze 6 szavazatot kapott.

A fordulat évétől — 1948-tól — a község életében a változások egyre inkább éreztették hatásukat. A régi felekezeti iskolát ekkor államosították, megalakult a községben az MDP szervezet. 1949-ben a régi magánboltot — „szatócsüzletet” — felváltotta a földművelésügyi vegyesáru bolt, és ugyanebben az évben megnyílt az italbolt is. A hároméves terv utolsó évében — 1949-ben — a község telefont kapott. Ez az elmaradott hegyháti falut bevonta az országos hírközlő hálózatba. Még ennél is jelentősebb dolognak kell tekinteni, hogy ugyanebben az esztendőben a megye és az ország vérkeringésébe kapcsolódott bele falunk a megépült és átadott bekötőúttal. A Magyarszék és Godisa közti szakaszon 9,6 km. hosszú kövesút létesült. A helybeli és környéki dolgozók a községi szerpentin út és kanyar nagy földmunkáinál ismerkedtek

meg az embereket összefogó és közel hozó társadalmi munkával. Az 1949-es választás a Hazafias Népfrent jegyében zajlott le. A választásra jogosultak 98%-a adta le szavazatát a Népfrent jelöltjeire. Ebben az évben már *ifjúsági szervezet* — a *DISZ* — valamint *nőszervezet* — az *MNDSZ* is létezett a községben. 1949-ben kezdett épülni a közelben fekvő szocialista bányaváros, *Komló*. Egyre több lakos érdeklődése fordult Komló felé. Előmozdította ezt a jobb kereset lehetősége és a közlekedés javulása is. Ebben az évben ugyanis a vasúti mellékvonalat fővonallá építették ki. Ezt a megnövekedett személy- és teherforgalom tette szükségessé.

1950-ben a kövesút hatása még áldásosabban jelentkezett. A község *autóbuszjáratot* kapott Pécs felé. Létrejött a közvetlen kapcsolat a megyeszékhellyel. Ugyanebben az évben még egy munkásjárat létesült Komlóra. Az 1950-es év fontos változást hozott a község politikai és közigazgatási arculatában: ekkor ugyanis a két községrész — *Egyházasbér* és *Kisbodolya* — *Bodolyabér* néven közigazgatásilag egyesült. Az 1950. október 22-i tanácsi választások itt is létrehozták az *önálló tanácsot*. A dolgozók 21 tanácstagot és 11 póttagot jelöltek a tanácsba. A község első tanácselnöke *Gotthár Ferenc* volt. A két községrész társadalmi összefogása azt is eredményezte ebben az évben, hogy *1300 m hosszú salakos út készült el* a két községrész — az I. és a II. kerület — valamint a községi kövesút és a vasúti megálló közti szakaszon.

1951-ben kulturális téren fejlődött a falu, ugyanis *vándormozi létesült* heti 1 előadással a községben. 1952-ben 10 holdon a *legelő fásítása* történt meg. 1953-tól a felső tagozati tanulók — a jó vasúti közlekedést kihasználva — már a sásdi teljesen osztott iskolába járnak. A *körzeti iskolával* így megszületett a tanulók szakoktatása. Ebben az évben *letéti könyvtár* is létesült. 1954-ben másodszor választott tanácsot a község 345 választópolgára. 1955-ben megünnepelte községünk a felszabadulás 10 éves évfordulóját, s ugyanekkor helytörténeti monográfia készült az 1945—1955 közti időszak eseményeiről. Az 1956-os ellenforradalom egyesekben megdöbbenést keltett, bizalmatlanságot, kételyt támasztott vagy csüggedést eredményezett. 1957-re mégis teljesen megnyugodott a lakosság. Megalakult az *MSZMP*, valamint az ifjúsági szervezet, a *KISZ*. Ez előbbinek titkára *Szőke Bálint*, az utóbbié *Pintér András* volt.

1958-ban ismét tanács- és képviselőválasztásra került sor. A szavazatok 99%-ban a Hazafias Népfrent jelöltjeire estek. Ebben az évben *kovácműhely* épült, valamint *tűzoltószertár* létesült a faluban. 1959-ben megjelent az *első televízió* a községben: Öntevékeny színjátszók bevételeiből nyílt lehetőség a megvásárlására. Akkor még nagy dolog volt a korszaknak ez a csodája. Nemcsak a faluból, de még a szomszédos falukból is jártak ide TV-adást nézni. Ekkor épült a községfejlesztési alapból a *nagy fahíd* a Kaszárnya patakon, valamint 300 m hosszú *kövesút* a falu utcájában.

1960-ban falunkban megszületett a kulturális terület legnagyobb létesítménye. Igen sok áldozatos társadalmi munkával, a községfejlesztési alap segítségével és az erdőbirtokosság támogatásával megvalósult a 3 helyiségből álló, a község igényeit kielégítő *korszerű kultúrház*. 1960. július 31-én került sor ennek avatására. Ugyanennek az évnek őszén „Erdőalja” néven megalakult a helyi *termelőszövetkezet*. Az alakuló közgyűlés 1960. december 15-én volt a kultúrházban. A tsz első elnöke *Balogh István* volt. 1961-ben a kezdetet jellemző nehézségek után megindult a közös gazdálkodás. A község életébe bevonult a *hangos híradó*, amely a községfejlesztési alapból létesült. 1962-ben *1500 m hosszú járda* készült és *klubhelyiség* tette a művelődés ügyét még von-

zóbbá. 1963-ban átépítették a villanyhálózatot; a vasút és a cigánynegyed felé is bevezették a villanyt, és emelkedett a közvilágítási lámpák száma. Az ált. iskolát felújítási munkák ifjították meg. Ennek épülete éppen ebben az évben már 50 esztendő. 1963-ban a *dolgozók esti tagozata* indul meg 16 hallgatóval (VII. o.). Jelentős lépés volt ez az általános műveltség emelésére. 1964-ben már 20 dolgozó végzi a VIII. osztályt.

Az elmúlt húsz esztendő itt nagyon sok változást hozott. Községünkben az elmúlt 20 év alatt 15 új ház épült, 18 házat felújítottak. Jelenleg 35 mosógép, 32 tv, 75 rádió, 24 motor és 3 autótulajdonos van a községben. Jól felszerelt iskolája, valamint körzeti (területi) feladatot is ellátó Művelődési Otthona és Klubja szolgálja az emberek művelődését az önálló könyvtárral. 100-nál több újság (napilap és folyóirat) jár a házakhoz. A művelődési otthonban 3 szakkör (színjátszó, foto és honismereti) működik. Lelkes KISZ-szervezete a járásban is méltó hírnevet szerzett. Itt ők a kulturális tevékenység hajtómotorja, akik részt vettek országjáráson is. (Balaton, Budapest.)

Megváltozott községünkben a lakáskultúra. Számos otthonba bevonult az új, modern bútorzat. A régebbi társadalom kítaszítottjainak, a cigányoknak helyzete is sok vonatkozásban megváltozott: eltűnt a kéregetés, a munkanélküliség, a cigánykunyhó. Ma már villanyvilágításos téglaházak feleltetik velük a múltat. A 14 cigánycsalád gyermekei rendszeresen járnak iskolába, és részben már megszűnt köztük a felnőttek analfabétizmusa is. Jelenleg valamennyi cigánynak van munkahelye.

Ha akadnak is nehézségek egyes területeken, pl. a mezőgazdaságban, de a 20 év küzdelmei, harcai és eredményei arra utalnak, hogy a Mecsek északi lejtőjén fekvő kis baranyai község életének ebben a rövid időszakában már több olyan feladatot megoldott, amelyet népünk évszázados mulasztások terheként kapott örökségül.

Cserfai Sándor

DR. FEKETE BÉLA:

20 ÉV BERUHÁZÁSAI

Egy hónap múlva hazánk felszabadulásának 20 éves évfordulóját ünnepeljük. E nagy évforduló alkalmával szükséges rámutatni azokra a mély gazdasági és politikai változásokra, amelyek az elmúlt 20 év alatt bekövetkeztek. Magam néhány számadat tükrében azt kívánom érzékeltetni, hogy Baranya megyében csupán beruházások területén milyen eredményeket hozott az elmúlt 20 esztendő.

Baranya megye gazdasági és társadalmi helyzete a második világháború előtti évtizedekben nem sokban különbözött az ország más megyéinek helyzetétől. A földbirtokos és tőkés osztály uralma, általános gazdasági és kulturális elmaradottság, félf feudális állapotok jellemezték megyénket. A gazdasági és politikai hatalmat a földesurak és az ipari tőke birtokolták. A félf feudális rendszer maradványaira jellemző volt, hogy a megye *termőföldjeinek* zöme, kb. 90 000 kh. föld, *Albrecht* királyi herceg, *Eszterházy* Pál herceg, *Draschkovich* Iván gróf, *Montenuovo* herceg és a *Benyovszky* grófok kezében összpontosult. A földek másik jelentős részét a közép- és nagybirtokosok, nagybérlők, kulákok birtokolták. A kis- és törpebirtokosok a földek mindössze 11%-át mondhatták magukénak.

Ipari vonatkozásban hasonló volt a helyzet. A megye iparának kulcsvállalatait néhány család és a banktőke uralta. Így a pécsi porcelángyár a *Mattya-sovszky-Sikorszky*, a pécsi Bőrgyár a *Róth*, a pécsi Kesztyűgyár a *Hamerli*-család érdekeit szolgálta. A mecseki szénmedence három érdekelttség kezén volt. A pécsvidéki bányák az *Első Dunagőzhajózási Társaság*, a komlói bányák az *állam*, az észak-mecseki bányák a *Salgótarjáni Kőszénbánya Rt.* tulajdonát képezték. Baranya és Pécs gazdasági élete felett a bankok gyakorolták az ellenőrzést, amelyek ezer szállal fonódtak össze és biztosították a busás hasznot részvényeseiknek.

A kultúrában hasonló volt a helyzet. Az állam az oktatási intézmények ellenőrzését, irányítását csaknem teljesen az *egyház* részére engedte át. Az elemi iskolák szinte teljes egészében, a középiskolák jelentős részben, az egyházak irányítása alatt állottak. Az uralkodó osztályok célja az volt, hogy a művelődés lehetőségeit kizárólag a maguk számára biztosítsák. Az analfabéták száma magas, a megye népességének több mint 9,4%-a.

A felszabadulás után a helyzet gyökeresen megváltozott. Hazánk a szocia-

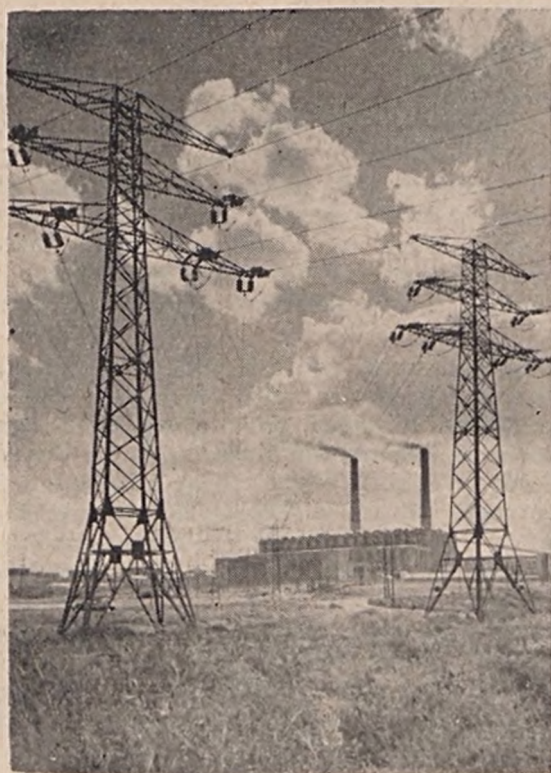
lizmus építésének útjára lépett. A munkásosztály kezébe került az államhatalom és az egész népgazdasági élet irányítása.

Az országban *soha nem látott ütemű építkezés* kezdődött, amely a népgazdaság minden ágára kiterjedt. Így ipari, mezőgazdasági és kommunális beruházások megvalósítása kezdődött meg, amelyek hivatva voltak a szocializmus gazdasági alapjait lerakni.

A felszabadulás utáni években a *háború okozta károk helyreállítása* folyt az egész országban. Lerombolt gyáraink, üzemeink, egészségügyi és oktatási intézményeink helyreállítása volt az első évek legfontosabb feladata. Csak ezek helyreállítása után, az *első ötéves terv* során indult meg az a hatalmas építkezés, amelynek napjainkban is szemtanúi vagyunk.

Az első ötéves terv időszakában, *1954-ben kezdődött el a megye és az ország első legnagyobb ipari beruházása, a szocialista bányaváros, Komló felépítése.* Több mint 2 milliárd forinttal bányászatunk legnagyobb beruházását valósítottuk meg *Komlón* és elértük, hogy a felszabadulás előtt napi *50 vagon szenet* adó komlói bányák ma már *400 vagon szenet* adnak naponta népgazdaságunknak.

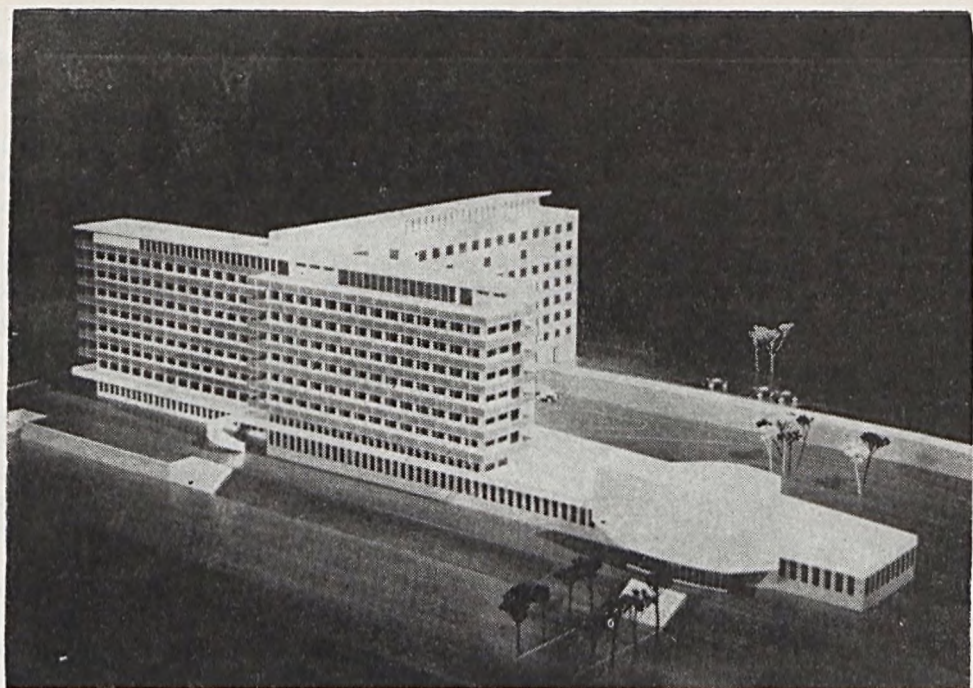
Az ipari üzemek, bányák, a gombamódra szaporodó lakások egyre több és több energiát igényeltek, amelyet már a kis kapacitással működő komlói erőmű és a pécsi villanytelep biztosítani nem tudott. Szükségessé vált egy új hatalmas erőmű építése, amely a pécsi és baranyai, de a dél-dunántúli üzemek

A pécsi hőerőmű

Úránvárosi részlet

Az új Orvostudományi Egyetem

Uránvárosi iskola

és lakótelepülések számára is elegendő villamosenergiát tud biztosítani. Ezért létesült és napjainkban már három gépegységgel üzemel a *pécsi hőerőmű*, amely a pécsi bányákból származó középterméket és mosópalát dolgozza fel villamosenergiává, és teljes üzembehelyezése után *több mint 150 megawatt* áramot fog termelni népgazdaságunknak. Az építkezés költsége a teljes befejezés után meghaladja a 950 millió forintot.

Az erőmű vízellátását a Dunából biztosítjuk. Erre a célra *Mohácstól Pécsig 40 km hosszú távvezeték* épült.

A másik jelentős nehézipari beruházásunk a 110 millió forintos költséggel megépült *hidasi brikettgyár*, amely a Hidas környékén található lignit hasznosítására épült. A hidasi brikettgyár kötőanyag nélkül briketteli a lignitet, miközben kalória tartalmát lényegesen feljavitja.

E három nagy nehézipari beruházáson kívül meglévő nehéziparunk számos üzemét fejlesztettük, korszerűsítettük, tökéletesítettük. Így a *Sopiana Gépgyár* modern szerelőcsarnokot, a *Porcelángyár* alagút-kemence csarnokot ka-

Komló

pott, amelyben a világ minden tájára szállításra kerülő hatalmas porcelán szigetelőket égetik.

Vidéki üzemeink közül a *beremendi cementgyárban* új kötőőrző üzem létesült, amely az üzem teljesítményét megsokszorozta. Az egyre növekvő építőanyag-szükséglet biztosítására *Mohácson és Hidason új téglagyár* épült, amelyvel a téglagyártásunk megyei viszonylatban napi 650 000 db téglára emelkedett.

Könnnyűipari létesítményeink közül legjelentősebb a 311 millió Ft-os beruházással épült *mohácsi farostlemezgyár*, amely évenként 10 000 tonna farostlemez állít elő. Eddig ezt a fontos asztalosáru terméket *külföldről* valutáért importáltuk. Azzal, hogy ezt a terméket most *ittthon* állítjuk elő, komoly devizát takarítunk meg népgazdaságunk számára.

Élelmiszeripari beruházásaink közül említésre méltó a *pécsi Sörgyár* ászokpince építkezése, amely 95 000 hl sör többlettermelést eredményez és kielégíti Baranya és a környező megyék ilyen irányú igényét. A jobb kenyérelállítás biztosítását célozza a *Komlón és Mohácson megépült új kenyérgyár*.

A *mezőgazdaság szocialista nagyüzemi gazdálkodásának* kialakítását segítette elő a hatalmas állami támogatás, amelyet beruházás formájában nyújtott államunk a mezőgazdaságnak. A *termelőszövetkezeink* az utóbbi 10 év alatt évenként átlagban 180—200 millió forint állami támogatást kaptak népgazdaságunktól; ezenkívül állami, kísérleti és tangazdaságaink, valamint mezőgazdasági gépállomásaink fejlesztésére is hatalmas összegű beruházások kerültek felhasználásra. Az *állami gazdaságok és gépállomások* gépeinek, állatainak és terményeinek elhelyezésére az 1950-es években új korszerű gépszínek, istállók, állatfiazatatók, magtárak épültek. Szemlátomást bővültek a régi uradalmi majorok *Bácsfa-pusztán, Lovászhetyényben, Mohácsszigeten* és még számos helyen a megyében. Az 1954—58-ig ezekre a beruházásokra fordított összeg megközelíti a 335 millió forintot. 1958-ban létesült a 250 vagon kapacitású *bólyi hibrid kukoricaszárító és feldolgozó* üzem, amelyhez hasonló eddig csak néhány létesült az országban.

Égészségügyi vonatkozásban a magyar nép helyzete a felszabadulás előtt siralmas képet mutatott. Népbetegségek, tbc, járványok stb. tizedelték a lakosságot. Szűkkörű és szervezetlen volt a társadalombiztosítás. Az OTI, MABI, OTBA a dolgozóknak csak kis százalékát érintette. Bár az országos átlagnál kedvezőbb volt a helyzet Baranyában, mert a Pécsre költözött egyetemi, klinikai intézmények útján több orvos és több ágy állott a betegek rendelkezésére, mégis az egészségügy feladata tekintélyes részét megoldani nem tudta. Az elmaradt és elhanyagolt egészségügyi helyzetben is a felszabadulás hozott komoly változást.

„Legfőbb érték az ember” jelszóval sok új egészségügyi létesítmény épült az elmúlt 20 év alatt, és sok korszerűtlen, vagy nem megfelelő egészségügyi létesítmény bővítésére, korszerűsítésére került sor. Az egészségügyi politika gyakorlati megvalósítása azonban óriási anyagi áldozatokba került. Csak 1954—58 között *mintegy negyven millió forintot* fordítottunk egészségügyi létesítmények építésére. Így a *szülészeti klinikán* 5,2 millió Ft-os beruházással megépített előadóterem, az 5,2 millió Ft-os költséggel épült *orr- fül- és urológiai klinika*, a pécsi *Rendelőintézet* külön irodaházzal való bővítése, nem beszélve a meglévő *kórházi épületek bővítéséről*, mind-mind óriási összegekbe került népgazdaságunknak. Eredménye, hogy a *kórházi ágyak száma 20 év alatt a megyében megkétszereződött*.

A bányászok egészségvédelmére is sokat fordított népgazdaságunk. Komlón 16,5 millió Ft-os költséggel megépült egy hatalmas bányászfürdő. A komlói Anna-, Béta- és III-as aknán, továbbá Hidason és Pécsújhegyen modern bányászfürdők létesültek. A megye, egyben az ország egyik legnagyobb és legszebb egészségügyi létesítménye épül már két éve a pécsi szigeti városrészben, és ha befejeződik, 200 millió Ft-os költséggel, nemcsak az ország, hanem Közép-Európa egyik legmodernebb egészségügyi létesítménye valósul meg az egyetemi városrész felépítésével.

Kulturális vonatkozásban Baranya megye és Pécs város életében a felszabadulás óta hatalmas változás történt. Az iskolák államosításával, az oktatás, művelődésügy alapjainak átszervezésével hatalmas kulturális forradalom indult meg megyénkben is. Az átszervezés azonban megkövetelte a korszerű oktatás-nevelés célkitűzéseinek megfelelő általános iskolák, középiskolák és egyéb oktatási intézmények egész sorának létesítését.

1945 óta Pécssett és megyeszerte egymás után épültek a modern, korszerűen felszerelt általános és középiskolák. 1953 és 1964 között Pécssett és Baranya megyében 310 általános és középiskolai osztályterem, 910 óvodai férőhely, 1107 kollégiumi és munkásszállás férőhely, 1200 kultúrotthoni férőhely épült. Ezek közül a pécsi uránvárosi, a komló—kenderföldi, kökönyösi, mohácsi és pécsváradi általános iskola és gimnázium díszjele megyénk közoktatásának.

De nemcsak iskolák épültek Pécssett és a megyében. Sok millió Ft-ot fordítottunk múzeumok, könyvtárak bővítésére, korszerűsítésére: új kultúrotthonok, filmszínházak létesítésére. Ennek eredménye, hogy Pécssett és Baranya megyében jelenleg 325 könyvtár, 38 fiókkönyvtár, 147 területi kultúrotthon működik, amelyek közül vidéken a legszebbek a siklósi, szigetvári és sellyei filmszínházak. A kultúrotthonok közül az idén 5 millió 400 ezer Ft-os költséggel megépült pécsváradi 400 férőhelyes művelődési ház.

A dolgozó családokkal való törődés, a megyében mutatkozó nagy lakáshiány enyhítésére az elmúlt 20 év alatt óriási lakásépítkezés indult meg.

Az 1930—38-as években éves átlagban 630 lakás,

az 1950—54-es években éves átlagban 860 lakás,

az 1955—59-es években éves átlagban 2151 lakás,

az 1960—64-es években éves átlagban 2119 lakás

összesen 31 350 lakás épült. Ebből a pécs-uránvárost és a pécs-meszesi építkezés országosan is kiemelkedő esztétikai szempontból is.

Az elmondottak közel sem összegezései mindannak, ami Baranyában és Pécssett a beruházások területén 20 év alatt történt. Csak a legkiemelkedőbb beruházások vázlatos ismertetésére szorítkozhattam, hogy ízelítőt adjak hatalmas méretű beruházásainkról. S amiről nem esett szó pl. a villamosítás, az úthálózat és közlekedés fejlesztése stb., olyan tények, amelyek áldásos hatásával napról napra találkozunk.

Összegezve: az elmúlt 20 év alatt hatalmasat léptünk előre a szocializmus építésének útján. Üzemeink, gyáraink bővítése, korszerűsítése, a jobb munkalehetőség megteremtése, a többtermelés biztosítása, a dolgozókról való fokozott gondoskodás, a jobb kulturális és egészségügyi feltételek megteremtése, mindmind dolgozó népünk nagy eredményeit hirdetik. Ezek fémjelzik az elmúlt 20 év nagy átalakulását és hozzájárulnak az emberek tudatának formálásához, a szocializmus építésének meggyorsításához.

SZALAY LÁSZLÓ:

BARANYA KÖZÜTI ÚTHÁLÓZATAINAK FEJLŐDÉSE 1945—65-IG

Nevezetes évfordulóhoz érkeztünk, és ahogyan ilyenkor szokás, mi is visszatekintünk az elmúlt 20 esztendőre; számvetést, mérleget készítünk, hogy az eltelt időszak eredményeit, hibáit feltárhassuk, és a jövő útját, a fejlődés irányát meghatározhassuk.

Tekintsük át a felszabadulástól napjainkig-, a főbb állomások és forduló-pontok köré csoportosítva —, a fejlődés egyes szakaszait eredményeink tükrében! Nem véletlen, hogy jelen összefoglalóban csak az eredményekkel kívánok foglalkozni, de ezen a területen felmerülő hibák, — tervezett, de meg nem valósult létesítmények, ütemkiesések, elhúzódasók stb. — legtöbb esetben objektív okokra vezethetők vissza, mert a népgazdaság mindenkori, az adott időszakra vonatkozó irányelvei szabták határt. Ez így is helyes, mert bár egy-egy beütemezett, de elhúzódo létesítmény, visszafogott ütem, az érintett terület számára sérelmes és „hiba”; de népgazdasági szinten nyilvánvaló, hogy minden esetben az anyagi lehetőségeinkhez igazodik.

1945-ben, a felszabadulás évében megyénk úthálózata — mint minden más — magán viselte a múlt jegyeit, örökségét. Ha az akkori állapotokat megvizsgáljuk, láthatjuk, hogy *a mintegy 1238 km hosszú kiépített úthálózatunk közel 97%-a vízzel kötött makadámburkolatú volt, amely már abban az időben sem felelt meg a forgalom szabta követelményeknek. A teljes képhez hozzátartozik még, hogy Baranya megye községeinek 35%-a egyáltalán nem rendelkezett minden időben járható, kiépített úttal.*

Ha csak e néhány jellemző adatot vesszük számításba, akkor is láthatjuk, hogy *nagyon sok tennivaló várt ránk* elmaradott közlekedési helyzetünk felszámolásában. Arra azonban gondolni sem lehetett, hogy azonnal nekilássunk teljes lendülettel az utak korszerűsítéséhez, hiszen elsősorban a II. világháború pusztításait kellett a kulcsfontosságú területeken helyreállítani, az országot újjáépíteni.

A hároméves terv végéig csak *a folyamatos fenntartás és egy-két kisebb bekötőút építése* történt meg.

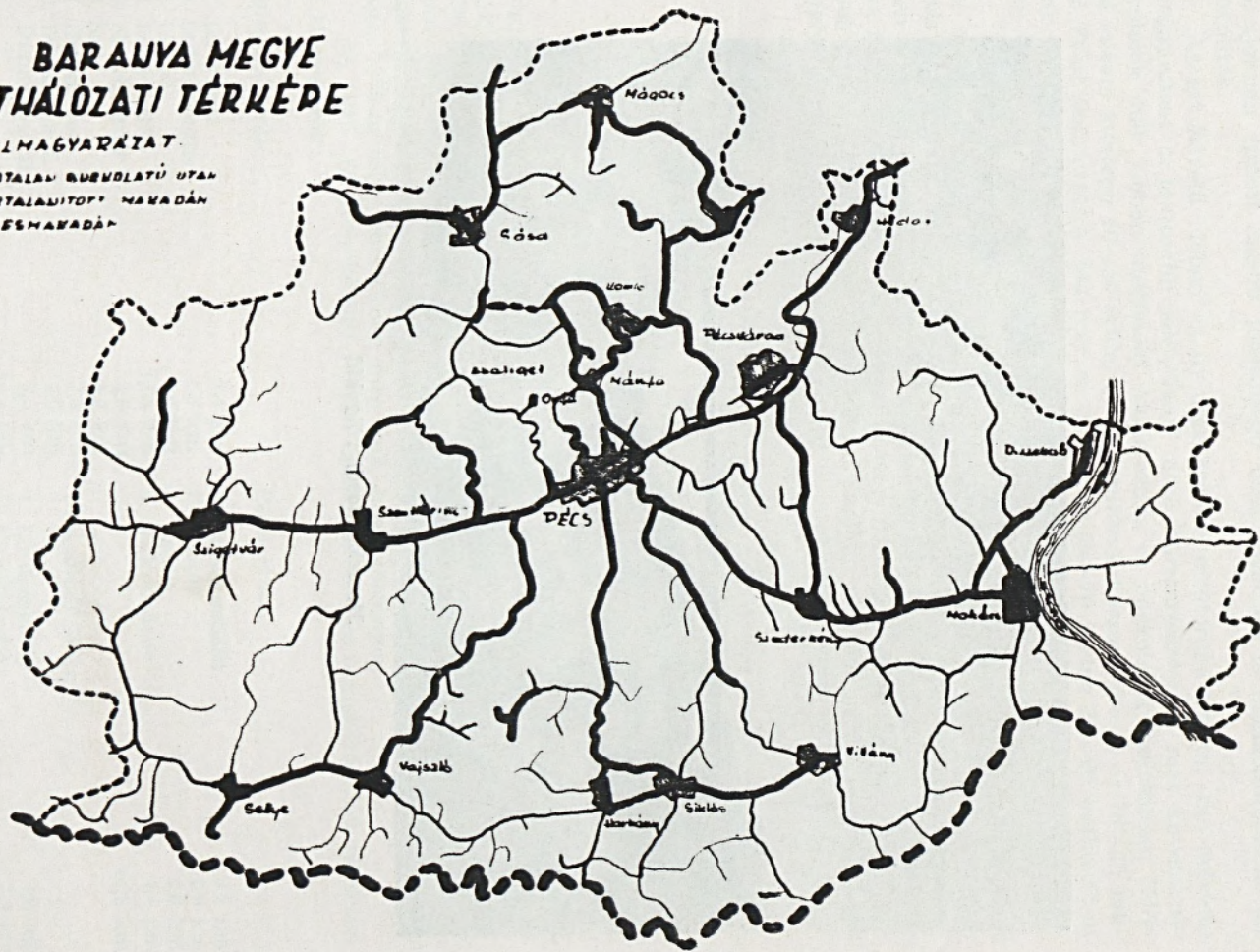
Az ötvenes évek elején nagyobb beruházások következtek. *Az új 6. sz. fő-közlekedési út, a mánya—komlói új szakasz és az ezek mellett kiépített községi utak és összekötések jelentősen befolyásolták közlekedési helyzetünket. E*

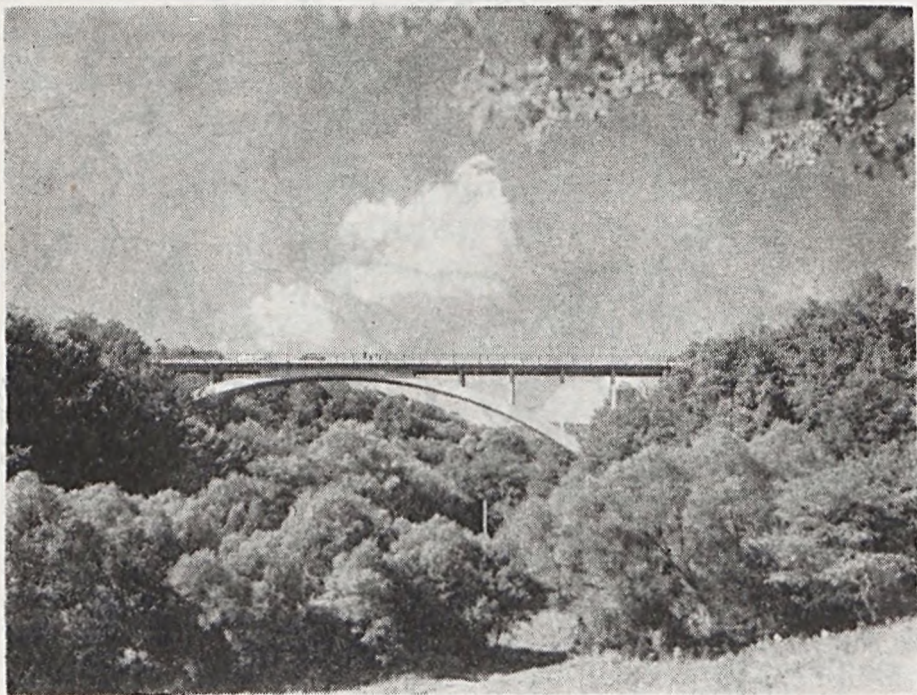
BARANYA MEGYE ÚTHÁLÓZATI TÉRKÉPE

JELMAGYARÁZAT.

DEBELYEN BÜNDÖLTATÓ ÚTAK
POSTALÁLLÓPÓK NEMERÁDÁN
VIZESMÁRADÁS

Mecseknádasdi völgyhíd

mellett persze továbbra is maradt a már meglévő korszerűtlen úthálózat, sőt az újonnan épített kisebb jelentőségű utak továbbra is makadámburkolattal készültek.

Az ezt követő időben az új utak építése megtorpan ugyan, de helyette megindulhat a fontosabb jelentőségű utak korszerűsítése, a mai követelményeknek már jobban megfelelő vonalvezetés és burkolatok kialakítása. 1957-től évente mintegy 40—50 millió Ft-ot fordítunk korszerűsítésre és 10—15 millió Ft-ot fenntartásra. Ma már ez az összeg 60—70 illetve 20—25 millió Ft-ot tesz ki, ami annyit jelent, hogy a folyamatos fenntartás mellett évente átlagosan 40 km korszerűsítést lehet elvégezni.

Az általános ismertetés után most már nézzük meg, hogy mit is tettünk az eltelt 20 év alatt! Ha megyénk úthálózatának sűrűségét összehasonlítjuk más területekkel, vagy az országos átlaggal, láthatjuk, hogy ebben a tekintetben nincs különösebb baj, mert jóval felette vagyunk az országos átlagnak, és ma már a korszerűség tekintetében is nagyot léptünk előre. Ez nem nyújt helyes képet a kiértékeléshez, mert mindemellett még ma is 73 községünknek nincs bekötőútja, ami közel 240 km új út megépítését teszi szükségessé.

A bekötőutak építése az alábbiak szerint alakult:

Év	A bekötetlen községek		Kiepitendő km
	száma	%	
1945	116	35	400
1965	73	23	240

A felszabadulástól napjainkig tehát 43 község vagy település kapott bekötőutat, melynek kiépült teljes hossza közel 160 km. A bekötőutak építése nagyobb ütemben 1959-től kezdődően indult meg, és azóta rendszeresen, tervszerűen folyik. Bár a II. ötéves tervidőszakra előirányzott ütemezés teljesítése csak 60—70%-os lesz, mégis bízunk kell abban, hogy ilyen irányú elmaradásunk felszámolása 1980-ig, vagy ahogyan az 1963-as országgyűlésen elhangzott, 1975-ig teljes mértékben meg kell, hogy történjen.

Az 1945—65 évek közötti időben épült bekötő-, és összekötő utak tételiesen a következők:

Mohácsi járás:

1. Lánycsók	2,4 km
3. Erdőfűpuszta	1,8 km
2. Liptód	4,6 km
4. Izabellaföld	12,8 km
5. Nagybudmér	2,8 km
6. Szür	3,2 km
7. Kisbudmér	2,8 km
8. Dunafalva I.	1,5 km
Dunafalva II.	3,5 km
	<hr/>
	35,4 km

Pécsi járás:

1. Kővágószőlős	3,2 km
2. Tengeri	2,6 km
3. Tésény	2,0 km
4. Siklósodony	4,0 km
	<hr/>
	11,8 km

Pécsváradi járás:

1. Lovászhéty	4,0 km
2. Erdősmecske	7,3 km
3. Monyoród	2,8 km
4. Maráza	4,4 km
	<hr/>
	18,5 km

Szigetvári járás:

1. Tótszentgyörgy	2,1 km
2. Somogyhárság	5,4 km
3. Almamellék I.	3,2 km
	<u>10,7 km</u>

Sásdi járás:

1. Gödrekeresztúr	1,4 km
2. Magyarszék—Mecsek- pölske—Mecsekjánosi— Komló	9,0 km
3. Liget	3,4 km
4. Bodolyabér— Magyarhertelend— Barátúr	9,8 km
5. Tarrós	2,3 km
6. Szalatnak	3,6 km
7. Hetvehely—Bükkösd	4,5 km
8. Okorvölgy	1,0 km
9. Mecsekrákos I.	1,0 km
	<u>36,0 km</u>

Siklói járás:

1. Kásád	3,5 km
2. Ivánbattyán	2,8 km
3. Drávacsepely	1,6 km
4. Pócsa	5,9 km
5. Tésenfa	2,0 km
6. Diósvizlő	4,3 km
7. Sámód	1,6 km
8. Kísszentmárton	1,8 km
9. Illocska	4,9 km
10. Babarészöllős	1,7 km
11. Dráwapalkonya	3,2 km
12. Drávaiványi— Drávasztára	7,8 km
	<u>41,1 km</u>

Összesítve:

	Községek száma	Kiépült út km
Mohácsi járás	8	35,4
Pécsi járás	4	11,8
Pécsváradi járás	4	18,5
Sásdi járás	12	36,0
Siklói járás	12	41,1
Szigetvári járás	3	10,7
Baranya megye összesen:	43	153,5

A közúti forgalom rohamos fejlődése, a lófogatú járművek háttérbe szorítása és ezzel egyidőben a gumiabroncsos, nagyterhelésű járművek számának növekedése az elavult burkolatok fokozatos korszerűsítését, átépítését tette szükségessé.

Ezen fejlődést 20 év távlatában az alábbi összeállítás tartalmazza:

Évek	Összes hossz km	Kő, beton, nehéz aszfalt- burkolat		Aszfalt-kevert- aszfalt, maka- dám, teljes ítatás		Kötőzuzalék, kötőanyag hengelés, 2x bevonás		Portalanított makadám		Vizes makadámföld	
		km	%	km	%	km	%	km	%	km	%
1945	1238	33	2,7	9	0,7	—	—	—	—	1195	96,6
1965	1465	53	3,6	197	13,4	265	18,0	758	51,8	192	13,2
	1465			515 km			35,0%			950 km	65%

Minden kétséget kizáróan nagyarányú fejlődés látható, mégis meg kell alapítani, hogy sajnos *útjaink 65%-a még mindig keskeny, kisteherbírású portalanított vagy vizesmakadám*, ami magas fenntartási költségű, korszerűtlen burkolat. Érdekes, — s ez községeink nagy számából adódik, — hogy a kiépített állami úthálózat közel 25%-a, mintegy 360 km városi és községi átkelési, belsőségi szakasz, ahol minden esetben nagyobb gondot kell fordítani az út állapotára, korszerűsítés alkalmával pedig lényegesen magasabb költséget kell biztosítani, mert a szélesség, vízvezetés, kiképzés magasabb követelményeket támaszt.

Kiegészítésképpen még csak annyit, hogy az 1465 km hosszú úthálózathoz 170 db műtárgy (híd), többek között a 6-os számú úton lévő két völgyhíd is, melyek rendszeres fenntartása nagy összeget emészt fel.

Úgy érzem, hogy nem lenne teljes a kép, ha nem vetődne fel bennünk ezek után az a kérdés, hogy *a jelenlegi árak mellett mibe kerülne a hiányzó bekötések elkészítése*, a meglévő és még nem korszerűsített burkolatok teljes rekonstrukciója. Nehéz megbecsülni, de a számítások megközelítést adnak és *cca. 2,5 milliárd Ft-ot tesznek ki*.

Persze ez csak becslés és nem veszi számításba, hogy mire ez megvalósul, a közúti gépjárművek száma oly mértékben meg fog növekedni, hogy ismét hátrányba kerülünk, a jelenleg korszerűnek mondott burkolatok avultak lesznek és kezdődik előlről minden.

A korszerű úthálózat és burkolat kialakítása nemcsak azért fontos, hogy a rajta való közlekedés könnyebb és biztonságosabb legyen, hanem mert a fenntartási költség többszörösen kevesebb, s ami igen jelentős, a járművek üzemköltsége kisebb, az üzemeltetés gazdaságosabb. Ez utóbbi — ismerve nagyarányú fejlesztési terveinket — egyre inkább előtérbe kell, hogy kerüljön, mert népgazdasági szinten jelentős költségmegtakarításhoz vezet, amit fejlesztésre, további korszerűsítésre lehet fordítani.

Népgazdaságunk távlati tervében, de egy kisebb terület — megyénk távlati tervében is a közlekedési hálózat fejlesztésének elsődleges szerepe van. A távlati terv első helyen kell, hogy tartalmazza a főközlekedési — országos és megyei — útvonalak tervszerűen ütemezett kiépítését. Ezen túlmenően el kell érniünk, hogy a főútvonalak mellett minden községünk bekötést nyerjen, s kisebb jelentőségű útjaink is megfeleljenek a mai forgalomnak.

HAUSZKNECHT ILONA:

A SZIGETVÁRI MALOM

A szigetvári malom jelenlegi települési helyén 1907-ben két daráló kővel és egy faszekrényes hengerrel, valamint egy cylinder-szitával üzemelt egy *vám-örlő malom*, melynek tulajdonosa *Fischmann Adolf* volt. Tulajdonában volt még egy cséplőgarnitúra, amivel a község parasztságának gabonáját csépelte. E ténykedése során nagy ismeretségre tett szert a parasztság körében, ami felbátorította arra, hogy a kis vámörlő malmot egy földszintes pajtának használt helyiségben megvalósítsa. A malom meghajtó erejét egy fatüzelésű félstabil gőzgép szolgáltatta. Az akkori malom *24 órai kapacitása 20 q volt. Személyzete: egy molnár és egy zsákoló.* A molnár feladata volt az őrlés, lisztkeverés és darálás, a zsákolóé a gőzgép fűtése, olajozása és a vámörlő felek gabonájának és őrleményének a szekerekre való fel- és lerakása. A két dolgozó munkaideje meghatározatlan volt, a vámcseré igényétől függött. Munkabérük nagyrészt természetbeni juttatás: liszt, korpa, fa, só, stb.

1910-ig e kisüzem, erősen időszerűségi jelleggel dolgozott, nem egész éven át: csak a tízes évek után kezdett feltörni, amikor a tulajdonos ismeretsége, baráti köre már kiterjedt a jobb módúak és nagy földterülettel rendelkezők körére. Az akkori tulajdonos, látva, hogy foglalkoztatottság szempontjából a malomnak van fejlődési lehetősége, először még egy cséplőgép garnitúrát állított be, majd 1911-ben — *meghagyva a kis malmot is* — mellette a jelenlegi helyén felépíttetett egy emeletes üzemet.

Ebben a malomban már helyet kaptak a *vasszekrényes örlő hengerek* és csak részben a faszekrényes örlőgépek, viszont a sok energiát igénybe vevő kőjáratokat kiküszöbölték. Az örlőüzembe három lengő síkszitát szereltek, a régi cylinder-szitákat teljesen elhagyták. A meghajtóerőt magasnyomású stabil gőzgép szolgáltatta. *Az üzem napi kapacitása 122 q.* Ez volt a járás legnagyobb malma. Az üzem a járás gabona hozamához — figyelembe véve a meglévő vízimalmokat — nagyon bizonyult. Ezért több fajta és jobb minőségű lisztet állított elő; üzeme korszerű volt és így ez nem okozott különösebb gondot.

A több fajta liszt gyártása meg is hozta a várt eredményt. Jól jövedelmeztek a *Pécssett, Székesfehérváron és Pesten felállított liszt üzletei is.* A dolgozók létszáma 8 fő, ebből 4 molnár; a munkaidő 12 óra volt, és vasárnap reggel 6 órától délután 2 óráig karbantartást tartottak. Munkabérük még mindig túlsúlyban természetbeni juttatás, csak elenyésző pénz fizetést kaptak. A tulaj-

donos jövedelme szemmel láthatóan gyarapodott; a liszt és gabona fuvarozásához kocsikat és lovakat vásárolt. Sertés hizlalásával is foglalkozott, ami ugyancsak jól jövedelmezett.

Az első világháború kitörésekor a hadiőrlésre való átállással a foglalkoztatottság is mindinkább csökkent. A tulajdonos, hogy ellensúlyozza az őrlés kiesését, hozzálátott a gabona és egyéb termények felvásárlásához, ami busás haszonnal járt. Az első világháború befejezésekor Fischmann Adolftól fia, Miklós, — aki hazajött a katonaságtól — vette át az üzemet és a felvásárlás irányítását.

A háború idején a hadiőrlés és a felvásárlás jól jövedelmezett, a jövedelmet Miklós még azzal is gyarapította, hogy igénybe vette a Szigetváron lévő *olasz hadifoglyokat és velük építtetett a meglévő malomhoz egy 20 vagonos őrlemény raktárt*. A lisztraktár építésének befejezése után a kaposvári Nyedese malomszerelővel műszakilag átszereltette az üzemet: a sziták bővítésével, két hengerszék beállításával a kapacitást 180 q-ra növelte. Erre a gazdasági versengés készítette. Így a Fehér malom — Fischmann közben magyarosított — ügynököket állított be százalékra, ami a vártnál is jobb eredményt hozott. Az *ekkori munkásállománya már 26 fő lett, míg a továbbító személyzet 8 fő*. A kereskedelemmel járó adminisztráció is megnőtt, és irodai személyzet is megjelent az üzemnél 3 fővel. Eddig a család intézte az ilyen irányú munkát. A dolgozók bére most már csak részben volt természetbeni juttatás. *A 12 órás napi munkáért az őrlő üzemi dolgozók havi átlagkeresete 32 pengő volt. (Lakbér: 1 szoba-konyha 19 pengő)*. Ekkor már Somogy megye második legnagyobb malma lett a kaposvári MIR malom után.

A kapacitás növelésével együtt járt az újabb piacok felkutatása, de most már nemcsak belföldön, hanem külföldön is. Belföldön lisztkereskedései szinte minden megyeszékhelyen voltak, és emiatt a malom megszűnt csak vámőrlni, ami nem is tudta volna egész éves foglalkoztatását biztosítani, vegyes-őrlésű kereskedelmi és vámcsera malom lett. Külföldi kereskedelmi kapcsolatai először Olaszországgal, majd később Ausztriával alakultak ki. A fejlődés megkövetelte, hogy az átszerelt üzem bizonyos mértékben automatizált legyen, ezért 1926-ban összekötött rendszerű múmalommá alakíttatta át Fehér Miklós, ezáltal lehetővé tette, hogy 1928-ban még merészebb vállalkozást hajtson végre: egy 65 vagonos gabona siló építését kezdte meg. A beton siló megépítésével egy osztrák mérnököt bízott meg, aki a tervezett költségeket jóval túlszárnyalta, emiatt 11 000 pengő adósságba keveredtek a tulajdonosok a szigetvári takaréknál. Ugyanekkor az őrlő üzemet is bővítették — igaz, házi átszereléssel — *így a kapacitása 250 q lett 24 óránként*. A tartozással járó súlyos kamatok és a gazdasági válság nagyon megtépázta helyzetüket. Ennek elsősorban a dolgozók látták kárát, mert hetente csak két-három napot dolgoztak és csak a létminimumuk volt biztosítva. A válság enyhülésével azonban az üzem tulajdonosa kilábolt a bajból, s az üzem tovább is fejlődött.

A második világháború kitöréséig Fehér tulajdonát képezte a gazdaságilag mindjobban felfelé ívelő malom, majd a zsidó törvény megjelenésekor a tulajdonost és családját deportálták, és a szigetvári DÁTESZ vette át az üzemet és teljesen átálltak a hadiőrlésre.

A németek kivonulásukkor a malmot aláaknázták és csak a szovjet hadsereg gyors előnyomulásának köszönhető, hogy felrobbantására már nem került sor. Az üzem teljesen feldúlva, kifosztva várta a molnárok dolgos kezét a meginduláshoz, ami nem is késett. *1944. december 5-én felszabadult a község,*

és 7-én a molnárok — nem egy esetben saját nadrágszíjuk felhasználásával — a malmot üzembe helyezték.

A deportálásból visszatért *Miklós fia, Imre* vette át az üzemet, mely 1948-ig, az *állami tulajdonba vétel*ig az ő irányításával működött, de műszakilag és technológiailag semmit nem változott.

1948-tól 1949-ig kormánybiztos látta el az üzem vezetését, majd 1949 októberében egy molnár család gyermeke került az üzem élére. Ezzel egyidejűleg megkezdődött az üzem korszerűsítése. Több százezer forintos beruházással az elavult gépek helyére újak kerültek, és így a *kapacitás 550 q lett 24 óránként*. A gőzgép helyét felváltották a tiszta, üzembiztos, villanyáram meghajtású erőgépek. A régi korszerűtlen gépsorokat felváltotta az új, modern automata gépsor. Ezzel a malom életében új szakasz kezdődött, nemcsak műszakilag, hanem az ott dolgozó, sokat szenvedett molnárok és családjuk életében is. A gépesítés fejlődésének hatása kimutatható a termelés és munkáslétszám alakulásában elsősorban.

A dolgozók iskolai végzettség és képzettség szerinti megoszlása 1945 előtt:

1 műszaki dolgozó: 5 elemi

5 adminisztrátor: 2 érettségi, 3 négy polgári

7 alkalmazott: 1 analfabéta, 3 négy-, 2 hat-, és 1 három elemi

8 molnár: 3 öt elemi, 5 hat elemi

20 segédmunkás: három-hat elemi

9 betanított munkás: 2 analfabéta, 7 három-hat elemi

Az üzem a felszabadulás előtt női munkaerőt nem alkalmazott.

A dolgozók jelenlegi megoszlása:

2 műszaki: négy polgári és 1 tovább tanul

2 adminisztratív: érettségizett

14 molnár: 2 gimnáziumban tanul, 2 nyolc általános, 8 hat elemi

8 betanított munkás: 4 nyolc általános, 4 hat elemi

4 segédmunkás: 3 nyolc általános, 1 hat elemi

Az összehasonlításból kitűnik, hogy a szakmunkás ellátottság jóval magasabb, mint a felszabadulás előtt volt. A szakmunkás utánpótlás tervszerűen történik központosított tanuló malomban.

A dolgozók átlagkeresete állandó emelkedést mutat; ha csak 1957-től nézzük, a következőképpen alakul:

1957-ben	1280,— Ft
1958-ban	1289,— Ft
1959-ben	1291,— Ft
1960-ban	1311,— Ft
1964-ben elérte az	1350,— Ft-ot.

Az üzem működési körét tekintve közellátási és vámörléssel, valamint darálással foglalkozik. Az államosítás óta éves terveit minden esetben teljesítette, az 1964. évit pedig 113%-ra. Két esetben volt élüzem.

A dolgozók szociális ellátottsága jónak mondható. Rendelkezésükre áll mosdó, fürdő; a munkaruha ellátottságuk jó. Rendelkeznek 14 üzemi lakással, ahol a lakbér 17—28 Ft. Rendezett körülményük lemérhető abban is, hogy a munkamorál kifogástalan, évek óta fegyelmi ügyük nem volt.

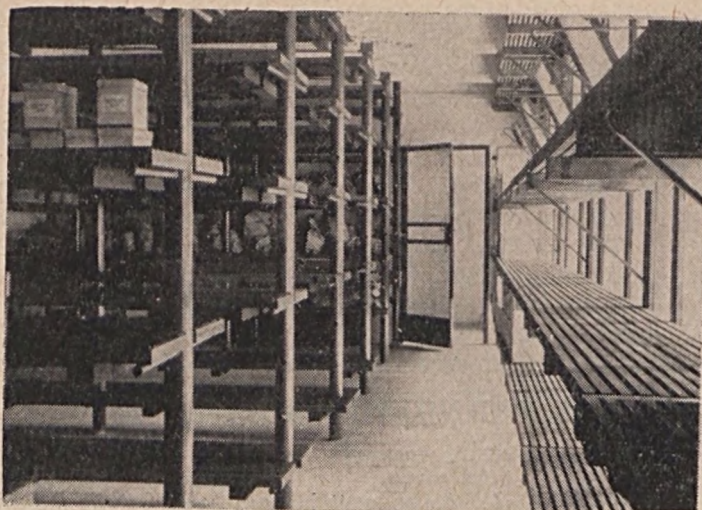
DR. DANKÓ IMRE:

A JANUS PANNONIUS MÚZEUM 20 ÉVE

A pécsi múzeum az elmúlt évben volt hatvan éves. Rövid előkészítés után 1904-ben létesítették az akkori *városi múzeumot*. Emellé 1938-ban hívta életre *Dombay János a Baranya megyei múzeumot*. Ez a két múzeum egymástól különállva érte meg a felszabadulást. A két múzeum egyesítésének igénye ugyan már régtől fogva jelentkezett, de az egyesítésére több jelentős és jelentéktelen ok miatt nem kerülhetett sor. Ezt a kérdést csak 1951-ben, a *múzeumok egységes kezelésbe való vétele, államosítása* oldotta meg. 1951-ig két, egymástól különálló múzeuma volt Pécsnek, a Városi és a Megyei Múzeum. A két intézmény között kezdetől fogva alakult ki bizonyos munkamegosztás, így például a Városi Múzeum inkább néprajzi és művészet-, valamint helytörténeti, a Megyei Múzeum pedig inkább régészeti profilú volt. Ennek ellenére a különállás nem volt jó dolog, nagyban akadályozta az egészséges, tervszerű kutató-, feldolgozó- és népművelő munkát.

A háborús események egyik pécsi múzeum gyűjteményében sem okoztak károkat. Épségben maradtak az épületek a különféle gyűjteménycsoportokkal együtt, és megvolt a lehetőség arra, hogy a felszabadulás után újult erővel induljon meg a munka. *A felszabadulás előtt a Megyei Múzeumban ketten dolgoztak, a múzeum igazgatója, Dombay János és egy hivatalsegéd. A Városi Múzeum is hasonlóképpen volt ellátva személyzettel.* Itt is a múzeumvezetők kívül egy hivatalsegéd teljesített szolgálatot, s talán csak annyi volt köztük a különbség, hogy ők alkalomszerűen, néha kiegészítő adminisztrátori munkaerőt is alkalmazhattak. Ilyen téren különben is a Városi Múzeum volt szerencsésebb, mert már 1946-ban *egy újabb hivatalsegédet* kapott. Ugyancsak a Városi Múzeum volt az, amelyik a kezdeti nehézségeket leküzdve *elsőnek rendezett kiállítást*, már 1946-ban. A Megyei Múzeum viszont 1947—49 között *végezte nagyszabású terepásatásait a zengővárkonyi őskori lelőhelyen.* A Városi Múzeum ezen a téren sem akart lemaradni, és a Megyei Múzeummal párhuzamosan *Nagyárpádon és a Jakabhegyen* végzett kisebb ásásokat. 1948-ban pedig *Boros István*, akkori főispán kezdeményezésére létrehozta a Városi Múzeum *természettudományi osztályát.* Az új múzeumi részlegnek kiállítása is lett.

Mindeddig semmi lényeges változás sem történt a pécsi múzeumok életében, a felszabadulás hatása vajmi kevéssé mutatkozott meg. *De az 1949-es év a pécsi múzeumok életében is a fordulat évének számít.* Nemcsak azért, mert

Az új régészeti raktár részlete

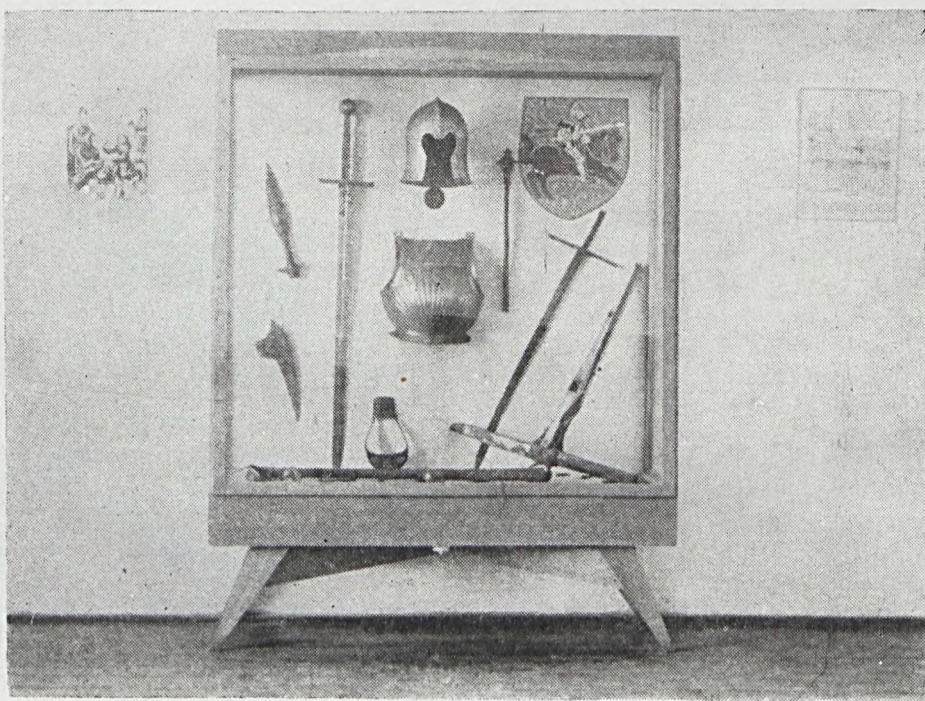
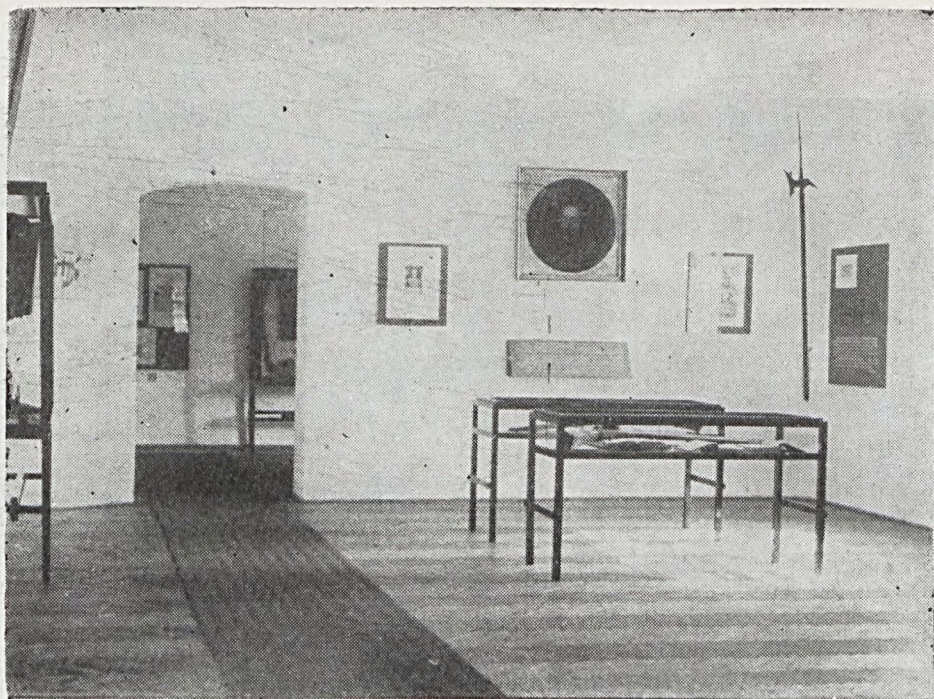
ekkor történtek az első lépések a két múzeum egyesítése felé, egy korszerűbb szervezeti forma irányába, hanem a tartalmi munkát illetően is. Élesen különválasztódik itt is a kiállítás és a raktár. Kialakítják az egyes gyűjteménycsoportok raktáraikat, megteremtik a raktári rendet, megkezdődik a korszerű nyilvántartási munka. Azután erre a raktári rendre épülve korszerű, tematikus kiállításokat rendeznek. 1949-ben néprajzos múzeológus is került a városi múzeumhoz. Az első új szellemű, kiállításában is érdekes és értékes kiállítások pedig 1950-ben nyíltak meg; éspedig a Megyei Múzeum régészeti, a Városi Múzeum pedig néprajzi és bányatörténeti kiállításokkal jelentkezett. 1951-ben új természettudományi állandó kiállítás is készült, 1952-ben pedig új formában, a közben eltelt időszak kutatási eredményeinek felhasználásával, újból felállították a középkori kőtárat. Az egyre terebélyesedő múzeumi munka megkívánta újabb és újabb múzeumi munkaerők alkalmazását. 1950-ben a Megyei Múzeum egy újabb teremőrt és egy restaurátort kapott.

A két pécsi múzeum szervezeti egyesítésére 1951. április 1-én került sor. Az egységes pécsi múzeum neve Janus Pannonius Múzeum lett. Az egységes intézmény vezetőjévé pedig Dombay János, a Megyei Múzeum volt igazgatója vált. Az államosításkor, aminek itt Pécsen természetes velejárója volt a két múzeum egyesítése, a Janus Pannonius Múzeumnak régészeti, néprajzi és természetrajzi gyűjteménycsoportjai voltak, a románkori kőtáron kívül. Jelentős fejlődésnek tudható be, hogy 1951-ben létrejött a művészettörténeti osztály is. Ezt Pécs legrégebb lakóépületében, a mintegy 700 esztendő, Káptalan utca 2. sz. házban helyezték el. A művészettörténeti gyűjtemény anyagának javarésztét a régebbtől fogva gyűjtött, majd pedig a volt gyári múzeum anyagával bővült Zsolnay kerámia-gyűjtemény képezte. A művészettörténeti gyűjtemény leltározása, újraleltározása és kartonálása, valamint a raktári rend kialakítása után 1953-ban itt is állandó kiállítás nyílt.

Az új egységes szervezeti forma adta meg azt a lehetőséget is, hogy a pécsi múzeumnak korszerű laboratóriuma lehessen, hogy központi fotóműhely

Az új Néprajzi Kiállítás részlete

Részlet a szigetvári és siklósi kiállitásból

alakuljon és végül, hogy a *múzeumi könyvtár* ügye megnyugtató módon rendeződjék.

1956 óta a Janus Pannonius Múzeum életéről *évkönyvei* adnak legjobb felvilágosítást. Ezek az *évkönyvek* nemcsak impozáns méreteikkel és a bennük közölt különböző szacikkek, tanulmányok közlésével számolnak be a múzeumi munkáról, hanem a bennük található jelentések tételesen is felsorolják a fejlődést, annak egyes állomásait.

A Janus Pannonius Múzeum életében egyik legjelentősebb fejlődési korszak és növekedési mozzanat volt az, amikor 1960-ban *elsőnek itt Pécsen, illetőleg Baranyában alakították ki a regionális múzeumi szervezetet*. Ezáltal a Pécsi Janus Pannonius Múzeum szervezetileg is múzeumi központtá, irányító tényezővé vált, amely nem is annyira adminisztratív szempontból lényeges, mint a tudományos feladatok megoldása miatt jelentős. *A tanácsi kezelésbe* való jutás az anyagi erők, a szakmai tényezők koncentrációját jelentette, és biztosította, hogy a múzeumi feladatokat az egész szervezetre kihatóan magasabb szinten, eredményesebben oldjuk meg, mint előzőleg. Ennek a munkának egyik leglényegesebb része az volt, hogy az előzőleg inkább csak tudományos tevékenységet folytató múzeum figyelme *a népművelés kérdései* felé kezdett fordulni és a későbbiek során ki is alakította a múzeumi népművelés sajátos formáit. Sajátos népművelő tevékenységével pedig *bekapcsolódott az egységes megyei népművelési szervezetbe*, programjává és ezáltal szerves alkotórészévé vált a megye, a város kulturális életének. Ennek a beilleszkedésnek nagy hordereje abban mutatkozott meg leginkább, hogy az addig meglehetősen exkluzív intézmény napjainkra a legszélesebb közvélemény által ismert és elismert kulturális tényezővé fejlődött.

Ezt az óriási fejlődést néhány összehasonlító adattal is lehet illusztrálni. Az előzőekből tudjuk, hogy a felszabadulás előtt, de még a felszabadulás után is jó ideig, a pécsi múzeum milyen szerényen volt munkatársakkal ellátva. Nézzük meg manapság! *A Janus Pannonius Múzeumban jelenleg 10 tudományos dolgozó működik és 4 tudományos technikai segédként szolgálja a múzeumügyet. Hivatalsegégeink, teremőreink száma a 25 fölé emelkedett és látogatóink száma felülmúlja az évi 150 000-et, a felszabadulás előtti mintegy évi 10 000 látogatóval szemben.*

De ne csak a statisztikát, ne csak a számokat nézzük! A Janus Pannonius Múzeumban folyó feltáró-, gyűjtő- és feldolgozó munka országosan elismert és számontartott eredményekhez vezetett. Ennek az eredményes munkának látható jelei is vannak, egyrészt a korszerű, tudományosan megalapozott népművelési tevékenységben, másrészt pedig a múzeum kiadványaiban. Elsősorban *évkönyveiben*, amelyekkel a Janus Pannonius Múzeum nagyszerű, országos viszonylatban is egyedülálló nemzetközi kapcsolatokat épített ki.

A tudományos és népművelési munka szoros összetartozásának illusztrálásaként nagyszerű, újabb állandó és számos időszaki kiállítást rendezett. Ezek közül különösen az 1963-ban létesült *Baranya népe* című néprajzi állandó kiállítást kell megemlítenünk.

A Janus Pannonius Múzeum felszabadulás utáni 20 esztendeje eredményeiben messze túlszárnyalja az előzőleg eltöltött, megosztásban végigélt négy évtizedet. A Janus Pannonius Múzeum jelenlegi állapota a legfényesebb bizonyítéka annak, hogy a felszabadulásadta lehetőségek helyes felhasználása milyen eredményekhez vezet.

KESERŰ SANDOR:

BARANYA IDEGENFORGALMA A FELSZABADULÁSTÓL

Rómában az elmúlt év őszen zajlott le a világ első nemzetközi idegenforgalmi konferenciája, melyet az Egyesült Nemzetek Szervezetének kezdeményezésére hívtak össze, s melyen a világ majd valamennyi országa résztvett. „Az idegenforgalom alapvetően fontos és kívánatos emberi tevékenység, mely megérdemli a népek és kormányok támogatását”, állapították meg egyöntetűen a konferencia résztvevői. S ha a növekvő idegenforgalom hatását vizsgáljuk, meg kell állapítanunk, politikai jelentősége, kulturális hatása és gazdasági lehetőségei felbecsülhetetlen előnyöket kínálnak.

A felszabadulás utáni évek az idegenforgalom lehetőségeiben is forradalmi változást hoztak létre. Az utazás ma már nemcsak egyes osztályok kiváltsága, hanem minden emberé, s ezen igény kulturált kielégítésének segítése céljaink közé tartozik. Felszabadulásunk 20. évfordulóján — úgy érzem — szükséges megvizsgálni *megyénk idegenforgalmának helyzetét, az elért eredményeket és ennek fényénél a további lehetőségeket.*

Mindenek előtt azonban meg kell állapítani, hogy az *idegenforgalom komplex tevékenység.* Megyénk természeti szépségei, kulturális adottságai, az itt élő emberek népszokásai egyrészt, másrészt a gyógyfürdők, melegvizek, a kialakult városok stb. csak az *idegenforgalom alapvető lehetőségei,* amelyekhez szerves kiegészítőként tartoznak a *kulturált utazás (vonat, autóbusz, magángépkocsi forgalom, az ehhez szükséges utak, benzinállomások és szervizek) a vendéglátás, a kereskedelem, az ipar szolgáltatásai és művelődési, szórakozási lehetőségek,* melyek ugyanúgy vonzerőt gyakorolhatnak az utasra, mint a természeti adottságok.

A baranyai idegenforgalmi területi egység Pécs városát és Baranya megyét foglalja magába. A kialakult települések legnagyobbika Pécs, mely az ország városai közt is jelentős helyet foglal el, s a városnak az országos és nemzetközi társadalmi és gazdasági élettel való kapcsolata, ideértve a tudományos és sport kapcsolatokat is, igen jelentős. Kétségtelen, hogy magas színvonalú, sokrétű értékével az idegenforgalom bázisa és körötte alkotnak teljes kört az idegenforgalomra számottartó értékek. Pécs városának a II. világháború előtt is volt idegenforgalma. A megyére azonban ezt ilyen egyértelműen nem lehet elmondani. Az *Országos Magyar Weekend Egyesület* által 1935-ben kiadott „Az utas-

könyve" c. tájékoztatóban Mohács város, Harkányfürdő, Sikonda, Mánfa, Abaliget, Bár, Dunaszekcső, Hosszúhetény, Kárászi Máriagyúd, Pécsvárad, Siklós, Szászvár, Vasas, Villány, Drávaszabolcs, Óbánya és Szaporca szerepel. A települések idegenforgalmáról adatunk azonban nincsen.

A felszabadulás után először Pécs város idegenforgalma kezdett kialakulni. A megyében Harkányfürdő — gyógyvize miatt legjelentősebb idegenforgalmi vonzerővel bíró település — idegenforgalma a határsáv miatt nem indulhatott meg, a többi terület pedig gazdasági lehetőségek hiányában nem fejlődött. 1953-ban a Baranya megyei Tanács a siklósi várat kezelésébe vette, s szerény anyagi eszközökkel hozzájárult a vár helyreállításához, illetve hasznosításához. A vár helyreállításába később az Országos Műemléki Felügyelőség is bekapcsolódott. Döntő fordulat csak akkor következhetett be, amikor megalakulhatott az önálló Fürdő Vállalat Harkányban, illetve amikor 1957-ben megalakult a Megyei Idegenforgalmi Hivatal. Az előbbinek Harkányfürdő fürdőjének kezelése és fejlesztése, az utóbbinak a megye idegenforgalmi értékeinek számbavétele, ezek kiépítése és a megye idegenforgalmának kialakítása lett a feladata. Ez a feladat súlyos gondot és nem kis feladatot jelentett és jelent ma is.

Pécs város polgárainak a felszabadulás előtt sem volt sok kirándulási lehetősége. Tömegeket vonzó idegenforgalmat a mohácsi dunaszakasz, a harkányfürdői és sikondai kirándulások fürdősi lehetőségei biztosították, valamint a Mecsek közvetlen környéke, a mecseki szálló, a dömörkapui menedékház, a Kakukkszárd, a Misina kilátó és a Tettye nyújtották. A felszabadulás után kialakult szociális idegenforgalom szolgálatába állították a Mecsek Szállót, s ezt a SZOT vette kezelésbe, így innen a pécsiek kirekedtek. A felszabadulás után a közlekedés rohamos fejlődése következtében a mecseki területek már túl közelnek bizonyultak, Mohács pedig a határsáv miatt nem jöhetett számításba. A feladat tehát adva volt. Az ugyanis, hogy az országos idegenforgalom baranyai lehetőségeinek megteremtése mellett Pécs és a közben kialakult Komló város lakóinak kirándulási, szórakozási igényeit is biztosítsuk. E célok eléréséhez a siklósi váron kívül a szigetvári és részben a pécsváradai vár, az abaligeti barlang kezelésbe vételével és kialakításával elsősorban ezeken a helyeken lehetett megteremteni az idegenforgalom alapjait.

1957-től tehát fokozatosan átvettük az igen elhanyagolt állapotban levő abaligeti barlangot a szigetvári várat, melyben akkor a Fűzkitermelő Vállalat, a szigetvári bölcsőde, egy kollégium és a konzervgyár raktárai voltak. A pécsváradai vár az erdőgazdaság tulajdonában volt. Itt az altemplomot és a mellette levő néhány helyiséget, valamint az ún. ágyútoronyt vettük birtokba.

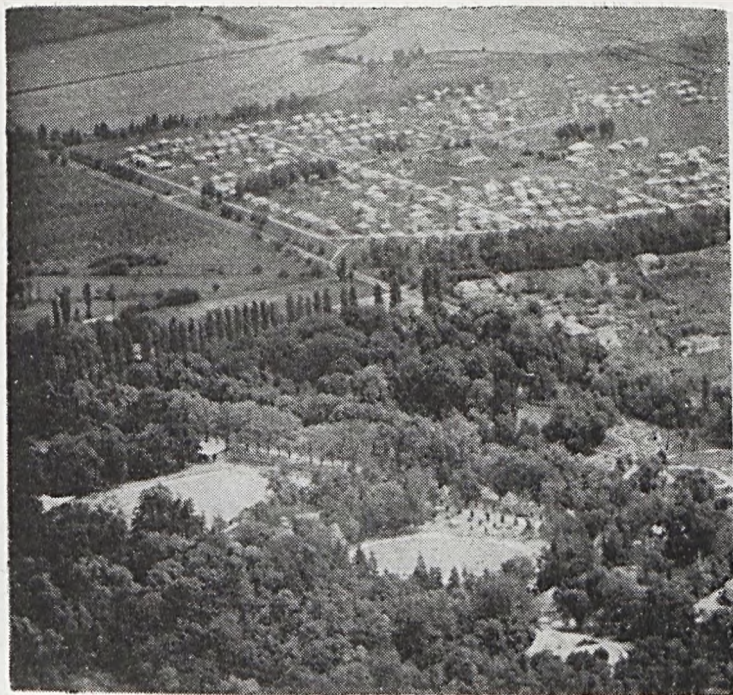
Ma nyolc év múltán elmondhatjuk, hogy az idegenforgalom nemcsak a mi ügyünk, hanem mindazoké is, akik tudatosan, vagy a fejlődés láttán támogató, megértő segítséggel hozzájárultak az idegenforgalom kiépítéséhez. Sokan vannak, akik ezt előmozdították, mindenki a maga területén hozzájárult az eredményekhez.

A legjelentősebb idegenforgalmat Harkányfürdő bonyolítja le. A napi csúcsgyógyvíz kellemes, felüdítő hatását. Mivel a 62 fokos víz alkalmas a téli fürdőzésre is, jelenleg folyik a téli igénybevételhez szükséges mintegy 1 000 fős vetkőzőrész kiépítése és a strand legrégebbi medencéjének téli használatra alkalmassá tétele. Azok, akik ma odamennek, láthatják, hogy a régi medence mellett épült egy új nagy melegvizes medence, egy gyermek lubickoló és megtalálhatják az 1964-ben épült új versenymedencét is. A strand parkja pedig mintegy

hat holddal bővítve várja látogatóit. De az üdülőterület — melyet 1958-ban nyilvánítottak gyógyhelynek — rendezett, tiszta állapotban ugyancsak a dolgozók pihenését szolgálja. Ma már a fizetővendéglátó szolgálat keretében 200 ágy áll a látogatók rendelkezésére, s a *Baranya Szálló 100*, valamint a *turista szállás 52* férőhelyét is bárki igénybeveheti. A község közmű hálózata (víz, csatorna) ugyan még nincs készen, de a munkák már folynak és még ebben az évben befejeződnek.

A Harkánytól nem messze fekvő *Siklóson a történelmi emlék, a vár*, külsőleg megszépülve már Harkányból látható. A várban belül folyik még az átalakítás, melynek eredményeként mintegy *200 fős turistaszállás és 50 fős két-ágyas szoba* áll majd a vendégek rendelkezésére, de jelenleg is 60—90 turista férőhely van és *vendéglátó egység* is működik. Az épület keleti szárnya *kiállításoknak* biztosít helyet. Ma a *baranyai képzőművészek kiállítása, a helytörténeti kiállítás*, valamint a börtönök és kínzókamra tekinthető meg. A vár helyreállított *gótikus kápolnája* az építészet remeke. A vár 1964-ben első ízben *országos fűvészekari fesztivál* színhelye volt, melynek hagyományossá tétele és nemzetközi zenekari fesztivállá való bővítése minden valószínűség szerint csak emeli forgalmát. A várat 1954-ben csak pár ezren keresték fel. 1964-ben pedig *a látogatók száma már 130 000 volt*. Turistaszállását 9 573-an keresték fel az ország minden tájáról és ott 12 588 vendégnapot töltöttek el. De a község is sokat fejlődött. Pormentes utak épültek, vendéglátó egységek korszerűsödtek és a bolthálózat fejlődött. Kellemes vízű, újonnan épült strandja is sokakat vonzott. Itt is elkészült a törpevízmű és folyik a csatornázási munka.

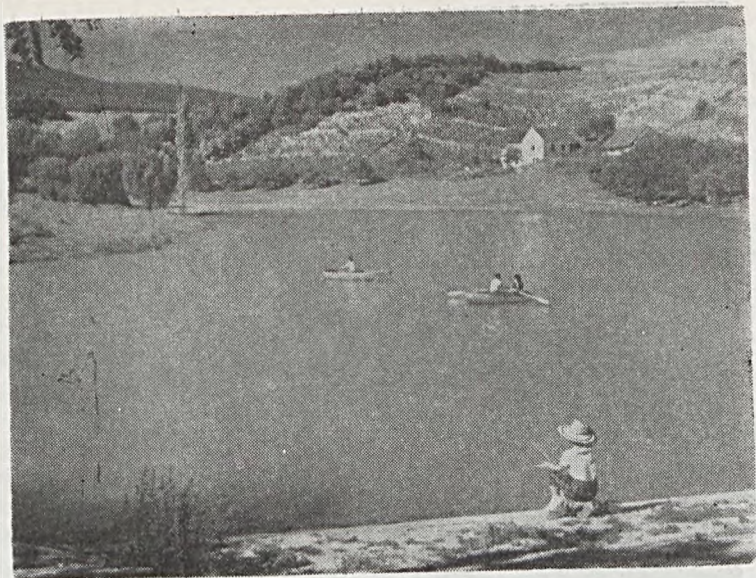
Szigetvár a felszabadulás előtt idegenforgalommal alig dicsekedhetett. A magyar történelemben játszott jelentős szerepe miatt azonban méltónak bizonyult arra, hogy a hadvezér Zrínyi — a szigetvári hős — halálának helye a *nemzet zarándokhelyévé váljék*. Halálának 400 éves évfordulója, amely 1966-ban lesz, sürgetővé tette számunkra mindenen előtt a *vár helyreállítását*. Ezért a Megyei Tanács VB-vel egyetértve, az Országos Műemlék Felügyelőség nagymérvű anyagi támogatásával s a saját anyagi erőnk felhasználásával helyreállítottuk a várat, amelyben az 1964. szeptemberében megnyitott *Zrínyi-múzeum* és egy *200 fős turistaszálló* működik. A turistaszálláson 1964-ben 13 000 vendég 19 500 vendégnapot töltött. Már 1958-ban, amikor a helyreállítás még jóformán meg sem kezdődött, már 10 000-en voltak a várra kíváncsiak. Ez a szám évről évre emelkedett és *1964-ben már 40 000 volt a látogatók száma*. A vár helyreállítását természetesen kutató munka előzte meg. A Baranya megyei Múzeumok Igazgatósága biztosította hozzá a szükséges anyagi feltételeket, és *Kopát Valériát* bízta meg az ásatások vezetésével. E munka a belső vár és Zrínyi halála helyének végleges megállapításához vezetett. A belső vár helyreállítása még ez év tavaszán befejeződik, s a látogatók kegyelettel állhatnak meg Zrínyi halálának helyén. A községi tanács és a Szigetvári Várbaráti Kör évek óta megrendezte Zrínyi halálának évfordulóján a *Zrínyi ünnepségeket*. 1964-ben ez az ünnepség szerves részévé vált a „*Baranyai Vasárnapok*” ünnepi programjának, amely ebben az évben egyúttal a költő Zrínyi halálának 300. évfordulója is volt. Az ünnepség alkalmával a Zrínyi téren került felállításra a *költő Zrínyi szobra*. A község ugyancsak sokat fejlődött. Így pl. *1964-ben új korszerű filmszínház* épült. A község egy részén a vízvezeték hálózat kiépült, a csatornázás azonban csak most kezdődik. Az 1966-os ünnepség megrendezéséig még sok a tennivaló a község szépítéséhez.

Harkányfűrdő (légifénykép)

Mohács (légifénykép)

Dombay-tó

Máré-vára

A megye legrégebbi műemléke a *pécsváradai vár*, jelenleg még az Erdőgazdaság kezelésében van. A várban levő *altemplomot* és a mellette levő helyiségeket az Országos Műemléki Felügyelőség tervei szerint helyreállítottuk, s itt nyert elhelyezést *dr. Dombay János* ásatási anyagából a *pécsváradai helytörténeti kiállítás*. Ugyanitt az *ágyutornyot* turisztaszállítás céljaira átalakították, és 58 fős *turisztaszállítás* nyert benne elhelyezést. A szállást 1964-ben közel 4 000 fő vette igénybe majdnem 7 000 vendégnappal. A községben *új kultúrotthon épült 1964-ben* és elkezdődött belterületének rendezése. A községtől nyugatra a *Zengőre* nyíló észak-déli irányú völgyben völgyzáró gát létesítésével mintegy 2 hold területen *csónakázó és fürdőző tó* létesült, amely egyrészt a pécsváradiak, másrészt a Pécsváradra érkező idegenek szórakozási lehetőségét egészíti ki.

A nyugati Mecsekben, a Péctől mintegy 18 km távolságban levő *Abaliget* a természet kedvelőinek nyújt kirándulási és szórakozási lehetőséget. Az elhanyagolt állapotban átvett *barlangot ma végig betonjárdán, villanyvilágítás mellett lehet megtekinteni*. Forgalmára jellemző, hogy 1958-ban 4 300-an, 1964-ben 29 000-en látogatták, s a hét év alatt összes látogatóinak száma 159 000 volt. *Turisztaszállítás* és egy elsőosztályú *nemzetközi campingtábor* valamint egy *fürdőző és csónakázó tó épült*. Megépült a területre vezető *bekötő út* és mellette a vendéglátás céljait szolgáló hideg-meleg konyhás büfé. Jelenleg épült a fürdőzők céljait szolgáló vállfás öltöző, amely 500 fő ruháinak megőrzését biztosítja. Ettől nem messze, 4 km-re; völgyzárógát építésével mintegy 17 holdas *fürdőző csónakázó és horgászó tó épült*, amely a vendéglátás megoldatlansága miatt, s mert üzemeltetése csak 1964-ben kezdődött, jelenleg forgalommal még nem rendelkezik.

A felsorolás természetesen korántsem teljes, csupán ízelítő abból, ami történt. Nem jelenti azt sem, hogy több olyan terület nincs a megyében, amely idegenforgalom számára számításba jöhet.

Ha a fejlődés irányát, akár a belföldi, akár a külföldi idegenforgalom szempontjából vizsgáljuk, mindenek előtt azt kell megállapítanunk, hogy megyénk jelenleg nem esik az idegenforgalom áramlási útvonalába. *Harkány* gyógyvize rendelkezik mindazon adottságokkal, amelyek a tömeges idegenforgalom kialakulásának előfeltételei, mint ahogy ezt az eddigi idegenforgalmi adatok is bizonyítják. Harkány esetében megvan annak a lehetősége, hogy az idegenforgalom szezon jellege csökkenthető legyen, az év minden időszakában fogadhasson vendégeket. A százéves gyógyfürdő hírneve, mely az ország határain túl is terjedt, alkalmas egyúttal arra, hogy a külföldi idegenforgalom bázisa is legyen. *Siklós* váromantikája kultúrált szállásaival, vendéglátó egységeivel és kialakítandó kulturális programjával Harkánynak szerencsés partnerként kínálkozik. E két hely igen könnyen bekapcsolható az idegenforgalom áramlási vonalába is, hiszen a beremendi határátkelőhely kialakításával (miután a meglévő két jugoszláv határátkelőhely előbb-utóbb kevésnek bizonyul) Siklós, Pécs, Balaton: Siklós, Pécs, Budapest útvonalon bonyolítható a forgalom le. A józamatú *siklósi, máriagyűdi, villányi borok* helyben történő árusítása nagyban emelhetné e területnek bel- és külföldi vonzóerejét. Közgazdasági alaptétel, hogy gazdaságosabb a fogyasztót importálni, mint az árút exportálni. A lehetőségek adva vannak, élnünk kell ezzel. E célok érdekében szükség van további *szállodára Harkányfürdőn*, vendéglátó egységek kiépítésére, a meglévő egységek színvonalának fejlesztésére, kereskedelmi hálózat kialakítására, szó-

rakozóhelyekre. Bár a tervek készülnek, megvalósításuk eddig kizárólag megyei erőforrásokból történt ill. történik, s ez az ütem lassú. Példaként Hajduszoboszlót említjük, amelynek forgalma kb. azonos Harkányéval, szerencsésebb helyzete révén azonban kiépítettsége messze Harkány előtt van. Az ez évben megépülő camping a férőhely-helyzetten valamit javítani fog.

Igen jelentős az idegenforgalom számára a Duna baranyai szakasza, illetve maga Mohács. A horgászok, a vízisportok kedvelői és a fürdeni vágyók számára egyaránt kedvelt és vonzó területek kialakítására kínálkozik lehetőség. Ezek biztosítása az idegenforgalom elsőrendű érdeke. Jelenleg itt az idegenforgalom lassú fejlődésének fő oka a férőhely hiány. Fontos feladat, részben a fizetővendéglátó szolgálat keretében, részben sáttortábor létesítésével ennek megszüntetése. Mohács jelentőségét külön kiemeli az a tény is, hogy a Duna magyarországi szakaszának vízi határátkelőhelye. Így a camping kialakításának a nemzetközi dunatúrák szempontjából is jelentősége van. A camping tervei készülnek, megvalósításuk 1966-ra várható. Mohácson van országunkban egyetlen helyen az ún. *búsó járás*. E néphagyomány felélesztése nemcsak a belföldi érdeklődőknek, hanem a külföldiek számára is vonzó lehet. Az elmúlt évi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy érdemes ezzel foglalkozni.

Péctől nem messze, a nyugati Mecsekben *Abaliget*, *Orfű* és *Tekeres* községek térségében természetátalakító munka folyik. A vízben szegény *Pécs lakói* számára ma még szinte felmérhetetlen jelentőségű *hétvégi pihenő*, a távlati tervek szerint *üdülő terület* létesül. Az épülő *120 holdas tó* kialakítása után a tervezett létesítmények megvalósulása — mintegy 20 éves távlatban — módot nyújt arra, hogy a terület egyidejűleg mintegy *30 000 látogatót* be tudjon fogadni. A turisták, a vízisportok kedvelői, a fürdőzők és a horgászok paradicsomává lehet e vidéket alakítani.

A Mecsek vidéke, különösen a keleti Mecsek vadregényes tájai még meggyenk lakosai előtt is kevésbé ismertek. A Mecsek kies, völgyes vidéken alakult ki szocialista hazánk új bányavárosa *Komló*, melynek megismertetése az ország dolgozóival kedves kötelességünk. A tőle nem messze levő *Sikonda* fejlesztése, mely a háború előtt is kedvelt kirándulókörhely volt, láncszeme az idegenforgalomnak. Fejlesztésének tervei elkészültek. A fürdő vizének biztosítása után a *strand bővítése*, *új medencék építése*, *camping és turistaszállás* létesítése a közeljövő feladatai. Ezzel párhuzamosan természetesen a vendéglátás kérdését is meg kell oldani.

A turizmus kedvelői számára a keleti Mecsek egy-egy kapujaként kínálkozik *Magyaregregy* és *Pécsvárad*. A Magyaregregy melléti Mária-vár rekonstrukciója befejezéshez közeledik és kulcsos turista háza a természetjárók kiindulási pontja lehet. Magyaregregy kellemes vízü strandja miatt hosszabb tartózkodásra is kínál lehetőséget. A *Zengő tó* vízében levő pécsvárad vár történelmi jelentősége biztosítja helyét a megye idegenforgalmában. A vár kialakítása és hasznosítási terve elkészült. Reméljük átalakítása rövidesen elkezdődhet.

Úgy hisszük: a külföldi idegenforgalom kialakulásának *Harkány és Siklós* környéke kedvez elsősorban. *Mohács*, *Szigetvár*, *Orfű-Abaliget*, *Komló-Sikonda* és a *Mecsek* a belföldi idegenforgalom számára jelentős területek. Ezt a már meglévő idegenforgalmi helyek forgalmi összetétele bizonyítja. Fejlesztésükhöz az összes érdekelt szervek összehangolására feltétlenül szükség van, mert csak így biztosítható az egyes területek minden irányú, arányos kiépítése.

A feladat nagysága, melyet az elkövetkezendő időkben meg kell oldani, úgy hisszük, világosan mutatja, hogy az idegenforgalom dolgozói egymaguk ezt megoldani nem tudják. Sokszor halljuk, hogy az *idegenforgalom társadalmi üggyé vált*. Igen, az idegenforgalmat csak úgy lehet jól megoldani, ha az minden baranyai ember ügye, ha mindenki úgy érzi, hogy az itt megforduló idegennek — akár belföldi, akár külföldi is legyen az — vendéglátó házigazdája, akiknek udvarias, figyelmes felvilágosítása vagy kiszolgálása a vendégszeretet megnyilvánulása.

VIRÁNYI ENDRE:

A VILLÁNYI ISKOLA OKTATÁS-TÖRTÉNETÉNEK VÁZLATA

Írott feljegyzések arról tanúskodnak, hogy Villány régi idők óta lakott terület. A pécsváradi bencés apátság a XIII. században tesz említést Villány lakosságának foglalkozási megoszlásáról. A pápai tizedjegyzék szerint 1333-ban már állt a falu temploma. 1526-ban, a mohácsi csata idején Villány a csatába induló magyarság egyik gyülekező helye volt. A csata idején pusztulhatott el Villány község. A második „mohácsi” csata után a lakosság elmenekült, és három évig lakatlan volt a falu. Újjáépítése a mai helyén 1690 után kezdődött. Az 1715. évi országos összeírás idején már 39 jobbágy és 10 zsellér család, 200—250 személlyel élt községünkben. 1736-tól Villány kamarabirtok lett. Az 1757-es egyházi vizsgálat jegyzőkönyve 287 lakost említ, többségük német telepes volt. 1776-ban már 745 volt a lakosság létszáma, 1784—85-ben már eléri az 1165 személyt. Ebben az időben már a község rendezetlen és szétszórt település.

A Habsburg-uralomnak nem volt érdeke a magyarság kulturális élete fejlődésének elősegítése. A haladó szellemű értelmiség indított harcot a népoktatás kiterjesztése érdekében. Az ország lakosságának számarányához viszonyítva nagyon alacsony volt az írni-olvasni tudók arányszáma. 1785-ben a templom mellett működő iskolában 50 gyermek járt, de azok is csak a téli időszakban tanulhattak. A feljegyzések szerint 1825-ben már normál iskola működött Villányban, mely egy osztályból állt és előirt könyvekből betűvetést, a szavak összefüggését, olvasást, írást, számolást, bibliai történeteket és történelmet tanítottak benne. A tanítást vasárnap és ünnepnap a káplán végezte.

1835-ben már szervezettebb formában kéttanerős iskola működött. Az akkori követelményeknek megfelelően, a megválasztott tanítóknak három hónapon belül a hitvallásban és tudományban legalább elégséges eredményt kellett elérniük. 1831-ben Villányban 210 gyermek járt iskolába, (Villánykövesden 50, Jakabfalván 42). Ez időben az iskola községi iskola volt. A tanulók felekezetre való tekintet nélkül vehettek részt az iskolai oktatásban. A községi iskolában a tanítási nyelv német volt, de a magyar nyelvet is tanították kötelező jelleggel.

1840-ben már három osztályos szervezett iskola működött községünkben (első kar, második kar, harmadik kar beosztással). Ez időben görögkeleti felekezeti iskola is megkezdte működését. A villányi plébánia plébánosa *Krebsz*

József volt, aki tanáccsal segítette az iskola szervezést, de az iskola vezetésében nem volt hivatalos irányító joga. Az iskola fenntartója a politikai község volt. Egy képesített mester (tanító) tanította és vezette a „három iskolából” (osztályból) álló iskola tanulóit. Az egyháznak semmi joga nem volt az iskola ügyeibe való beavatkozásra. A hitoktatás az iskolán kívül a templomban volt megtartva. Érdekessége az oktatás korszerűségének, hogy még 1845 Pünkösd napján *Szcitovszky János* megyéspüspök instációjával az examinációt is csak az iskola falain kívül, a templomban tarthatta meg. Ez alkalommal *Hauck Lőrinc* mesternek 5,— Ft jutalmat adott. 1840—1845-ig 994 tanuló végezte el a községi iskola három osztályát.

Figyelmet érdemel, hogy milyen elkeseredett harcok dúltak a mester (tanító) és a község, majd később, amikor a papság gyakorolt felügyeletet, illetve vette kezébe az iskola vezetését, a plébánosok és tanítók között. *Scherdl Miklós* tanító 1865-ben kemény harc után, a felekezeti jellegű iskolát községi iskolává szervezte át. Ez időben *Khon* plébános az egyházi krónikában a következőket írta: *Scheidl* közönséges demagógiával nyerte meg híveit. Ha az iskola felekezeti jellegét megszüntetitek, magatok lesztek az iskola gazdái, ez esetben az állam az egyház javait, püspökök, káptalanok, vallás- és tanulmányi alapok uradalmait komaszálatja, a tanítókat maga fizeti és így Ti örökre megszabadultok a terhes iskolafenntartási adóktól. — Íme egy tanító, aki már a hetvenes években harcolt az iskolák államosításáért.

Scheidl kétségtelen haladószelemű, és a szocializmus eszméinek lelkes hirdetője volt, és ez nem tetszett *Khon* plébánosnak. *Scheidl* Villányba kérte *Frank Károly* másodtanfelügyelőt, de a gyűlés nem hozta meg a kedvező eredményt. Később *Nagy László* tanfelügyelő, *Szemekia Ferenc* szolgabíró vezetése mellett új gyűlést tartott, melyen a nép egyhangúan a községi iskola mellett döntött. *Scheidl* harca elérte a célját. *Scheidl* nem tartozott többé a plébános joghatósága alá, szabadon, materialista szellemben taníthatott. Tagadta isten létezését, Krisztus istenségét, a lélek halhatatlanságát, népcsalóknak nevezte a papokat. A parasztoknak *Renan* könyveit magyarázta.

Khon bukása után is tovább folytatta az elkeseredett küzdelmet, s ennek eredményeként 1892-ben a községi iskola ismét katolikus jellegű iskolává alakult. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium úgy intézkedett 1892. július 30-án, 971/1892. sz. alatt, hogy a községi jellegű iskola „teljes joggal átadának a róm. kat. felekezetnek.” Az állam az átadás során kötelezte az egyházat az iskola bővítésére, ami meg is történt. Az iskola ettől az időtől kezdve VI. osztályos lett és három tanerő tanított benne. 1895-től 1903-ig — sajnos — az iskola működéséről feljegyzéseket nem találtam.

1903-ban a község óvodát létesített azzal a céllal, hogy a német származású gyermekek minél előbb megtanuljanak magyarul: 1912-ben *Csathó Kálmán* villányi gyógyszerész 300 koronát nyert sorsjegyben és azt felajánlotta alapítványként az iskolába járó tanulók jutalmazására.

1898-tól 1948-ig *iparostanonc iskola* is működött Villányban. Ugyancsak ez évtől az elemi iskola mellett *általános és gazdasági továbbképző iskola*, illetve tanítás volt.

A trianoni békeszerződés megkötése után megkezdődtek a személyi üldözések azokkal a tanítókkal szemben, akik közismerten baloldali magatartást tanúsítottak. 1921-ben, a lakosság megkérdezése után az iskolában a tanítási nyelv a magyar lett, de a német nyelv tanítása is kötelező volt. 1925-ben *magán polgári iskola* is működött Villányban. A harmincas években *Bleyer Jakab* kép-

viselő megkezdte bomlasztó munkáját és elkeseredett küzdelem folyt az iskola birtoklásáért. Villány község lakosságának nagy része ismét tanújelét adta a magyarsághoz való tartozásának, és megvédte továbbra is a magyarnyelvű oktatást.

1944. november 24-én szabadult fel Villány. Röviddel a harcok után megkezdődött a tanítás az iskolában. Az első évben *Pusztai János* és *Böhm Jánosné* tanítottak, majd később *Varga József* és *Müller Irén*. Az 1947—48-as tanévben bekövetkezett az iskolák államosítása és átszervezése, általános iskola bevezetése. A tanulólétszám rohamos emelkedése szükségessé tette a nevelőtestület létszámának emelését, a szakosított tanítást stb. Az 1949—50-es tanévben a villányi iskolát *körzeti iskolává* szervezték át és ennek következtében szükségessé vált *új iskola építése*. A nevelőtestület állandó változása, az egymást váltó igazgatók, a községben szétszórt tantermek nehéz feladatok elé állította a pedagógusokat.

Nagy Béla igazgatóságának első évében valósult meg az új iskola építése. Nagy eseménye volt ez iskolánk történetének. Az 1951—52-es tanév a tantermek elosztásában javuló helyzettel indult. A nevelőtestület több tagja is időközben Villányban telepedett le. A jó szervezés fokozatosan biztosította az oktatás és nevelés eredményes munkáját évről évre. A Párt, a Községi Tanács, a Szülői Munkaközösség legmesszebbmenően támogatta az igazgatóság és a tantestület munkáját.

A tantestületben kialakult kollektív szellem, a lakossággal való jó kapcsolat, az időközben szervezett tapasztalatcsere látogatások mind hozzájárultak az iskola oktató-nevelő munkájának eredményességéhez.

Az oktatás eredményeit talán egy összegezés keretében mutathatnám be. Visszatekintve a múltba, 1945-ig, kutatásaim alapján a Villányban tanuló gyermekek közül 1 pap, 3 orvos, 3 tanító, 1 gyógyszerész és 10 érettségiző került ki.

Az 1945-től végzettek közül 205-en érettségiztek különböző középfokú iskolákban, 3 *mérnök végzett*, 4 *jelenleg jár egyetemre*, egy Leningrádban mint ösztöndíjas, 20 *pedagógus* szerzett oklevelet, közülük öten a mi iskolánkban tanítanak, 2 *végzett orvos* és jelenleg 5 *orvostanhallgató*, 3 *jogot végzett és 3 agrónomus lett*. *Ipari tanulóként* is szép számmal tanultak tovább tanítványaink közül. A beiratkozott tanulók közül 98 százalék elvégezte az általános iskola VIII. osztályát. A középiskolákban tovább tanuló tanítványaink közül mindössze négy tanulóról tudunk, akik lemorzsolódtak.

*

Izgalmas kutató munka egy iskola történetének megírása, s a vázlat is sokat mond a villányi iskoláról, amelynek 200 éves múltja van. A felszabadulást követő évek fejlődése meghozta annak a sok harcnak gyümölcsét, amelyet pedagógus elődeink vívtak a korszerű, eredményes oktató-nevelő munkáért.

FILM — SZÍNHÁZ

MÉSZÁROS BÁLINT:

20 ÉV MAGYAR FILMJEI

A film címe:	Író:	Rendező:	Operatőr:
1945			
TANÍTÓNÓ	Bródy Sándor—Háy Gyula—Békeffy István —Zsoldos Andor	Keletj Márton	Eiben István
ARANYÓRA HAZUGSÁG NÉLKÜL	Szép Ernő—Kolozsvári Andor Bihari L.—Nóti Károly	Ráthonyi Ákos Gertler Viktor	Icsey Rudolf Eiben István
1947			
MEZEI PRÓFÉTA VALAHOL EURÓPÁBAN KÖNNYŰ MŰZSA ÉNEK A BÚZAMEZŐKRŐL	Tamási Áron Balázs Béla—Radványi Géza Békeffy István Móra Ferenc—Szócs István—Balázs Béla	Bán Frigyes Radványi Géza Kerényi Zoltán Szócs István	Malkai Árpád Hegyi Barna Eiben István Hegyi Barna
1948			
BESZTERCE OSTROMA	Mikszáth Kálmán—Békeffy István—Hárs László	Keletj Márton	Eiben István
TŰZ FORRÓ MEZŐK TALPALATNYI FÖLD	Méray Tibor—Háy Gyula Móricz Zsigmond—Várkonyi Zoltán Szabó Pál	Apáthy Imre Apáthy Imre Bán Frigyes	Hegyi Barna Hegyi Barna Makai Árpád
1949			
MÁGNÁS MISKA	Gábor Andor—Szirmai Albert—Békeffy István	Keletj Márton	Eiben István
JANIKA DÍSZMAGYAR EGY ASSZONY ELINDUL SZABÓNÉ	Békeffy István Hárs László—Gyárfás Miklós Beczássy Judit—Bencsik Imre Szinetár György—Bacsó Péter—Banovich Tamás	Keletj Márton Gertler Viktor Jeney Imre Máriássy Félix	Eiben István Hegyi Barna Hegyi Barna Illés György

A film címe:	Író:	Rendező:	Operatőr:
1950			
LÚDAS MATYI (színes) URI MURI DALOLVA SZÉP AZ ÉLET KIS KATALIN HÁZASSÁGA	Fazekas Mihály—Szinetár György Móricz Zsigmond—Háy Gyula Méray Tibor—Békeffy István Máriássy Judit	Nádasdy Kálmán Bán Frigyes Keleti Márton Máriássy Félix	Hegy Barna Eiben István Hegy Barna Eiben István
1951			
KÜLÖNÖS HÁZASSÁG (színes) FELSZABADULT FÖLD GYARMAT A FÖLD ALATT BECSÜLET ÉS DICSŐSÉG TELJES GÖZZEL CIVIL A PÁLYÁN DÉRYNÉ	Mikszáth Kálmán—Háy Gyula Szabó Pál Munkaközösség Örkény István Szinetár György—Ákos Miklós Békeffy István—Nóti Károly Békeffy István	Keleti Márton Bán Frigyes Munkaközösség Gertler Viktor Máriássy Félix Keleti Márton Kalmár László	Hegy Barna Illés György Forgách Ottó Eiben István Hegy Barna Illés György Eiben István
1952			
NYUGATI ÖVEZET ÜTKÖZET BÉKÉBEN TŰZKERESZTSÉG ERKEL SEMMELWEIS VIHAR (színes)	Bacsó Péter Halász Péter Urbán Ernő Thurzó Gábor—Békeffy István Dallos Sándor Urbán Ernő	Várkonyi Zoltán Gertler Viktor Bán Frigyes Keleti Márton Bán Frigyes Fábry Zoltán	Eiben István Pásztor István Illés György Eiben István Pásztor István Illés György
1953			
ELSŐ FECSKÉK ÁLLAMI ÁRUHÁZ FELTÁMADOTT A TENGER (színes) IFJÚ SZÍVVEL VIDÁM VERSENY (színes) A HARAG NAPJA A VÁROS ALATT (színes) KISKRAJCÁR (színes)	Gyárfás Miklós Barabás Tibor—Darvas Szilárd—Gádor Béla Illyés Gyula Bacsó Péter Banovich Tamás Sándor Kálmán Halász Péter Sándor András—Palotai Boris—Thurzó Gábor	Bán Frigyes Gertler Viktor Nádasdy Kálmán Keleti Márton Máriássy Félix Várkonyi Zoltán Herskó János Keleti Márton	Eiben István Forgách Ottó Hegy Barna Illés György Hegy Barna Hegy Barna Pásztor István Illés György

A film címe:	Író:	Rendező:	Operatőr:
1954			
RÁKÓCZI HADNAGYA (színes)	Barabás Tibor	Bán Frigyes	Badal János
ÉLETJEL SIMON MENYHÉRT SZÜLETÉSE	Tardos Tibor Déry Tibor	Fábry Zoltán Várkonyi Zoltán	Hegi Barna Pásztor István
ROKONOK FEL A FEJJEL (színes) 2x2 NÉHA 5 (színes) ÉN ES A NAGYAPÁM	Móricz Zsigmond—Thurzó Gábor Gáspár Margit—Nóti Károly—Szász Péter Kovács Dénes—Vajda Albert Palotai Boris	Máriássy Félix Keleti Márton Révész György Gertler Viktor	Eiben István Illés György Hegi Barna Eiben István
1955			
LILJOMFI (színes) HINTÓNJÁRÓ SZERELEM (színes)	Szigligeti Ede—Mészöly Dezső Urbán Ernő	Makk Károly Ranódy László	Pásztor István Badal János
DÍSZELŐADÁS BUDAPESTI TAVASZ KÜLÖNÖS ISMERTETŐJEL GÁZOLÁS GÁBOR DIÁK (színes) 9-ES KÖRTEREM DANDIN GYÖRGY (színes) KÖRHINTA	Kovács Dénes—Vajda Albert Karinthy Ferenc—Thurzó Gábor Vészi Endre Vajda István—Szász Péter Babay József Méryay Tibor Molière Sarkadi Imre—Fábry Zoltán—Nádasdi László	Keleti Márton Máriássy Félix Várkonyi Zoltán Gertler Viktor Kalmár László Makk Károly Várkonyi Zoltán Fábry Zoltán	Hegi Barna Illés György Pásztor István Hegi Barna Badal János Illés György Pásztor István Hegi Barna
EGY PIKOLÓ VILÁGOS AZ ÉLET HÍDJA	Máriássy Judit Háy Gyula	Máriássy Félix Keleti Márton	Eiben István Illés György
1956			
SZAKADÉK DOLLÁRPAPA ÜNNEPI VACSORA A CSÁSZÁR PARANCSÁRA (színes)	Darvas József Gábor Andor—Gádor Béla Palotai Boris Barabás Tibor	Ranódy László Gertler Viktor Révész György Bán Frigyes	Pásztor István Eiben István Illés György Badal János
TANÁR ÚR KÉREM HANNIBÁL TANÁR ÚR CSODACSATÁR KESERŰ IGAZSÁG MESE A 12 TALÁLATRÓL	Karinthy Frigyes—Mamcserov Frigyes Móra Ferenc—Fábry Zoltán Méryay Tibor Kövessy—Nádasdi László—Várkonyi Zoltán Békeffy István—Szász Péter	Mamcserov Frigyes Fábry Zoltán Keleti Márton Várkonyi Zoltán Makk Károly	Hegi Barna Szécsényi Ferenc Pásztor István Hegi Barna Eiben István

A film címe:	Író:	Rendező:	Operatőr:
1957			
ELTÜSSZENTETT BIRODALOM (színes)	Török Tamás—Banovich Tamás	Banovich Tamás	Illés György
BAKARUHÁBAN	Hunyady Sándor—Hubay Miklós	Fehér Imre	Badal János
KÉT VALLOMÁS	Hámos György—Thurzó Gábor	Keleti Márton	Pásztor István
CSIGALÉPCSŐ	Bárány Tamás	Bán Frigyes	Forgách Ottó
NAGYROZSDÁSI ESET	Gyárfás Miklós	Kalmár László	Szécsényi Ferenc
LÁZ	Szász Péter	Gertler Viktor	Hegi Barna
KÜLVÁROSI LEGENDA	Máriássy Judit	Máriássy Félix	Eiben István
A TETTES ISMERETLEN	Nádasi László	Ranódy László	Illés György
BOLOND ÁPRILIS	Karinthy Ferenc	Fábry Zoltán	Szécsényi Ferenc
DANI	Szemes Marianne	Szemes Mihály	Hegi Barna
ÉGI MADÁR	Móricz Zsigmond—Cseres Tibor	Fehér Imre	Forgách Ottó
ÉJFÉLKOR	Boldizsár Iván—Révész György—Bánk László	Révész György	Hegi Barna
CSENDES OTTHON	Szántó Armand—Szécsényi Mihály	Bán Frigyes	Eiben István
NEHÉZ KESZTYŰK	Palotai Boris—Tóth M.—Kolozsvári Andor	Varasdy Dezső	Vancsa Lajos
GEROLSTEINI KALAND	Kolozsvári Andor—Szinétár Miklós	Farkas Zoltán	Hildebrandt István
JÁTÉK A SZERELEMMELEL	Gyárfás Miklós	Apáthy Imre	Badrossy Félix
1958			
FEKETE SZEM ÉJSZAKÁJA (színes)	Szász Péter	Keleti Márton	Pásztor István
VASVIRÁG	Gelléri Andor—Köllő Miklós	Herskó János	Szécsényi Ferenc
HÁZ A SZIKLÁK ALATT	Tatay Sándor	Makk Károly	Illés György
CSEMPÉSZEK	Szabó Pál	Máriássy Félix	Hegi Barna
MICSODA ÉJSZAKA	Boldizsár Iván—Révész György	Révész György	Forgách Ottó
ÉDES ANNA	Kosztolányi Dezső—Fábry Zoltán— Bacsó Péter	Fábry Zoltán	Szécsényi Ferenc
SÓBÁLVÁNY	Thurzó Gábor	Várkonyi Zoltán	Pásztor István
SZENT PÉTER ESERNYŐJE	Mikszáth Kálmán—Apáthy Imre	Bán Frigyes	Illés György
DON JUAN	Szász Péter	Keleti Márton	Hegi Barna
LEGUTOLSÓ KALANDJA			
FELFELÉ A LEJTŐN	Darvas Szilárd—Királyhegyi Pál	Gertler Viktor	Eiben István
RAZZIA	Bencsik Imre	Nádasi László	Hildebrandt István
A HARANGOK RÓMÁBA	Galambos Lajos—Szilvássy Lajos	Jancsó Miklós	Somló Tamás
MENTEK			
BOGÁNCSS	Fekete István—Thurzó Gábor	Fejér Tamás	Szécsényi Ferenc

A film címe:	Író:	Rendező:	Operatőr:
1959			
ÁLMATLAN ÉVEK A 39-ES DANDÁR TEGNAP KARD ÉS KOCKA AKIKET A PACSIRTA ELKÍSÉR GYALOG A MENNYORSZÁGBA PÁR LÉPÉS A HATÁR SZERELEM CSÜTÖRTÖK (színes) SZOMBATTÓL HÉTFŐIG KÖLYÖK A MI FÖLDÜNK MERÉNYLET SZEGÉNY GAZDAGOK (színes) A MEGFELELŐ EMBER VÖRÖS TINTA DUVAD FAPADOS SZERELEM ÉGRENYÍLŐ ABLAK	Máriássy Judit Karikás Frigyes—Darvas József Dobozi Imre Remenyik Zsigmond Darvas József Bacsó Péter Mesterházy Lajos—Hubay Miklós Moldova György—Gantner János Hegedűs Zoltán Palásthy György—Markos Miklós Magyar József Thurzó Gábor—Bacsó Péter Jókai Mór—Bán Frigyes Kállay István—Révész György Szabó Magda Sarkadi Imre—Fábry Zoltán Máriássy Judit Gerencsér Miklós—Vadász Imre	Máriássy Félix Makk Károly Keleti Márton Fehér Imre Ranódy László Fehér Imre Keleti Márton Fejér Tamás Mészáros György Szemes Mihály Magyar József Várkonyi Zoltán Bán Frigyes Révész György Gertler Viktor Fábry Zoltán Máriássy Félix Kis József	Illés György Pásztor István Hegyi Barna Forgách Ottó Pásztor István Herczenik Miklós Hegyi Barna Forgách Ottó Tóth János Pásztor István Magyar József Hildebrandt István Illés György Hegyi Barna Tóth János Szécsényi Ferenc Hegyi Barna—Bodrossy Félix Hildebrandt István
1960			
HÁROM CSILLAG HOSSZÚ AZ ÚT HAZÁIG KÁLVÁRIA VIRRAD ARCNÉLKÜLI VÁROS KÉT EMELET BOLDOGSÁG LÉGY JÓ MINDHALALIG RANGON ALUL ALÁZATOSAN JELENTEM FÜRE LÉPNI SZABAD	Galambos Lajos—Békés István— Várkonyi Zoltán Máriássy Judit Tuli József Dobozi Imre Szász Péter Bencsik Imre—Herskó János Móricz Zsigmond—Darvas József Hámos György Bóka László Szász Péter—Bacsó Péter	Jancsó Miklós— Wiedermann Károly --Várkonyi Zoltán Máriássy Félix Mészáros György Keleti Márton Fejér Tamás Herskó János Ranódy László Bán Frigyes Szemes Mihály Makk Károly	Hildebrandt István Illés György Illés György Hegyi Barna Forgách Ottó Forgách Ottó Pásztor István Hegyi Barna Szécsényi Ferenc Illés György

A film címe:	Író:	Rendező:	Operatőr:
A NOSZTHY FIÚ ESETE TÓTH MARIVAL PRÓBAÚT ZÁPOR CSUTAK ÉS A SZÜRKE LÓ	Mikszáth Kálmán—Thurzó Gábor Máriássy Judit Dobozi Imre Mándi Iván—Kézdi Kovács Zsolt	Gertler Viktor Máriássy Félix Kovács András Várkonyi Zoltán	Pásztor István Illés György Hegy Barna Hildebrandt István
1961			
ALBA REGIA NÉGYEN AZ ÁRBAN ÍGÉRET FÖLDJE PUSKÁK ÉS GALAMBOK MEGÖLTEK EGY LEÁNYT ÁPRILISI RIADÓ KÉT FÉLIDŐ A POKOLBAN NAPFÉNY A JÉGEN (színes)	Palásthy György Órsi Ferenc Hegedüs Zoltán Tatay S.—Vadász I. Solymár J.—Nádasy L. Küllő Miklós Bacsó P.—Fábry Zoltán Lukács Antal	Szemes Mihály Révész György Mészáros Gyula Keleti Márton Nádasy László Zolnai Pál Fábry Zoltán Bán Frigyes	Hegy Barna Forgách Ottó Herczenik Miklós Pásztor István Illés György Tóth János Szécsényi Ferenc Forgách Ottó
NEM ÉR A NEVEM (színes) PESTI HÁZTETŐK FELMEGYEK A MINISZTERHEZ JÓ UTAT AUTÓBUSZ MINDENKI ÁRTATLAN? MEGSZÁLLOTTAK AMÍG HOLLNAP LESZ KATONAZENE (színes) DÉLIBÁB MINDEN MENNYISÉGBEN MÁJUSI FAGY HÁZASSÁGBÓL ELÉGSÉGES	Máriássy Judit Cseres T.—Hubay M. Galabárdi Z.—Markos Miklós Békés József Csizmarek Mátyás Kékesdi Gyula—Galambos L. Kékesdy Gyula—Gyöngyösy Imre Bródy S.—Bacsó P. Molnár Károly—Bacsó Péter—Kardos Ferenc Csurka István Gergely Márta	Keleti Márton Kovács András Bán Frigyes Fejér Tamás Palásthy György Makk Károly Keleti Márton Marton Endre Szinetár M. Kiss József Wiedermann K.	Illés György Hegy Barna Szécsényi Ferenc Pásztor István Herczenik Miklós Illés György Hegy Barna Hildebrandt István Hildebrandt István Bodrossy Félix Magyar József
1962			
ANGYALOK FÖLDJE LEGENDA A VONATON ELVESZETT PARADICSOM PIROSBETŰS HÉTKÖZNAPOK ESŐS VASÁRNAP FAGYOSSZENTEK	Kassák Lajos—Hubay Miklós Várkonyi M. Sarkadi Imre—Makk Károly Máriássy Judit Pongrácz Zsuzsa Püspöki Mihály—Fekete István	Révész György Rényi Tamás Makk Károly Máriássy Félix Keleti Márton Révész György	Szécsényi Ferenc Forgách Ottó Szécsényi Ferenc Illés György Vagyóczky Tibor Szécsényi Ferenc

Talpalatnyi föld

Rákóczi hadnagya

Déryné

39-es dandár

A film címe:	Író:	Rendező:	Operatőr:
LOPOTT BOLDOGSÁG ARANYEMBER (színes) ISTEN ŐSZI CSILLAGA MICI NÉNI KÉT ÉLETE EGYIPTOMI TÖRTÉNET UTOLSÓ VACSORA HÚSZ ÉVRE EGYMÁSTÓL FÉLÚTON KERTES HÁZAK UTCÁJA ASSZONY A TELEPEN	Bartha Lajos Jókai Mór—Gertler Viktor Galambos Lajos Hámos György Thurzó Gábor—Fathi Zeki Szász Péter Kállai István Galgóczy Erzsébet Csurka István Vadász Imre	Nádasy László Gertler Viktor Kovács András Mamcserov F. Mészáros Gyula Várkonyi Zoltán Fehér Imre Kiss József Fejér Tamás Fehér Imre	Tóth János Forgách Ottó Herczenik Miklós Hegyi Barna Pásztor István Hildebrandt István Bodrossy Félix Magyar József Hildebrandt István Sára Sándor
1963			
OLDÁS ÉS KÖTÉS MEZTELEN DIPLOMATA UTOLSÓ ELŐTTI EMBER TÜCSÖK BÁLVÁNY HUGY ÁLLUNK FIATALEMBER? FOTO HÁBER NAPPALI SÖTÉTSÉG A SZÉLHÁMOSNŐ GERMINAL	Lengyel József Rejtő Jenő—Gyertyán Ervin—Palásthy György Husztly Tamás Tardos Tibor Gergely Mihály Herskó János Erdődi János—Radványi Dezső —Szemes Mariann Palotai Boris—Fábri Zoltán Markos Miklós E. Zola—Charles Spaak	Jancsó Miklós Palásthy György Makk Károly Markos Miklós Mamcserov Frigyes Herskó János Várkonyi Zoltán Fábry Zoltán Kalmár László Yves Allegret	Somló Tamás Herczenik Miklós Szécsényi Ferenc Herczenik Miklós Hegyi Barna Illés György Hildebrandt István Tóth János Forgách Ottó Jean Bourgon
1964			
HONFOGLALÁS HATTYÚDAL PACSIRTA EGY EMBER AKI NINCS NYÁRON EGYSZERŰ ÚJ GILGAMES SODRÁSBAN PÉNZCSINÁLÓ MÁR NEM OLYAN IDŐKET ÉLÜNK FÉRJHEZMENNI TILOS	Illés Béla—Thurzó Gábor Dobozy Imre Kosztolányi Dezső Szántó Jenő Bacsó Péter András Ida—Solymár József Gaál István Tolnai Lajos—Bencsik Imre Kállai István Keller Dezső	Mihályfi Imre Keleti Márton Ranódy László Gertler Viktor Bacsó Péter Szemes Mihály Gaál István Bán Frigyes Marton Endre Zsurzs Éva	Hildebrandt István Pásztor István Illés György Hegyi Barna Vámos Tamás Hegyi Barna Sára Sándor Forgách Ottó Pásztor István Sík Igor

A film címe:	Író:	Rendező:	Operatőr:
KARAMBOL MIÉRT ROSSZAK A MAGYAR FILMEK? NÉGY LÁNY EGY UDVARBAN ÖZVEGY MENNYASSZONYOK IGEN ÉVA A/5116 KÉPEK A MAGYAR NÉMAFILM TÖRTÉNETÉBŐL MÁSFÉL MILLIÓ HA EGYSZER 20 ÉV MÚLVA ÉLETBE TÁNCOLTATOTT LÁNY ARANYFEJ MIT CSINÁLT FELSÉGED 3—5-ig NEHÉZ EMBEREK	Máriássy Judit Csurka István Solymár József Fedor Ágnes Boldizsár Iván Rózsa László—Nádassy László összeállította: Magyar Bálint Palásthy György—Tabi László Bíró Zsuzsa Boldizsár Iván—Stanley Goulder Mikszáth—Hubay Miklós	Máriássy Félix Fejér Tamás Zolnai Pál Gertler Viktor Révész György Nádassy László Palásthy György Keleti Márton Bánovich Tamás Richard Thorpe Makk Károly Kovács András	Illés György Hegy Barna Hegy Barna Forgách Ottó Szécsényi Ferenc Sára Sándor Hegy Barna Pásztor István Szécsényi Ferenc Hildebrandt István Illés György Vagyóczky Tibor

A Megyei Tanács VB. februári ülésen megtárgyalta az 1965. évi Baranyai Vasárnapok programtervezetét. Elhatározta, hogy az elmúlt évi hatékony, jó, népünkesség jellegű rendezvénysorozatot idén még tartalmasabbá, idegenforgalmi szempontból nagyobb vonzásúvá teszi.

Az egyes vasárnapok meghatározott tartalmi profillal az alábbi időben kerülnek megrendezésre:

Mohácson 1965. február 28-án: Búsó-járás, Pécsváradon 1965. május 16-án: Zengői majális, Siklóson 1965. június 13-án: Siklósi várfesztivál, Szigetvárott 1965. szeptember 5-én: Zrinyi emlékünnepe.

A társadalmi megsegítés versenymozgalom 1964-ben minden eddiginél nagyobb eredményt hozott, a teljesítés végösszege az előző évinek több mint kétszerese. Eredményként Baranya megyében az idén több mint 9 millió forintot fordítottak oktatási és népművelési intézmények létesítésére; a meglévők bővítésére, korszerűsítésére, elhasználódott berendezésének pótlására stb.

A társadalmi megsegítésben élen jártak a különböző társadalmi szervek, üzemek, vállalatok és mezőgazdasági termelészövetkezetek.

A társadalmi megsegítés versenymozgalom megyei versenyt az idén a sásdi járás nyerte, több mint 3 millió forintos teljesítéssel. Az elsőséggel járó jutalmat (miniszteri dicséret elismerés, nagykocsis írógép, elektromos számológép, stb.) a sásdi járási művelődésügyi osztály képviselője ünnepélyesen megyei értekezleten vette át.

A versenymozgalom eredményeként Baranya megyében az alábbi jelentősebb oktatási és népművelési objektumok létesültek: 21 általános iskolai osztályterem, 6 nevelői lakás, 12 kultúrotthon, 4 óvodai foglalkoztató, 3 politechnikai terem, 2 napköziotthon, 5 sporttelep és játszótér stb.

A Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága 1965. február 19-én az óvodai nevelőmunkáról, a megye óvodai fejlesztésének távlati tervét tárgyalta. A Végrehajtó Bizottság tagjai 5 komlói óvodát látogattak meg és elismeréssel szóltak az ott folyó munkáról.

A Pécsvárad Község Tanácsa Végrehajtó Bizottsága a pécsváradai óvoda nevelőmunkájáról, az épület korszerűsítésével foglalkozott. Az óvoda folyosójának bővítésére a KÖFA-ból jelentős anyagi hozzájárulást szavazott meg, a község lakossága társadalmi munka felajánlásával járult hozzá a terv végrehajtásához.

A Park utcai Általános Iskola nevelői, tanulói és a szülők nehéz és sok munkával sportpályát létesítettek, melynek értéke kb. 30 000 Ft.

Mohácson a város fizika szakos tanárai a megyében elsőként végezték el a VI. osztályos fizikai szemléltetőeszközök készítését. A művelődésügyi osztály értékelte és megjutalmazta a munkában résztvevő nevelőket.

A pécsi járás alsótagozatos nevelői számára 1965. február 5-én egész napos továbbképzést szerveztek. A továbbképzési nap keretében Faragó László MM. csoportvezető tartott előadást: „A környezetismeret tanításának időszerű kérdései” címmel. Előző nap Faragó elvtárs a járás több iskolájában látogatást végzett és az ott szerzett tapasztalatait is érkelte előadásában.

Február 11-én Nyerges Béla, a környezetismereti tankönyv szerkesztője tartott előadást Mohácson, melyen a járás és a város valamennyi alsótagozatos nevelője részt vett.

Február hó 4-én szervezték Lánycsókön az ált. iskolában az orosz nyelvű versenyt. A szülői munkaközösség vendégül látta a vidékről érkező tanulókat. Az első helyezettek a KISZ járási bizottságtól könyvjutalmat, a további helyezettek oklevelet kaptak. A magasszintű vetélkedő a versenybizottság elismerését váltotta ki.

Mohácson a cigányok szervezett esti általános iskola V—VI—VII. és VIII. osztályosai sikeresen vizsgáltak. Kérték, hogy tanulásukat azonnal folytathassák.

1965. évi február 1-én a sásdi iskola tornatermében került megrendezésre a járási úttörő fiú-leány asztalitenisz egyéni és csapatverseny. 11 iskola legjobbjaiknak vetélkedésében különösen a sásdiak mutattak igen jó felkészülést.

A fiú és leány csapatversenyt egyaránt a sásdiak nyerték. Egyéni versenyben a lányoknál Erb Cecília sásdi, a fiúknál Bencs István bikali úttörő végzett az első helyen.

Az összesített csapatversenyt Sásd csapata nyerte, míg a második helyet az egyházaskozári, a harmadik helyet a magyaregregyi úttörők szerezték meg.

Mégalakult a Baranyai Óvónők Énekkara, s első nyilvános fellépése, a februári megyei vb-ülés alkalmával színvonalas műsort mutatott be az eddig tanult kórusművekből.

A Pécs-Baranyai Népművelési Tanácsadó 9 szakbizottsága január hóban tartotta félévi ülését. Ez alkalommal a szakbizottság tagjai számoltak be egyenként az ez évben végzett társadalmi munkájukról.

A megyében működő díszítőművészeti szakkörök anyagából Pécssett januárban megyei díszítőművészeti szakköri kiállítás nyílt. A kiállítást több mint 2 000 ember látogatta.

Január hóban újabb 6 díszítőművészeti szakkörvezető tett vizsgát és szerzett működési engedélyt.

Február folyamán 7 táncoktató vizsgázott és szerzett „B” és „C” kategóriás működési engedélyt.

Január 24-én Komlón tartotta összejövetelét a Tanácsadó keretében működő karnagyi klub. Nagyon hasznos és sikeres bemutató próbát és hangversenyt nyújtott a résztvevőknek a Komlói Belvárosi Iskola énekkara Tóth Ferenc tanár vezetésével.

A januári bábos továbbképzésen a gyakorlati foglalkozáson résztvevők műanyag bábukat készítettek, amelyek alkalmazása új szint jelent a községi bábcsoporthoz műsorában.

A Baranyai Zenei Estek programjában, a rendszeres hangversenyek megalapozása céljából opera—operett—est hangzott el Hidason, Magyarbólyon és Szászváron. A műsorban a KISZÖV 45 tagú szimfonikus zenekara és három operanékes lépett fel.

„Baranyai Ifjúsági Hangversenyek” címmel 2—2 előadás hangzik el február és március hónapban Pécsváradon, Siklóson, Szentlőrincen és Szigetvárott álta-

lános és középiskolai tanulók részére. A hangversenyekre bérleteket bocsájtottak ki, melyeket helyenként háromszázan vásároltak. Az első hangversenyen Mozart műveiből hallgatnak a fiatal hangversenylátogatók, a második műsor zenés—irodalmi jellegű.

*

A honismereti szakkörvezetők februárban a bogádi falumúzeumot tekintették meg, ahol Zákonyi Lászlóné tájékoztatta a résztvevőket a falumúzeum felállításának körülményeiről.

Dr. Vargha Károly megyei honismereti felelős a községi gyűjteményekről és a honismereti mozgalom időszzerű kérdéseiről tájékoztatta a megjelenteket.

*

Február 26-án a Pécs-Baranyai Népművelési Tanácsadó rendezésében a járási, városi és főfoglalkozású körzeti művelődési otthon igazgatók Pécsváradon tartották tapasztalatcseréjüket. Ez alkalommal a Mozgó Művelődési Ház biztosította művelődési lehetőségekről, a járási művelődési ház felnőttoktatási és szakmunkásképzéssel kapcsolatos feladatairól, valamint a művészeti nevelés időszzerű kérdéseiről tárgyaltak, és néztek gyakorlati foglalkozást.

*

Március 14-én mutatkozik be megyénk új vegyeskara, a magyarszéki kórus. Első hangversenyükön fellép még a mágocsi FMSZ Kodály Zoltán vegyeskar és Mohács város kis-szimfonikus zenekara.

*

A sásdi járásban felszabadulásunk 20. évfordulója megünneplésének előkészületei során az ismeretterjesztő előadások középpontjában a 20 év eredményeinek és további feladatainak ismertetése áll. Járászerte fellendült a honismereti és szakköri tevékenység, a községek nagyobb részében megtörtént az elmúlt 20 év dokumentumainak összegyűjtése gazdasági, politikai, kulturális téren egyaránt. Ennek eredményeiből 50 községben rendeznek kiállítást.

A kiállítások február hó végén és március elején nyílnak meg. Anyagát a körzet községeiben vándoroltatják, majd ápri-

lis 3-án és 4-én a központi községekben nyílnak meg a kiállítások.

Valamennyi központi községben (ahol járási vagy megyei kiküldött részvételével szervezett ünnepség lesz), elkészíteték az április 4-i ünnepség részletes műsorát, s folyik e műsorok betanulása is.

A járási anyagból Sásdon 1965. évi március 29-én nyílik a központj, reprezentatív járási kiállítás.

*

A sásdi járási művelődési osztály elkészítette a művelődésügyi intézményhálózat távlati fejlesztési tervét. A tervet a végrehajtó bizottság megtárgyalta és fejlesztési irányelveként elfogadta.

Az elfogadott tervet a községi tanács vb-elnökeivel értekezleten ismertették. A járási tanács vb-határozata értelmében valamennyi községi tanács végrehajtó bizottsága 1965. évi február hónapban községi vb-ülésen tárgyalta meg a községre vonatkozó fejlesztési tervet.

*

A szakmunkásképzés érdekében figyelemre méltó tevékenységet fejtenek ki Homorudon a termelészövetkezetben, valamint a Gépjavitó Állomáson. A Gépjavitó Állomáson beindult egy szakmai előkészítő tanfolyam 28 fővel, és a sziget egyéb területéről jelentkeztettek közül is álló traktorosképző tanfolyam 29 fővel. A termelészövetkezetben indult egy növénytermesztési szakmunkástanfolyam (II—III. évfolyam) 16 fővel. Ezenkívül egy I. éves tsz-akadémia 18 fővel. A község lakói részére a fentiekén kívül egy gazdaságpolitikai előadáscsoportot indítottak.

*

A lányesóki „Csillag” termelészövetkezet a községben klubot létesít, mely alapszabály szerint, területi jelleggel og működni. A klub fenntartását a termelészövetkezet vállalja. A klub berendezése rendelkezésre áll. A meginduláshoz a termelészövetkezet 2 000 forintot biztosított. A klub jelentőségét emeli, hogy a községi könyvtár is ugyanabban az épületben nyert elhelyezést.

*

A bárri községi tanács a korábban létesített klub épületének további helyiségeiben olvasóteremmel ellátott könyvtárat alakított ki, korszerű berendezéssel. Az új elhelyezés és korszerű berendezés minden bizonnyal hozzá fog járulni az olvasók számának emelkedéséhez.

A pécsi járásban a mezőgazdasági könyvhónap megnyitó ünnepélyét február 5-én Szenlőrincen rendezték. A hónap folyamán még az alábbi helyeken volt mezőgazdasági könyvkiállítás, valamint ismeretterjesztő filmvetítés: Királyegyháza, Bükkösd, Szabadszentkirály, Újpetre, Zók, Bicsérd, Hásságy, Bogád, Naogykőzár, Egerág, Vókány, Kistótfalu, Szalánta, Németi, Pellérd, Görcsöny és Baksa.

A Pécs-Baranyai Film- és Szemléltetőeszköz Tár eredményes és jó munkáját igazolja, hogy az 1963. évi 2 287 filmmel szemben 1964-ben 3 121 filmet kölcsönözött. A legtöbb filmet a mohácsi és pécsváradai járás kölcsönözte, ahol egy községre 7,1, illetve 6,8 film esik. A körzetek, illetve községek közül a filmforgalmazás terén kitűnt: Dunaszekcső 137, Sásd 123, Szigetvár 88, Harkány 72, Szentlőrinc 54, Berkesd 52 filmmel.

Mohács város és környékének németajkú lakói nagy számban vettek részt január 30-án a barátság- és békeesten, melyen dr. Wild Frigyes mondott rövid bevezetőt, s a szigetújfalu—vecési nemzetiségi kultúracsoporthoz adott műsort.

Az egerági és a bárri községi könyvtárak új helyiségeket kaptak. A Megyei Könyvtár a Megyei Tanács VB. segítségével új berendezést biztosított számukra. Ünnepélyes átadásuk április 4-én lesz, a 20. évforduló tiszteletére.

A járási könyvtárigazgatók a szigetvári járásban kétnapos tapasztalatsere érdekében vettek részt. Ez alkalommal a

saját maguk által készített szempontok alapján megvizsgálták a könyvtári munka egy-egy részterületét, s megnézték néhány községi könyvtárat. Másnap megbeszéltek a tapasztalatokat, ami mind a vendéglátó járásnak, mind pedig a vendégkönyvtárosoknak okulásul szolgált.

A könyvtári propaganda hatékonyabbá tétele érdekében a járási kölcsönző és szervezőkönyvtárosok, valamint a körzeti és 1—2 nagyobb községi könyvtáros részére a megyei könyvtárban szemléltetéssel egybekötött megbeszélést tartottak. Részt vettek ezen a társadalmi szervek képviselői és néhány népművelési felügyelő is. Érdekessége, hogy ugyanezt járási szinten megismétlik a községi könyvtárosok számára.

A siklói járásban megkezdték a vilányi körzeti könyvtár szervezését. A könyvtári teendőket félfüggetlenített könyvtáros látja el, s hozzá tartozik: Márokok, Nagyarsány, Villánykövesd, Palkonya, Ivánbattyán és Kisjakabfalva.

A Megyei Könyvtár a könyvtárat és az olvasást népszerűsítő plakátot szerzett be és küldött meg minden könyvtárnak. Ezekből a házi könyvkötészetben többet kasírozattak a járási és körzeti könyvtárak számára.

„A földönjáró csillagok” című TV-vetélkedő megyei elődöntője január 24-én volt a városi művelődési házban. Érdekessége, hogy a görög drámákból egy 60 éves szállítógépész lett az első.

A Megyei Könyvbarát Bizottság az országos irányelveknek megfelelően kibővült a KISZ, a TIT, a Megyei Művelődésügyi Osztály, a Népművelési Tanácsadó és a Magyar Írók képviselőivel. Első megbeszélésükön a munkaterv tervezetét vitatták meg s felosztották a feladatokat.

Február 7-én nyílt meg a Janus Pannonius Múzeum Káptalan u. 2. és Rákóczi út 15. sz. kiállítási helyiségében az Észak-dunántúli Képzőművészek Szövetségének kiállítása. A kiállítás csereként került Pécsre. Kevéssel azelőtt a Déldunántúli Képzőművészek Szövetségének Székesfehérvárott nyílt kiállítása. A kiállítást Takács Gyula, a Megyei Tanács VB. Művelődésügyi osztályvezetője nyitotta meg. Az ünnepélyes megnyitón számos észak-dunántúli festőművész jelent meg, és résztvett rajta Papp László, a fejrmegeyi Tanács VB. Művelődésügyi Osztályának vezetője is.

*

Február 4-én és 5-én a Veszprém megyei múzeumok 9 dolgozója, Éri István megyei múzeumigazgató vezetésével, tapasztalatcsere-látogatáson volt Pécsen.

*

Elkészült és megkezdte működését a Janus Pannonius Múzeum új, modern fotolaboratóriuma, a Széchenyi tér 12. sz. alatti múzeumépületben.

*

A Modern Magyar Képtár (Szabadság u. 2.) kiállítása május 2-ig a terem átalakítási munkálatai és a kiállítási anyag letisztítása miatt zárva tart. Egyidejűleg itt kerül bemutatásra a Felszabadulási Emlékkiállítás.

*

A Múzeumi Szerda Esték előadássorozat előadásai Pécsen és a megye helyeiben nagy érdeklődés mellett folynak. A pécsi előadások közül Romváry Ferenc művészettörténész-múzeológus Pécs szobrai és emlékművei c., a vidékiek közül pedig dr. Dankó Imre megyei múzeumigazgató a baranyai népi fazekasságról szóló előadása, melyen mintegy százan vettek részt, emelkedett ki.

*

A Pécs-Baranyai Múzeumbarátok köre I. körlevele hamarosan elhagyja a sajtót. A körlevél első száma rövid megemlékezést tartalmaz a közelmúltban elhunyt Kiss Lajos Kossuth-díjas néprajztudósról.

*

Egyre szélesebb körű együttműködés alakul ki a dunántúli múzeumigazgatóságok között. Rövidesen sor kerül a szakos tapasztalatcsereken kívül kutatók cseréjére is.

*

Megjelent az új múzeumi törvény végrehajtási utasítása. A nagyjelentőségű rendelkezés részletes ismertetésére a Művelődési Tájékoztatóban visszatérünk.

III. BARANYAI NÉPRAJZI GYŰJTŐPÁLYÁZAT

A Művelődésügyi Minisztérium Múzeumi Főosztályának 66589/1965. sz. és a Magyar Nemzeti Múzeum — Néprajzi Múzeum 91. P/1965. sz. ügyirata értelmében a XIII. Országos Néprajzi és Nyelvjárési Gyűjtőpályázat részeként meghirdetjük a III. Baranyai Néprajzi Gyűjtőpályázatot. Közöljük a Pályázati Felhívást és az ajánlott pályatételeket.

PÁLYAZATI FELHÍVÁS

Baranya Megye Tanácsa V. B. Művelődésügyi Osztálya és a Baranya Megyei Múzeumok Igazgatósága, a Néprajzi Múzeum és a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete által szervezett XIII. Országos Néprajzi és Nyelvjárési Gyűjtőpályázat részeként, néphagyományunk megyei értékeinek összegyűjtésére meghirdeti az

1965. ÉVI MEGYEI NÉPRAJZI ÉS NYELVJÁRÁSI GYŰJTŐPÁLYÁZATOT

Kik és mivel pályázhatnak:

pályázhatnak önkéntes gyűjtők és gyűjtőcsoportok (szakkörök, úttörőcsapatok, művészeti csoportok stb.) *szabadon választott*, bármilyen néprajzi és nyelvjárési tárgyú, illetőleg a külön jegyzékben felsorolt *ajánlott* pályatételeket feldolgozó, nyomtatásban még meg nem jelent,

eredeti helyszíni gyűjtést

tartalmazó pályamunkákkal.

A *szabadon választott* pályázati témák felölelhetik a megye népi anyagi-, szellemi- és társadalmi kultúrájának (így a népi gazdálkodás, a népi technika, a népi díszítőművészet, a népköltészet, a népi kéziratok, az irodalmi és történeti néphagyomány, a népi családszervezet, a munkásfolklor és a nyelvjárési anyag) bármely tágabb vagy szűkebb tárgykörét.

Néprajzi tárgyú rajzokkal, fényképekkel is lehet pályázni.

A régi népéletre vonatkozó kiadatlan levéltári anyagból is lehet pályamunkát készíteni.

Nemzetiségi vidéken végzett gyűjtés is szerepelhet pályamunkaként.

A pályázat tagolása:

a pályázók kora, felkészültsége stb. miatt két tagozata van a pályázatnak: I. Ifjúsági tagozat; II. Felnőtt tagozat. A pályázat ifjúsági tagozatának résztvevői: tanulók, ifjúsági szakkörök és munkaközösségek, elsősorban az ajánlott pályázati tételek jegyzékében külön megjelölt témákat dolgozzák ki.

Pályadíjak:

I. díj: 1000 Ft, III. díj: 500 Ft, V. díj: 300 Ft

II. díj: 700 Ft, IV. díj: 400 Ft, VI. díj: 200 Ft.

A díjat nem nyert, dicséretes pályamunkák pénz- (100 Ft), illetőleg könyvtalomban részesülnek, továbbá elismerő oklevelet kapnak.

A díjfokozaton belüli díjak összegét a bíráló bizottság a pályamunkákat rangsorolva határozza meg. Egyes díjakat — több kiemelkedő, vagy érdemes munka esetén —, kivételesen többszörösen is kiadnak.

A bíráló bizottság — a beérkező pályamunkák értékének és számának megfelelően — a fenti díjfokozatokat módosíthatja, illetve az ifjúsági tagozatban a fenti díjkatégoriáktól független díjfokozatokat állapíthat meg.

A pályamunkák beadásának határideje és helye:

az I. Ifjúsági tagozaton 1965. április 15-ig

a II. Felnőtt tagozaton 1965. június 30-ig.

kell két példányban beküldeni a pályamunkákat az *illetékes megyei múzeum* címére: Janus Pannonius Múzeum Néprajzi Osztály, Pécs, Rákóczi út 15. (A pályázaton résztvevő középiskolások pályamunkái *együttal* a területi diáktalálkozók pályázatain is résztvesznek. Mivel az idén lesznek ilyen területi diákünnepségek, a középiskolás pályamunkákat *jeligesen* kell beküldeni, ugyancsak két példányban, *de közvetlenül* a Sárospataki Diáknapok Rendezőbizottsága, Sárospatak, Gimnázium; ill. Helikoni Bizottság, Keszthely; ill. Erkel Diákünnep Rendezőbizottsága, Gyula, Kossuth tér 6., *címre* és az *általuk meghirdetett határidőre*. E pályamunkáknál tehát a pályázó nevét, iskoláját, osztályát, lakáscímét borítékban kell a pályamunkához mellékelni. A borítékon és a pályamunkán legyen feltüntetve a jelige, az iskolatípus és az osztály.)

A pályamunkák kellékei és a pályázaton való részvétel további feltételei:

A pályázathoz csatolt személyi lapon fel kell tüntetni a gyűjtő nevét, foglalkozását (tanulóknál iskoláját, osztályát), lakáscímét, továbbá a gyűjtés helyét és idejét, valamint az adatszolgáltató személyi adatait. — Meg kell jelölni továbbá, hogy a pályamunka résztvevő-e már valamilyen *más* (járási, városi, iskolai stb.) pályázaton. Alaposabban kidolgozva, kiegészítve ugyanis az ilyen munkák is benyújthatók a pályázatra. Ezeknél azonban az újonnan gyűjtött anyagot el kell különíteni a régitől.

A pályamunkákat lapszámozni kell. Az illusztrációkat sorszámmal és aláírással kell ellátni. (A nagyobb számú illusztrációt tartalmazó pályamunkáknál az illusztrációkat elég csak az első példányban közölni.)

A népzenei- és összefüggő népnyelvi anyagot tartalmazó pályamunkáknál igen hasznos *magnetofon-felvétel készítése*. (A magnetofonra vett anyagot szöveges leírásban is be kell küldeni.)

Levéltári anyagnál minden esetben fel kell tüntetni az idézett iratok pontos levéltári jelzetét.

Eredményhirdetés a megyében:

középiskolásoknak a helikoni stb. ünnepeken; a pályázat: I. Ifjúsági tagozatán: a tanévzárás előtt, legkésőbb júniusban; II. a Felnőtt tagozatán: a műzeumi hónap keretében, októberben.

Az eddigi szokástól eltérően, de a decentralizációs elvnek megfelelően, a megyében I—III. díjat nyert és a megyei pályadíjkeretből ki is fizetett pályamunkák kerülnek csak tovább — mintegy elődöntőből —, az országos döntőbe, ahol újabb értékelő és főleg összehasonlító bírálókat után megállapított rangsoruk alapján nyernek országos díjat, a központi pályadíjkeretből. (Országos eredményhirdetés: 1966 tavaszán.)

A beküldött pályamunkák egyik példánya megőrzésre — a pályázók szerzői jogainak tiszteletben tartásával — a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárába kerül. A másik példány a területileg illetékes megyei múzeumoknál marad.

A pályázni óhajtok bővebb felvilágosításért és útmutatásért — pályázati témájuk megjelölésével — forduljanak a megyei múzeumokhoz.

Budapest, 1965. március.

Baranya Megyei Tanács V. B.
Művelődésügyi Osztálya
Nyelvtudományi Intézet

A Baranya Megyei Múzeumok
Igazgatósága
Néprajzi Múzeum

Az 1965. évi XIII. Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázat ajánlott pályatételei

A gyűjtők érdeklődéséből és a helyi viszonyokból adódó pályázati témák feldolgozása mellett igen kívánatos az alábbi *időszerű, szocialista átalakulásukat tükröző, illetve gyorsan pusztuló* néprajzi jelenségeket felölelő pályázati témák minél több helyen és minél nagyobb számban való munkába vétele is. Felzabadosulásunk közelgő 20. évfordulójának megünneplésével kapcsolatban különösen időszerű a 2, 3, 30, 33 számú pályatételek feldolgozása.

1. A HAGYOMÁNYOS PARASZTI GAZDÁLKODÁS MUNKAESZKÖZELNEK, elnevezésanyagának és használatának fényképes, rajzos megőrzése.
2. A SZOCIALISTA ÁTALAKULÁS TÜKRÖZŐDÉSE EGY FALU ÉPÍTKEZÉSÉBEN (a hagyományos építkezési mód és házberendezés fényképes, rajzos leírása, összehasonlítva az újjal).
3. A FALUSI NŐK HELYZETÉNEK VÁLTOZÁSA HÁROM NEMZEDÉKEN KERESZTÜL (életmód, munka, öltözködés, szórakozás, társadalmi helyzet stb.).*
4. BABONÁS TÖRTÉNETEK (legjobb előadók, előadási alkalmak, kedveltségük, a bennük való hit maradványai stb.; szószerinti leírásban).
5. TANYAI CSALÁDI- ÉS TÁRSASÉLET (családi munkamegosztás, ünnepi szokások, téli szórakozások, kapcsolat a faluval és a várossal, tanyai cselédek stb.).
6. TÖRZSÖKÖS PÁSZTOROK ÉS PÁSZTORCSALÁDOK ÉLETMÓDJA ÉS KULTÚRÁJA.*

* Lehetőleg magnetofon-felvétellel

7. A TEMETŐ NÉPRAJZA (fejfák, sírkövek, sírásás, sírgondozás, „hadas” temetkezés, sírfeliratok, búcsúztatók, a temetőhöz fűződő szokások hiedelmek, babonás- és tréfás történetek: fényképekkel, rajzokkal).
8. EGY FALU HATÁRÁNAK ÉS BELTERÜLETÉNEK FÖLDRAJZI NEVEI (a hozzájuk fűződő hagyományokkal, térképpel).
9. A SERDÜLŐKOR HAGYOMÁNYAI EGY FALUBAN.
10. A RÉGI FALUSI ÉLETMÓD, munka és szokások leírása, a falu legöregebb embereinek (férfiak, nők) elbeszélése alapján.*
11. A FALUSI FIÚK HAGYOMÁNYOS SZABADTÉRI JÁTÉKAI EGY HELYSÉGBEN.
12. HÁROM NEMZEDÉK ÁLLATMESE-KINCSE EGY FALUBAN (mesélők, mesélő alkalmak, közönség, a pásztorok állatmeséi stb.)*
13. EGY HELYI MÚZEÁLIS NÉPRAJZI GYŰJTEMÉNY („iskolamúzeum”, „falumúzeum” stb.) tárgyainak leírása (fényképekkel, rajzokkal s a tárgyakra vonatkozó részletes adatokkal).
14. EGY VAGY TÖBB HAGYOMÁNYTARTÓ PARASZTI HÁZTARTÁS KONYHAESZKÖZ-KÉSZLETÉNEK leírása (fényképekkel, rajzokkal).
15. A HÁZIVÁSZON FELHASZNÁLÁSA ÉS JELENTŐSÉGE EGY FALUBAN.
16. BÁNYÁSZHAGYOMÁNYOK (törzsgárda és kétlakiak; életmód, munka, műszókincs, szokások, dalok, szóbeli-, nyelvi hagyomány)*.
17. EGY IPARI NAGYÜZEM MUNKÁS-HAGYOMÁNYAI (törzsgárda és kétlakiak; életmód, szokások, dalok, szóbeli-, nyelvi hagyomány stb.)*
18. A NAGYIPAR NÉPI ELŐDEI. Valamelyik az alábbiak közül: kőfejtők, malomkővágók, mészégetők, kékfestők, üvegfüvők, vízi-, száraz- és szélmolnárok; kisöntödék; életük, munkájuk, műszókincsük és egyéb hagyományaik)*.
19. EGY NÉPI KISMESTERSÉG (pl. kötélverő, takács, kovács, fésűs, bogár, mézesbábos stb.) életmódja, munkája, eszközkészlete, műszókincse, hagyományai.*
20. KUBIKUSOK, ÚTÉPÍTŐK, VASÚTÉPÍTŐK, PÁLYAMUNKÁSOK élete, munkája, eszközkészlete, műszókincse, szokásai, dalai, történetei és egyéb hagyományai.*
21. URADALMI CSELÉDEK ÉLETE, munkája, műszókincse és hagyományai.*
22. MEZŐGAZDASÁGI IDÉNYMUNKÁSOK (summások vagy kukások vagy dinnyések vagy aratóbandák) élete, munkája, munkaeszközei, műszókincse és hagyományai.*
23. A SZÁNTÁS-VÉTÉS MUNKAMENETE, MUNKAESZKÖZEI, MŰSZÓKINCSE, SZOKÁSAI ÉS HIEDELMEI.
24. AZ ARATÁS MUNKAMENETE, ESZKÖZEI, SZÓKINCSE, SZOKÁSAI ÉS HIEDELMEI.
25. AZ ÖKÖR VAGY LÓ PARASZTI TARTÁSA, NEVELÉSE, valamint a vele kapcsolatos szokás-, hiedelem- és nyelvi anyag.
26. A PARASZTSZEKÉR típusai, elnevezés- és szólás anyaga, használata, valamint a hozzá fűződő szokás- és hiedelem-anyag. (Fénykép, rajz.)
27. EGY HELYSÉG VAGY VIDÉK IRODALMI NÉPHAGYOMÁNYA. (Történetek Petőfiről és Csokonairól, a vidék egykori költőiről, íróiról, a néppel való kapcsolatukról, néprajzi gyűjtőtevékenységükről (Baksay Sándor, Móra Ferenc, Móricz Zsigmond, Tömörkény István stb.); száj-

hagyományként vagy népi kéziratokon élő alkotásaik. Nagy költőink által is feldolgozott néphagyomány: Toldi, Árgirus, Ludas Matyi, Arany-ballada témák, pl. „Ünneprontók”, „A hamis tanú” stb.) — NAGY NÉPRAJZI KUTATÓK (Herman Ottó, Vikár Béla, Sebestyén Gyula, Bartók Béla, Kálmány Lajos stb.) gyűjtőmunkásságára vonatkozó népi emlékezesek.*

28. EGY FALU TÖRTÉNETI NÉPHAGYOMÁNYA (történetek, dalok, szó-lás-mondások stb. a lakosság betelepüléséről, a tatárjárásról, a törökvi-lágról, a kuruckorról, a jobbágyvilágról, szabadságharerről, környékbeli parasztmegmozdulásokról, történelmünk nagy alakjairól: Mátyás ki-rály, Rákóczi, Kossuth stb.).*
29. HELYI ÉS KÖRNYÉKBELI PARASZTMEGMOZDULÁSOK (arató-sztrájk stb.) emlékei a néphagyományban.*
30. EGY FALU TÖRTÉNETE A SZÁJHAGYOMÁNYOK ÉS MÁS HELYI FORRÁSOK ALAPJÁN AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚTÓL NAPJAINKIG, különös tekintettel a szocializmus építésére.*
31. EGY FALU ÍROTT TÖRTÉNELMI-NÉPRAJZI FORRÁSAINAK KIAK-NÁZÁSA. (Egyházi-, községi-, közbirtokossági-, ipartestületi-, céhes-, családi iratok, térképek, társadalmi szervek — körök, egyesületek stb. — iratai.)
32. EGY FALUKRÓNIKA ELSŐ ÉVE.
33. EGY HELYSÉG, TÁJEGYSÉG VAGY VIDÉK ÜNNEPI SZOKÁSAI-NAK ÉS SZORAKOZÁSAINAK ALAKULÁSA A FELSZABADULÁS ÓTA.
34. A FALUSI TŰZOLTÁS HAGYOMÁNYAI (tűzoltó-szervezet, építmé-nyek, munkaeszközök; kapcsolatos szokások, emlékek és egyéb hagyo-mányok).
35. NÉPI ÁLLATISMERET (a környék vadon élő állatai; népi elnevezéseik és a hozzájuk fűződő néphagyomány).
36. NÉPI NÖVÉNYISMERET (a határ vadon termő növényeinek népi ne-vei, felhasználásuk és a hozzájuk fűződő néphagyomány).
37. KATONÁSKODÁS NÉPHAGYOMÁNYA (kapcsolatos szokások, emlé-kek és egyéb hagyományok).*

Ifjúsági pályázóinknak elsősorban az 1., 4., 7., 8—12., 14., 15., 19 és 24—29. számú pályatételek valamelyikének kidolgozását ajánljuk. — A 23. sz. pályaté-tel évenként folytatódó, kiemelt *néprajzi-nyelvjárási téma*. A felsorolt témák kidolgozásához a Néprajzi Múzeum Adattára kívánságra *részletes útmutatást küld* a pályázni óhajtóknak.

TARTALOMJEGYZÉK

ISKOLA ÉS NEVELÉS

20 év a felszabadult iskolákban

Általános iskoláinkban:

Teubel Mátyás: Magyarmecske	3
Berger Józsefné: Beremend	4
Vigand Sebestyén: Hidas	6
Karlaky Gyula: Egyházasharaszti	7
Földesi Ferenc: Csikóstöttös	9
Tavi József: Görcsöny	11
Baranyai József: A vászontarisznyától az aktatáskáig	12

Középiskoláinkban:

Ballér Endre: Középiskoláink 20 éve	14
Bernáth Józsefné: Új kollégium született	19
Bóra Ferenc: Egy évforduló megünneplésének tanulságai	22

NÉPMŰVELESI TANÁCSADÓ

Népművelők emlékeznek

Petz Vilmos: Nagyharsány	29
Monoszlai Endre: Véménd	31
Szalay János: Péterfa puszta	33
Geosits Sándor: Szilágy	35
Várszegi Alajos: Barátúr	37

A felszabadulástól napjainkig művelődési otthonainkban

Zágon Gyuláné: Szigetvár	40
Kutyánszky Géza: Egerág	43
Bucsky Mihály: Szentlőrinc	45
Péteri Ferenc: Almáskeresztúr	48
Donovald Józsefné: Mecseknádasd	49
Várnai Ferenc: Fejezetek a baranyai dalosmozgalom 20 évéből	51
Timár Irma: Felszabadulásunk megünneplésére készülnek	54
Dallos Nándor: Honismereti munka a 20. évfordulóra	59

KÖNYVESPOLC

A megyei könyvtárhálózat 20 éve — — — — —	68
Józsa Dénes Piroska: A 20. évforduló könyvtárainkban — — — — —	74
Könyvek — — — — —	77

ISMERD MEG BARANYÁT

Szabadság és új rend született

Dallos Nándorné: Hosszúhetényben — — — — —	83
Szabó Géza: Drávaszabolcson — — — — —	87
Kutnyánszky Géza Egerágon — — — — —	88
Dinyési János: Somogyhárságyon — — — — —	90
Cserfai Sándor: Bodolyabéren — — — — —	92
Dr. Fekete Béla: 20 év beruházásai — — — — —	95
Szalay László: Baranya közúti úthálózatainak fejlődése 1945—65-ig — — — — —	100
Hausknecht Ilona: A szigetvári malom — — — — —	104
Dr. Dankó Imre: A Janus Pannonius Múzeum 20 éve — — — — —	107
Keserű Sándor: Baranya idegenforgalma a felszabadulástól — — — — —	110
Virányi Endre: A villányi iskola oktatás-történetének vázlata — — — — —	116

FILM—SZÍNHÁZ

Mészáros Bálint: 20 év magyar filmjei — — — — —	119
HÍREK — — — — —	127
III. Baranyai Néprajzi Gyűjtőpályázat — — — — —	132

Készült 900 példányban

65-299 Pécsi Szikra Nyomda — F. v.: Melles Rezső